

العقيدة الطحاوية

*Tâhâvi
Akâidi*

Babertî Şerhi

Mütercim
İzzet KARSAKAL

العقيدة الطحاوية

Tahâvî Akâidi Baberti Şerhi

Mütercim

İzzet Karasakal

Seyda Yayınları

Yayın Editörü
M. Hadi ERDEM

Eser

Tahâvî Akâidi Baberti Şerhi
İmam BABERTİ

Tercüme
İzzet KARASAKAL

Yayına Hazırlık

Tashih
Molla İbrahim SERİN

Kapak Tasarım
Ebyar TURAB

Baskı-Cilt

Basım Yeri
Kalkan Matbaacılık
Büyük San. 1. Cad. No: 99/A İskitler/Ankara
Tel: 0.312 341 92 34 -www.kalkanofset.com
Matbaa Sertifika No: 16029

İletişim:**Seyda Kitapevi**

📍 Ali Emiri Cad. No:58/C (Eski Trafik Çay Bahçesi
Karşısı) Yenişehir/Diyarbakır

☎ +90 412 224 54 40 - Gsm: 190 537 240 78 40

✉ seydakitabevi@hotmail.com

🌐 http://www.seydayayinlari.com

1. Baskı: 2016

İMAM BABERTİ (710-786)

İmam Baberti (rh.a) Miladi 710 yılında Bayburt'ta doğdu. Memleketinden dolayı kendisine Baberti denilmiştir. Tahsil hayatına Anadolu'da başlayan İmam Baberti (rh.a) daha sonra Halep ve Kahire'de ilmi dersler almıştır. En önemli hocaları arasında Kaki (rh.a), Ebu Hayyan el Endelüsi, Mahmud b. Abdurrahman el İsfehan (rh.a) ve İbnu Kudame el Makdisi (rh.a)'ı bulunmaktadır. Özellikle fıkıh ilminde hocası Kaki kanalıyla İmam Yusuf'a kadar uzanan bir zincir içerisinde bulunma bahtiyarlığına erişmiştir. Seyyid Şerif el Cürcani, Molla Fenari, Bedreddin Simavi gibi büyük âlimler İmam Baberti'nin talebeleri arasındadır.

İmam Baberti (rh.a) Hanefi Mezhebi'nin muhakkik alimleri arasında sayılmıştır. Ayrıca Maturidi İtikad Mezhebi'nin de en güçlü muhakkik şarihleri arasında sayılmıştır.

İmam Baberti (rh.a)'in kırkı aşkın eseri olduğu tespit edilmiştir. Bu eserlerden el İnaye, Merginani (rh.a)'in el Hidaye'sinin şerhidir. Elinizde tuttuğunuz **“Şerhu Akideti Ehli's Sünne Ve'l Cemaa”**akaid alanında en önemli eseri olarak kabul edilir. Fıkıhtan akaide hatta Arap Dili'nin inceliklerine kadar yazmış olduğu eserlerin bazılarının isimleri şunlardır: Şerhu't Telhis, Şerhu Vasiyyeti'l İmam'il Azam, et-Takir 'ala Usuli'l-Pez-devi. Arkasında muhteşem eserleriyle Anadolu Halkını aydınlatmaya çalışan bu büyük imama Allah rahmet eylesin bizleri de eserlerinden yararlanmayı nasip etsin.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	13
-------------	----

BİRİNCİ BÖLÜM

EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT AKİDESİ	19
AKİDE.....	20
EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT TERKİBİ.....	20
FIKİH	21
İMAM EBU HANİFE	22
USUL-İD DİN VE KELAM İLMİ.....	24
DİN.....	25
ÂLEM	26

İKİNCİ BÖLÜM

TEVHİD	29
ALLAH BİR TEKTİR	32
NEFY	34
MARİFET	34
ALLAH'A İNANMAK ve AKIL	35
ÂLEM HADİSTİR / SONRADAN OLMUŞTUR	36
PEYGAMBERLERİN DELİLLERİ	38
HZ. İBRAHİM (as)'IN YOLU	38

HZ. MUSA (AS)’IN YOLU.....	40
HZ. MUHAMMED (SAV)’IN TEMEL MÜCADELESİ	41
CİDAL.....	41
TEFEKKÜR EMRİ	42
AKLİ DELİLİ İNKÂR ETMEK KÂFİRLERİN YOLUDUR.....	43
İLMİN EN ŞEREFLİSİ.....	43
ALLAH’IN VARLIĞININ DELİLLERİ.....	44
ALLAH’IN BİRLİĞİNİN DELİLLERİ	47
ŞİRK	48
ALLAH’IN MİSLİ YOKTUR.....	50
ALLAH KADİR’DİR.....	51
ALLAH’TAN BAŞKA İLAH YOKTUR.....	52
KIDEM.....	52
BEKA.....	54
İRÂDE.....	55
MUHALAFET’UN LİL’HAVADİS.....	57
HAYAT.....	60
KIYAM Bİ’NEFSİHİ.....	63
EZELİ VE EBEDİ.....	69
TEVHİD ve KADER	78
ECEL.....	80
ALLAH’IN FAZLI ve ADALETİ	85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZE (SAV) İMAN	91
---------------------------------	----

SON PEYGAMBER	93
TÜM İNSANLIĞIN NEBİSİ	97
PEYGAMBERİMİZİN (SAV) SÖZLERİ MUTLAK HAKİKATTİR	98

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'E İMAN	101
KUR'AN ALLAH KELAMIDIR LAKİN MUSHAF MAHLÜKTUR.....	104
ALLAH'IN KELAM SIFATI	106
KUR'AN İNSAN SÖZÜ DİYENLER KÂFİRDİR!.....	107

BEŞİNCİ BÖLÜM

RU'YETULLAH	111
HZ. MUSA (AS)'IN ALLAH'I GÖRMEK İSTEMESİ.....	112
BATIL TEVİLLER.....	115
ARŞ'A İSTİVA MESELESİ	120
RU'YET VEHM ve FEHM DEĞİLDİR	122
SELEF ve HALEF ULEMASI	130

ALTINCI BÖLÜM

İSRA ve MİRAC.....	135
HAVZ-I KEYSER VE ŞEFAAT	112
SELEF ve HALEF ULEMASI	130

YEDİNCİ BÖLÜM

KAZA ve KADER	143
MİSAK.....	143
KAZA ve KADER	145
LEVH ve KALEM'E İMAN	154
TEKVİN	158
ARŞ ve KÜRSİ.....	163

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MELEKLERE, PEYGAMBERLERE VE KİTAPLARA İMAN.....	169
KIBLE EHLİ'NİN MÜ'MİN OLARAK İSİMLENDİRME ŞARTLARI	171
ALLAH'U TEÂLÂ'NIN ZATI HAKKINDA	173
KUR'AN HAKKINDA TARTIŞMAKTAN SAKINDIRMA.....	175
EHL-İ KIBLE	179

DOKUZUNCU BÖLÜM

İMAN KAVRAMI	191
İMAN, ASLI İTİBARIYLA ARTMAZ ve EKSİLMEZ.....	195
EHL'İ KEBAİR'İN AHİRETTEKİ DURUMU	199
MÜSLÜMAN YÖNETİCİLERE KARŞI AYAKLANMANIN CAİZ OLMAYIŞI .	209
MÜTEŞABİH HUSUSLARDA ALLAH'U A'LEM DEMEK.....	214
MESTLER ÜZERİNE MESH.....	215
HACC ve CİHAD	216
HAFAZA MELEKLERİ	219

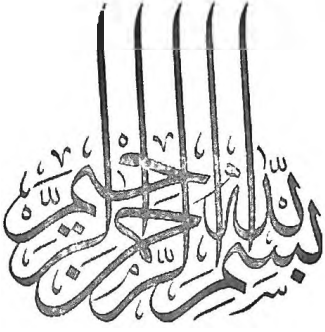
ONUNCU BÖLÜM

AHİRET	223
ÖLÜM MELEĞİ	223
KABİR AZABI ve NİMETLERİ	224
BA'S	227
CENNET ve CEHENNEMİN EBEDİLİĞİ.....	231
İSTİTAAT	235
KULLARIN FİİLLERİ	237
ÖLÜLER İÇİN DUA ETMEK ve SADAKA VERMEK.....	238
ALLAH'IN GAZABI ve RIZASI	243

ON BİRİNCİ BÖLÜM

SAHABE, HİLAFAFET ve ÇEŞİTLİ MESELELER	247
RESULULLAH (SAV)'İN ASHABINI SEVMEK	247
HİLAFAFET MESELESİ	250
AŞERE'İ MÜBEŞŞERE	253
SELEF ULEMASI'NA KARŞI TUTUM	255
EVLİYA'NIN KERAMETİ HAKTIR	255
KIYAMET ALAMETLERİ	258
KÂHİN VE ARRAF'IN HÜKMÜ.....	259
CEMAATİN LÜZUMU	260
TEK DİN İSLAM'DIR.....	262
 HATİME.....	 267

ÖNSÖZ

Hamd âlemlerin Rabbi Allahü Teâla (cc)'ya mahsustur. Salât ve selam Hz. Peygamber (sav) Efendimize, âline, ashabına ve tüm müslümanların üzerine olsun.

Allahü Teâlâ (cc) insanları peygamberler göndererek mükellef kılmış ve tercihlerine göre cennete veya cehenneme gideceklerini beyan etmiştir. Peygamberler her şeyden önce insanların bağlanacakları “akaid” esaslarını insanlara tebliğ etmiştir. Çünkü bütün ibadetler ve hükümler akaid temeli üzere anlamlı olabilir. Esasen sahih bir akideye dayanmayan bütün ameller dünya ve ahirette herhangi bir kıymete sahip değildir. İşte bunun için peygamberlerin varisleri olan âlimlerde sahih akidenin muhafazası ve yayılması için ellerinden geleni yapmışlardır.

Bu noktada son yıllarda oldukça popüler olan “ne Sünniyim ne de Şiayım Müslümanım” sloganı üzerine birkaç kelam edelim. Evet, İslam, Hz. Muhammed (sav)’i tasdik etmektir. Lakin Hz. Muhammed (sav)’i doğru anlamanın ölçüsü nedir? İşte bu noktada karşımıza Ehl-i Sünnet kavramı çıkmaktadır. Ehl-i Sünnet ve’l Cemaat kavramı mezheplerden bir mezhep değil İslam’ı doğru anlamanın usulüdür. Ehl-i Bidat kavramı ise İslam’ı yanlış yorumlayanların yoludur. Bu noktada “müslümanım ama İslam’ı doğru anlama mükellefiyetim yoktur” demenin nasıl bir anlamı olabilir? Ticarete veya ameli başka hususlarda yanlış yapanları çeşitli isimlerle anarken yanlış inançlara bulaşmış kimselere bidat ehli demenin ne mahsuru olabilir? Evet, Müslümansın ama nasıl bir Müslümansın?

Hele zamanımızda kendisini Selef-i Salihî’ne nispet edip de Allah’a Arş’ta mekân tayin edenleri görünce daha çok anlıyoruz sahih akidenin önemini. İmam Fahreddin Er-Razi bu hususta şöyle der: **“Mücessime fırkası hiçbir zaman Allah’a ibadet etmemiştir. Zira onlar, kendi vehimlerinde tasavvur ettikleri bir surete ibadet etmişlerdir.”**Kendi vehimleriyle zihinlerinde ilah oluşturanları, Neo Haricileri görünce sahih akidenin yayılması gereği bir kere daha ortaya çıkmıyor mu? Malınızı çalana ne dersiniz? “Hırsız” değil mi? Ya inancınızı çalana, çarpıtana ne dersiniz? Hiç şüphesiz ki “sapık.” Kendi iktidarlarını korumak için aslan kesilen, hiçbir ahlaki sınır tanımayan iktidar sahipleri “Ne Sünnî’yiz ne Şii’yiz ancak müslümanız” diyorlar ya hem de laik (dinsiz) hükümlerle hükmederken. Tüm safsataları bırakarak Hz. Peygamber (sav)’den günümüze silsile şeklinde uzanan Ehl-i Sünnet ve’l Cemaat akidesini anlamak ve anlatmak hepimizin boynuna bir borçtur. Ehl-i Bidat ile aramızda bidatı küfre varmadıkça İslam/ Müslümanlık paydası bulunduğu doğrudur. Bu doğrunun “tekfir” hastalığına ve “mezhep savaş-

larına” mani olacağı da malumdur. Lakin bu malumun doğru akideyi öğrenmeye ve yaymaya mani olmaması lazımdır. Unutmayalım ki bizler ahiret günü öncelikle inançlarımız üzerine sorguya çekileceğiz.

El-Akidetu’t Tahaviyye, Hanefi mezhebinin Fıkıh, Hadis ve Akaid âlimlerinden olan imam Ebu Ca’fer et-Tahavi’nin, İmam Ebu Hanife, İmam Yusuf ve İmam Muhammed’in görüşleri üzere kaleme aldığı nadide eserlerinden birisidir. Hatta akaid alanında kendisinden sonra yazılan bütün eserler için referans eser olarak kabul edilmiştir.

Eser üzerinde tarih boyunca birçok şerh yapılmıştır. Bunlardan birisi de İmam Baberti (rh.a)’indir. Elinizdeki bu şerh, İmam Tahavi’nin akidesini metnin ruhuna uygun olarak en berrak bir şekilde tavzih eden şerhlerden kabul edilmiştir. İmam Baberti bu eser üzerine yapmış olduğu şerhte, Hanefi ulemasının görüşlerini nakli ve akli delillerle destekleyerek ilmi vukufiyyetini göstermiş ve kitabın hiçbir yerinde İmam Tahavi’ye muhalif bir görüş serdetmemiştir. Kısa ve öz anlatımıyla beraber her meseleyle ilgili doyurucu bilgiler sunan İmam Baberti, birçok meselede Bid’at ehli fırkaların görüşlerine değinerek de bu görüşlerin İslam anlayışına ne denli aykırı olduğunu akli ne nakli delillerle ortaya koymuştur. Bu sebeple bidat ehlinin adeta korkulu rüyası olmuştur. Gerçi İmam Baberti, Ehl-i Sünnet mezheplerden Eş’ari’yi de eleştirmişse de bunu ilmi asabiyyete bağlamakta fayda vardır. Esasen muhakkik ulema Eş’ari ve Maturidi mezhebi arasında özde değil lafızda ihtilaf olduğunu hassaten belirtmişlerdir.

Nimetlerini saymakta bile zorlandığımız Allah’a karşı en önemli mükellefiyetimiz bizzat Allah’ın istediği gibi inanmaktır. İşte bu eser

de Allah'ın istediği gibi inanmamız için rehber eserlerden biridir. Eserin hayırlara vesile olmasını dilerim.

Gaziantep / 2016

BİRİNCİ BÖLÜM

**EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT
AKİDESİ**

AKİDE

EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT TERKİBİ

FIKİH

İMAM EBU HANİFE

USUL-İD DİN VE KELAM İLMİ

DİN

ÂLEM

EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT AKİDESİ

METİN

İmam Ebu Ca'fer et-Tahavi şöyle der:

Bu kitap; Ehli Sünnet ve-l Cemaat akidesinin, dinin fakihleri olan Ebu Hanife Nu'man bin Sabit, Ebu Yusuf Ya'kub bin İbrahim el-Ensari, Ebu Abdillâh Muhammed bin Hasan eş-Şeybani'nin mezhebi üzere, onların dinin asıllarında itikad edindikleri ve kendisiyle Âlemlerin Rabb'ine kulluk ettikleri hususların beyanı hakkındadır.

ŞERH

1

İmam Tahavi "هذا" kelimesiyle, kitabın kalan kısmını yazmadan önce, takdim yazısını yazmış ise, bahse konu olan zihni hususlara işaret etmiş olur. Manzume Müellifinin kitabında: "Bu kitap hilafiyat hakkındadır" dediği gibi... Şayet kitabı yazdıktan sonra takdim yazısını yazmış ise, "هذا" sözü hariçte mevcut olana işaret etmiş olur.

2

AKİDE

“Akide” kelimesi fail vezninde olup, mef’ul anlamındadır. Buna göre akide; kalbin kendisine bağlandığı ve ciddi bir kasıt ile azmettiği inanca denilir. Kalp bir şeye sağlam bir azimle bağlandığı zaman; “filan kişi şöyle inandı” denilir.

3

Akidenin “**usulid-din**” olarak isimlendirilmesi ise uzuvların amel-lerinden ayrı olarak sadece kalple alakalı bir durumu ifade etmek içindir. Bundan kastedilen ise fûru ilmin aksine ilmin bizzat kendisi olduğunu beyandır. Fûru ilminden /amelinden kasıt edilen şey de namaz ve benzeri ibadetlerdir.

EHL-İ SÜNNET VE'L CEMAAT TERKİBİ

4

Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat terkinde yer alan “ehl” kelimesi ke-sintisiz devam eden /ayrılmayan şey anlamındadır.

5

Sünnet kelimesi lügatte yol anlamına gelir. Şer’i ıstılahta ise sün-net; dinde takip edilen yolun ismidir.

6

“Sünnet” tabiri bazen Allah Resul’ünün (sav), bazen de Saha-beden bazılarının sünneti üzere vaki olur. Nitekim Efendimiz (sav): **“Benden sonra benim ve Raşit halifelerimin sünnetine tabi olunuz”**¹ buyurmuştur. Fakat burada Sünnetten maksat; Allah Resul’ünün (sav) üzerinde bulunduğu ve kendisine davet etmekle emrolunduğu yoldur. Bu hususta Allahü Teâlâ Peygamberine hitaben: **“De ki; İşte bu, benim yolumdur. Basiretle Allah’a davet ediyorum. Ben ve bana uyanlar işte böyleyiz”**² buyurmuştur.

7

“Cemaat” kavramı Sahabileri ve onlara ihsanla tabi olanları ifade eder. Efendimizin (sav) şu hadisi buna işaret etmektedir: **“O yol; benim ve ashabımın üzerinde bulunduğu yoldur.”** Bu yolun “Ehli Sünnet ve-l Cemaat” olarak isimlendirilmesi ise ancak, ehli heva ve ehli bid’at fırkalara muhalif olduğu içindir.

8

Mezhep: Gidilen, süluk edilen yol anlamındadır. Istılahta mezhep; her müctehidin görüşlerinin üzerinde karar kıldığı şeyden ibarettir. Mesela: Ebu Hanife’nin hükümler konusunda itikadını üzerinde karar kıldığı şeye; Ebu Hanife’nin mezhebi denilir. Sanki o (Ebu Hanife) bu üslup üzere gidiyor ve mukallid olan kimse de ona tabi olmuş oluyor.

FIKİH

¹ Ebu Davud “Sünnet”, Tirmizi “İlim”, İbn-i Mace “Mukaddime”

² Yusuf, 108

9

Fukaha, fekuhe kökünden türemiş olup fakih kelimesinin çoğuludur. Fıkıh/bilmek, bir kimsenin tabiatı olduğunda o kimseye fakih denilir. Kelime “Fekihe” kökünden türememiştir. Zira fekihe, kendisinde bilmenin tabiat/meleke olmadığı kimseleri ifade eder. Şair şöyle demiştir: “Bazen cömert kişi, kendisinde cimrilik olmadığı halde cimrilik eder. Fakat bu, isteyen kişinin kısmetsizliğidir.”

10

Fıkıh kelimesi lügatte: Bir karineye dayanan ince anlayış demektir. Mesela: Sema'nın arz üstünde olduğunu fıkıh ettim (bildim) denilemez. İstilah olarak fıkıh: Şer'i hükümleri delilleri ile bilmektir. Fahrul İslam (Pezdevi); Ta ki ilmin kendisi maksud haline gelmesin diye “onunla amel etmektir” demiştir. İmamı Azam Ebu Hanife: Fıkıh; **“kişinin lehinde ve aleyhinde olan şeyleri bilmesidir”** demiştir. Yani: Taatleri yerine getirmekle elde edeceği sevabı, yasak ve haram olan şeyleri işlemekle, maruz kalacağı azabı bilmesidir.

İMAM EBU HANİFE

11

İmam Tahavi, (metinde geçtiği üzere) İmam Ebu Hanife ve iki arkadaşını dinin fakihleri (fukaha el-milleti) olarak isimlendirmiştir.

12

Millet kelimesi: Peygamber (sav)'in onunla beraber gönderildiği “Hanif din”in kendisidir. Çünkü İmam Ebu Hanife ve iki arkadaşı de-

rece olarak âlimlerin en üstünü, burhan ve hüccet olarak en kuvvetlileri, itikadi ve ameli konuları tertip etmede öne geçen ve sahih görüşler ile işitilerek nakledilenler(rivayet ve dirayet)'i bir araya getirenlerdir. Şu itibarla: **Fakih; şer'i hükümleri delilleri ile bilen ve onlarla amel eden kimsedir.** Onlar ise bu ikisinin arasını cem etmişlerdir.

13

İmam Ebu Hanife'nin ilmi: Onun ilmi eserleri doğuda ve batıda iyice yayılmıştır. İmam Veki (bin Cerrah Ebu Sufyan) der ki: Fıkıh ve kelam ilmi (kapıları) Ebu Hanife'ye açıldığı kadar başkası için açılmamıştır. Hasan (bin Ebi Hasan el-Basri) der ki: Nadr b. Şumeyl'i şöyle derken işittim; insanlar fıkıh hususunda uykuda idiler, ta ki İmam Ebu Hanife o ilmi sökmek, açıklamak ve özetlemek suretiyle onları uyandırmıştır. İmam Şafii'den sahih olarak şöyle söylediği nakledilmiştir: **"Bütün insanlar fıkıh sahasında İmam Ebu Hanife'nin ıyali gibidirler."**Ahmet b. Sabah der ki: İmam Şafii'yi şöyle derken işittim: Malik b. Enes'e; "İmam Ebu Hanife'yi gördün mü?" deyince İmam Malik şöyle dedi: "Evet, bir adam gördüm, eğer sana şu sütun hakkında altındır dese, onu mutlaka delillerle destekledi."

14

İmam Ebu Hanife'nin Ameli: Ali b. Yezid der ki: "Ebu Hanife'yi Ramazan Ay'ında Kur'an'ı 60 defa hatmettiğini gördüm. Bir hatim gündüz, bir hatim gece okuyordu." Hafs b. Çayyas ise onun hakkında şöyle demiştir. "İmam Ebu Hanife 40 sene boyunca yatsı namazının abdestiyle sabah namazını kıldı." Onun ilim ve amel hususunda menkıbeleri meşhurdur ve sayılamayacak kadar çoktur.

15

Muhaddislerin İmamı Ebu Cafer et-Tahavi nazarında, İmam Ebu Hanife ve iki arkadaşının ilim ve amel arasını cem ettikleri ve mezheplerinin Ehli Sünnet ve-l Cemaat'ın umdesi olduğu tahakkuk edince, onların mezhebini kendine tercih etti ve onları “**dinin fakihleri**” olarak isimlendirdi. **Çünkü İmam Ebu Hanife, Sahabe asrında doğdu ve onların bazılarından rivayette bulundu. Tabiin döneminde fıkıh öğrendi, onlardan kimileri ile münazara yaptı ve onlardan oldu. Kur'an'ı Kerim'de de açık bir şekilde ifade edildiği üzere “Allah onlardan razı olmuş, onlarda Allah'tan razı olmuşlardır.”** Efendimiz (sav)'de; **En hayırlı zaman/asır benim içinde bulunduğum ve sonra onlara tabi olanların içinde bulunduğu asırdır**”³ diyerek onların “en hayırlı” olduklarına şahitlik etmiştir.

METİN

“Onların dinin asıllarında itikad edindikleri...”

ŞERH

USUL-İD DİN ve KELAM İLMİ

16

³ Hadis'in tam metni için bkz “Buhari şehadat”

İtikad'ın anlamı daha önce geçmişti. "Usul-id din" kavramı ise terkibi izafidir ve hususi bir ilim için özel/âlem isim kılınmıştır. Âlem/özel isim olması cihetiyle tarifi hakkında şöyle denilmiştir: U-sul-id din; içerisinde Allah'ın isim, sıfat ve fiillerinden, Melekler, Peygamberler veliler, imamlar, mebde ve mead gibi mahlûkata ait hallerden, bilim adamlarının/filozofların esasları üzerinden değil, İslami esaslar üzerinden -şüpheleri ortadan kaldırmak ve iman akdi hususunda yakini elde etme gayesiyle- bahsedildiği bir ilimdir.

17

Usul-id din ilmi bazen kelam ilmi olarak da isimlendirilir. Çünkü hakkında konuşulan ve üzerinde münakaşa edilen en bariz mesele kelam meselesidir ve bu isimle tesmiye edilmiştir. Ve denilmiştir ki; kelam olarak isimlendirilmesinin sebebi; kelamın eksiksiz, tam bir şekilde ortaya çıkması ancak hakikatleri beyan etmekle ve anlaşılması güç tarafları/incelikleri ibraz etmekle olur. Bu ise ancak bu ilimle hâsıl olur. Bundan dolayı bu ilmin kendisi mecazen mübalağa ifade etmesi için kelam ilmi kılınmıştır. Ve yine denilmiştir ki: Akli-yata dair konuları ve burhani delilleri inkâr eden kimseler kendilerine Allah'ın fiil ve sıfatlarına taalluk eden bir mesele sorulduğunda; "Biz bu hususlarda kelam etmekten nehyolunduk" demişlerdir. Bu sebeple bu isim (kelam) şöhet buldu ve genellikle bu ilim için özel/âlem bir isim oldu.

DİN

Usul-id din kavramının muzaf olmasına gelince: Asl kelimesi: Bir başkasının kendisinin üzerine bina edildiği şeydir. **Din; akıl sahiplerini iyiliğe sevk eden ilahi kurallar bütünüdür.** O ise İslam'dır. Nitekim Allah'ı Teâlâ bu hususta: **“Allah cc katında tek din İslam'dır”**⁴ ve **“Senin için din olarak İslam'dan razı oldum”**⁵ buyurmaktadır. Din kelimesi mana bakımından inkiyad, taat, ceza, hesap anlamlarına da gelmektedir. Mütedeyyin ise: Teslim olan, itaat eden, ahiret gününde gerçekleşecek olan hesap ve cezayı tasdik eden en hayırlı kuldur.

METİN

Bu inanç kaideleri doğrultusunda Âlemlerin Rabb'ine boyun eğgerler.

ŞERH

19

Yani: Onu din edinirler ve bunun karşılığında Allah'tan mükâfat isterler. Rabb; Malik demektir.

ÂLEM

20

⁴ Ali İmran, 19

⁵ Maide, 3

“Âlemin” kelimesi; âlem kelimesinin çoğuludur ve ilim sahibi olan melekler, cinler ve insanlar için bir isimdir. Denilir ki, âlem; Yaratıcının kendisiyle bilindiği arazlar ve cisimlerdir. **Allah’ın varlığına dair bir alamet olduğu için, âlem olarak da isimlendirilmiştir.**

İKİNCİ BÖLÜM

TEVHİD

ALLAH BİR TEKTİR

NEFY

MARİFET

ALLAH'A İNANMAK VE AKIL

ÂLEM HADİSTİR

PEYGAMBERLERİN DELİLLERİ

HZ. İBRAHİM (AS)'IN YOLU

HZ. MUSA (AS)'IN YOLU

HZ. MUHAMMED (SAV)'IN TEMEL MÜCADELESİ

CİDAL

TEFEKKÜR EMRİ

AKLİ DELİLLERİ İNKÂR ETMEK KÂFİRLERİN YOLUDUR

İLMİN EN ŞEREFLİSİ

ALLAH'IN VARLIĞININ DELİLLERİ

ALLAH'IN BİRLİĞİNİN DELİLLERİ

ALLAH'IN MİSLİ YOKTUR

ALLAH KADİRDİR

ALLAH'TAN BAŞKA İLAH YOKTUR

KIDEM

BEKA
İRÂDE
MUHALAFET'UN LİL'HAVADİS
HAYAT
KIYAM Bİ NEFSİHİ
EZELİ ve EBEDİ
TEVHİD ve KADER
ECEL
ALLAH'IN FAZLI ve ADALETİ

TEVHİD

METİN

Allah’u Teâlâ’nın Tevhidi hakkında onun tevfikine inanarak deriz ki: Şüphesiz Allah’u Teâlâ tektir, O’nun ortağı yoktur, O’nun hiçbir misli yoktur, O’nu hiçbir şey aciz bırakamaz ve O’ndan başka ilah yoktur

ŞERH

21

İmam Tahavi söze Tevhid ile başladı. Çünkü mükellefe yönelen hitapların ilki, ispatı hususunda peygamberlerin gönderildiği ve onunla beraber semavi kitapların inzal edildiği Tevhidin ispatıdır. Allah’u Teâlâ şöyle buyurur; “Senden önce hiçbir Peygamber göndermedik ki, ona şöyle vahyetmiş olmayalım; gerçek şu ki benden başka ilah yoktur. Onun için bana ibadet edin.”⁶

⁶ Enbiya, 25

22

“Mu’takidune” (inananlar olarak) sözü, “deriz ki” sözünde ki zamir den imanı tahkik etmek için “hal”dir. Çünkü kalple itikad olmadan sadece dil ile ikrar etmek, iman olmaz. Aksine bu, Allah’u Teâlâ’nın şu ayetiyle münafıkların durumundan haber verdiği gibi nifaktır; “Ey Peygamber, ağızlarıyla “inandık” deyip, kalpleriyle inanmamış olanlardan ve Yahudilerden küfürde yarış edenler seni üzmesin.”⁷

23

İmam Tahavi’nin “Bi tevfillahi” (Allah’ın tevfilliyle) sözü, Ehli Sün-net ve-l Cemaat’in: “Tevhide ulaşmak ancak Allah’ın hidayeti iledir” kavline işarettir. Bu hususta Allah: “Allah dilediği kimseyi nuruyla hidayete iletir”⁸ buyurmaktadır. Tevhide ulaşmak Mu’tazile’nin zannettiği gibi “kulların amelleriyle” değildir.

METİN

Şüphesiz Allah’u Teâlâ tektir

ŞERH

ALLAH BİR TEKTİR

⁷ Maide, 41

⁸ Nur, 35

24

Bu ifade, söylenen sözün beyanıdır. Yani; itikat ettiğimiz halde deriz ki; şüphesiz Allah’u Teâlâ tektir. Denilmiştir ki; el-Vahid ve el-Ehad ke-limleri eşanlamlıdırlar. Kur’an’ı Kerimde de geçtiği üzere Allah kendini bu iki isimle vasfetmiştir. Nitekim Allah (cc) şöyle buyurmuştur: **“O, Vahid, tek ve kahredici olan Allah’tır.”**⁹ Yine: **“De ki; O Allah, tektir (ehad).”**¹⁰

25

Yine denilmiştir ki: el-Vahid ve el-Ehad isimlerinden her biri, diğerrinin ifade etmediği manayı ifade eder. El-Vahid, sıfatları ifade etmek için kullanılır. El-Ehad ise Allah’ın zatına racidir. Mesela denilir ki: Filan kişi zamanının tekidir (vahid). Bununla o kişinin kâmil sıfatlarıyla tek olduğunu ve o hususta başkasının ona denk olmadığını kastederler. Bundan dolayı Allah (cc) zatında tektir (Ehad) ve sıfatlarında da tektir (Vahid) denilir.

26

Ezheri şöyle demiştir; el-Vahid, Allah’ın sıfatlarında hakkında olduğunda iki anlamı vardır. Birincisi: **Allah (cc) tektir, onun benzeri yoktur ve hiçbir şey onun misli gibi değildir.** Araplar: Bir kimsenin benzeri olmadığında; filan adam kavminin tekidir, derler. İkincisi: Şüphesiz Allah (cc) tek İlahtır, tek Rabb’tir, O’nun Ulûhiyetinde ve Rububiyyetinde ortağı yoktur.

⁹Zümer, 4

¹⁰ İhlas, 1

NEFY

27

Ashabımızdan bazıları Tevhid hakkında şunu dile getirmişlerdir; **Tevhid; ortaklığı, taksim'i ve benzerliği nefyetmektir.** Allah (cc) fiillerinde tektir, mahlûkatı yaratmasında hiç kimse O'nun ortağı değildir. Ve Allah (cc) zatında da tektir, O'nun ortağı yoktur ve O'nda terkip yoktur. **Ve sıfatlarında da tektir, bu hususta mahlûkata benzemez.**

MARİFET

28

Tevhide dair delil ikame etmeden önce Allah'ın varlığının ispatı, marifetinin zorunluluğu ve buna ulaşmanın keyfiyetinden söz etmek gerekir. Buna binaen deriz ki; insanlar Allah'ı bilmenin (marifet) zorunluluğu hususunda ihtilaf ettiler.

29

Haşeviyye fırkası nass'ların zahirleri ile istidlal ederek, ma'rifetullah'ın vacip olmadığı, vacip sahih itikadın ancak, nass'ların zahirlerinden elde edileceği görüşüne meylettiler. Ve Allah'ın varlığına dair akli delillerle istidlal edenlerin görüşlerini red ettiler.

30

Müslümanların cumhuru ise, ma'rifetullah'ın vacip olduğu kanaatine vardılar. Fakat marifetullaha ulaşmanın yolları hususunda ihtilaf ettiler.

31

Sufiler ve Tarikat ashabına göre: Allah'ı bilmenin yolu ancak, aklın onu yorumlamaktan aciz kaldığı bir takım varidat, şevahid ve bilgilere hazırlıklı olması için iç âlemi (batın) temizlemek ve riyazetle mümkündür dediler ve ma'rifeleri idrak etme de (manevi) zevkleri dayanak kabul ettiler. Bir grup ise ma'rifetullahın ancak ilham ile elde edileceğini söylemişlerdir.

32

İsmailiyye fırkasından Ehli Ta'lim grubuna göre: Ma'rifetullah ancak masum bir imamın talimi ile elde edilir. Ve onlar masum imama intisap etmeyi vacip görüp, insanları ma'rifetullaha iletecek olan masum bir imamın varlığından yoksun bir zaman boşluğunu imkânsız görürler.

ALLAH'A İNANMAK VE AKIL**33**

Mütekellim ulemanın cumhuruna göre: Ma'rifetullaha ulaşmanın metodu ancak nazar ve istidlal ile olur. Çünkü Allah'ın varlığını bilmek zaruri bir bilgi değildir. Onun için ayrıca delil gerekir. Kitap ve sünnetten olan nakli delil, Allah'ın varlığına ve nübüvvetin sübutuna

dair birer fer'dir ve usulde bunlarla istidlal etmek mümkün değildir. O halde İstidlal, aynı şekilde varid olan nakli delillerin tashih etmiş olduğu akli delillerle belirlenmiş olmaktadır.

34

Allah'ı Teâlâ'nın varlığının ispat yolu, ya âlemin varlığının mümkün oluşu ya da hadis oluşudur veya her ikisiyle mümkün olur. Bunlardan her biri ya cevherlerde ya da araz'lardadır:

35

Allah'ı Teâlâ'nın şu sözünde zatların/eşyanın varlığının mümkün olmasıyla istidale dair işaret vardır: **“Allah zengindir/ihitiyaçsızdır siz ise fakirsiniz.”**¹¹ Çünkü varlığı mümkün olan şey kendi zatında bir yaratıcıya muhtaçtır. Varlığı zorunlu olan ise var olmada başkasına muhtaç olmayandır.

ÂLEM HADİSTİR/SONRADAN OLMUŞTUR

36

Allah'ı Teâlâ'nın şu kavlinde ise âlemin hadis oluşuyla istidale dair delalet vardır. İbrahim (as) kıssasında Allah: **“Ben kaybolanları sevmem”**¹² buyurmaktadır. Bu yol mahlûkatın anlayışına en yakın olan yoldur. Ve bu, Allah'ı Teâlâ'nın şu kavlinde işaret edildiği üzere enfüsi ve afakî deliller olarak iki hususa dayanır: **“İleride biz onlara**

¹¹ Muhammed, 38

¹² En'am, 76

hem afakta hem nefislerinde ayetlerimizi öyle göstereceğiz ki nihayet onun hak olduğu kendilerine teyebbün edecek, kâfi değil mi bu ki Rabbin her şeye şahit.”¹³

37

Enfüsi deliller: Şüphesiz her nefis daha önce mevcut değilken, daha sonra var olduğunu zaruri olarak bilir. Yokluktan sonra meydana gelen her bir nefis için mutlaka bir yaratıcı (mucid) gerekir ki; bu yaratıcı ne kendisi, ne anne ve babası, ne de sair mahlûkat değildir. Çünkü mahlûkatın böyle bir yapıyı meydana getirme hakkındaki acziyetleri zaruretle bilinen bir şeydir. O halde yaratıcının bu mevcudata benzemeyen, kadim bir yaratıcı olması iktiza eder.

38

Afakî deliller: Zira âlem değişimler gösterir. Âlemdeki bu değişiklik mevsimlerin farklılığı, gece ve gündüzün ard arda gelişi, güneşin doğuş ve batışı, yıldırım, şimşek, bulut ve bunun dışındaki şeyleri müşahade etmekle anlaşılır. Değişime tabi olan her şey sonradan meydana gelmiştir. Ve sonradan var olan her şey için kadim bir yaratıcı gerekir. Şayet onları yaratan hadis olsaydı, o zaman başka bir yaratıcıya ihtiyaç duyulurdu. Bu durumda ise devr ve teselsül olurdu ki, bu ikisi de muhaldir. Bu istidlal yöntemi Peygamberlerin, mütekaddim âlimlerin ve akli selim sahiplerinin yoludur. Zira Allah’u Teâlâ Âdem (as)’ın ilmini Meleklerin ilmine karşı üstün kılarak, Âdem (as)’ın üstünlüğüne dair hüccetini apaçık bir şekilde ortaya koymuştur. İşte bu apaçık bir istidlaldir.

¹³Fussilet, 53

PEYGAMBERLERİN DELİLLERİ

39

Allah’u Teâlâ Nuh (as)’dan haber vererek şöyle buyurur: “Nuh dedi ki; Ey kavmim! Peki, şu söyleyeceğime ne diyeceksiniz? Ben Rabbimden apaçık bir delil üzere isem ve o, bana kendi katından bir delil bahşetmişse, size de onu göreceğ göz verilmemişse biz, istemediğiniz halde onu size zorla mı kabul ettireceğiz?”¹⁴ Ve Allah (cc) Nuh (as)’ın kavminden haber vererek şöyle buyurdu; “Dediler ki; Ey Nuh, gerçekten bizimle çok uğraştın ve bizimle yaptığın mücadelede çok ileri gittin.”¹⁵ Malumdur ki Nuh (as)’ın kavmiyle olan bu mücadelesi fer’i meseleler hususunda olmayıp, aksine kat’i deliller ile Tevhid, Nübüvvet ve hakkı teyit etme hakkında idi.

Hz. İBRAHİM (as)’IN YOLU

40

İstidlal (akli deliller) konusunda İbrahim (as) için birkaç mertebe vardır:

41

Birincisi: Kendi nefsi ile baş başa iken şu sözülle istidlalde bulunmuşur; Allah’u Teâlâ şöyle buyurur; “Üzerine gece bastırınca, bir yıldız gördü: Rabbim budur, dedi. Yıldız batınca da, ben batanları

¹⁴ Hud, 28¹⁵ Hud, 32

sevmem, dedi.”¹⁶ İşte bu, âlemin değişmesiyle hadis oluşuna dair kelimcilerin istidlalde bulunma hususunda takip etmiş oldukları yoldur. Sonra Allah cc bunun üzerine İbrahim (as)’ı överek şöyle buyurmuştur; “İşte bunlar; kavmine karşı İbrahim’e (as) verdiğimiz delillerimizdir. Dilediğimizi derecelerle yükseltiriz. Muhakkak Rabbin hikmet sahibidir, bilendir.”¹⁷

42

İkincisi: İbrahim (as) babasına karşı şu sözüyle istidlalde bulunmuştur: Allah’u Teâlâ şöyle buyurmaktadır; “O, bir zaman babasına şöyle demişti: Babacığım! O iştmeyen, görmeyen ve sana hiç faydası olmayan şeylere niçin tapıyorsun?”¹⁸

43

Üçüncüsü: İbrahim (as) kavmine karşı şu söz ve fiiliyle istidlalde bulunmuştur. Allah (cc) şöyle buyurur: “Derken O, bunları parça parça etti. Yalnız kendisine başvursunlar diye onların büyüğünü sağlam bıraktı.”¹⁹

44

Dördüncüsü: İbrahim (as) kendi zamanının meliki olan Nemrud’a karşı şu sözüyle istidlalde bulunmuştur: “Benim Rabbim O’dur ki, hem diriltir hem öldürür.” (Bakara Sûresi: 258) İbrahim (as) bu

¹⁶ En’am, 76

¹⁷ En’am, 83

¹⁸ Meryem, 42

¹⁹ Enbiya, 58

sözüyle başkasının yapmakta aciz kaldığı; öldürmek, diriltmek ve güneşi doğudan getirmek filliyle Allah'ın (cc) Rububiyyetine istidlalde bulunmuştur.

Hz. MUSA (as)'IN YOLU

45

Musa (as)'da birçok yerde İbrahim (as)'ın bu delilleri üzere karar kılmıştır. Allah'ı Teâlâ Taha suresinde bize bunu şu şekilde hikâye etmektedir: **“Firavun; Ey Musa! Sizin rabbiniz kimdir? dedi. Musa: Bizim Rabbimiz, her şeye uygun yaratılışını veren sonra da yolunu gösterendir, dedi.”**²⁰

46

Musa (as)'ın bu delili İbrahim (as)'ın şu ayette ki delilinin aynısıdır: **“O ki, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir.”**²¹ Ve Şu'ara suresinde: **“Musa dedi ki; O sizin de Rabbiniz, daha önceki atalarınızın da Rabbidir.”**²² Musa (as)'ın bu sözü İbrahim (as)'ın şu sözü gibidir: **“Benim Rabbim O'dur ki, hem öldürür hem diriltir.”**²³ Firavun bu delilleri yetinmeyip başka bir şey istediği zaman Musa (as) dedi ki; **“O, doğunun, batının ve bunların arasında ki her şeyin Rabbidir, eğer düşünüyorsanız.”**²⁴ Musa (as)'ın bu sözü, İbrahim

²⁰ Taha, 49-50

²¹ Şuara, 78

²² Şuara, 26

²³ Bakara, 258

²⁴ Şuara, 28

(as)’ın şu sözüdür: “Allah güneşi doğudan getiriyor, haydi sen de onu batıdan getir.”²⁵

Hz. MUHAMMED (SAV)’IN TEMEL MÜCADELESİ

47

Efendimiz Muhammed (sav)’e gelince, O’nun (sav) sürekli olarak Tevhid, Nübüvvet ve mead (ahiret) delilleri ile iştigal etmesi ve onları beyan etmesi, bunların daha çok zikredilmesine olan ihtiyaçtan dolayıdır. Nitekim Kur’an’ı Kerim bu hususlarla doludur.

48

Allah’u Teâlâ:” Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle davet et. Ve onlarla en güzel şekilde mücadele et”²⁶ buyurmaktadır. Hiç şüphe yok ki Allah’ın “hikmet” sözünden maksat, burhan ve hüccettir. Dolayısıyla akli delillerle ve hüccetle davet etmek, onlarla me’mur olmak demektir. Allah’ın (cc) “Onlarla en güzel şekilde mücadele et” sözünden maksat, fer’i meseleler hakkında onlarla mücadele etmek değildir. Çünkü onlar, şeriat’ın aslını inkâr ediyorlardı. Bu bakımdan onlarla mücadele etmekten maksadın, Tevhid ve Nübüvvet hususunda olduğu belli olmuştur.

CİDAL

49

²⁵ Bakara, 258

²⁶ Nahl, 25

Allah (cc) “İnsanlardan kimileri de Allah hakkında bilgisizce tartışır”²⁷ buyurmaktadır. Bu ayetten, ilimle cidal yapmanın yerilecek bir şey olmadığı, bilakis onun övülen bir şey olduğu anlaşılmaktadır.

TEFEKKÜR EMRİ

50

Allah’u Teâlâ şu ayetlerde bize düşünmemizi, tedebbür ve tefekkür etmemizi emrediyor: **”De ki: Göklerde ve yerde olup bitenlere bir bakın.”**²⁸ Yine: **”Bunlar, göklerin ve yerin ve Allah’ın yarattığı herhangi bir şeyin tedbir ve tasarrufu hakkında hiçbir fikir yürütmediler mi?”**²⁹ Ve şu ayetlerde tefekkürü, övgü makamında zikretmiş ve demiştir ki: **”Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelip gidişinde, selim akıl sahipleri için gerçekten açık, ibretli deliller vardır.”**³⁰ Ve **”Allah gece ile gündüzü art arda çeviriyor. Şüphe yok ki, bunlarda gözü olanlar için kesin bir ibret vardır.”**³¹ Allah’u Teâlâ ayetlerden yüz çevirmeyi zem ederek şöyle buyuruyor: **”Bununla beraber göklerde, yerde nice deliller vardır ki, yüz yüze gelirler de onlardan yüzlerini çevirerek geçerler.”**³² Yine: **”Onların kalpleri vardır, fakat onunla gerçeği**

²⁷ Hacc, 8

²⁸ Yunus, 101

²⁹ A’raf, 185

³⁰ Ali imran, 190

³¹ Nur, 44

³² Yusuf, 105

anlamazlar”³³ buyurur. Ve Allah (cc) kâfirlerin durumunu hikâye ederek taklidi şu şekilde yerişir: “Bizler atalarımızı bir din üzerine bulduk, biz de onların izlerine uyarız.”³⁴ Yine: “Onlara; Allah’ın indirdiğine tabi olun dendiğı zaman, hayır! Biz atalarımızı neyin üzerinde bulduksa, onun ardınca gideriz, derler.”³⁵ Bu ayetlerin hepsi nazarın, fikretmenin ve taklidi yermenin gerekliliğine delalet ediyor.

AKLİ DELİLİ İNKÂR ETMEK KÂFİRLERİN YOLUDUR

51

Tüm bu yazılanlardan maksat usulid-din (kelam) ilmiyle işşigal eden kimselerden Haşeviyye fırkasının inkârını savuşturmaktır. Zira usulid-din ilmi; bu delillere istidlal etmek ve bu delillere dair şüpheleri bertaraf etmek demektir. Bu metod, günahlardan korunmuş olan Peygamberlerin yoludur/mesleğidir. **Taklid ise, Allah’ın yardımından mahrum kalmış kâfirlerin yoludur.**

İLMİN EN ŞEREFLİSİ

52

³³A’raf, 179

³⁴Zuhurf, 23

³⁵Bakara, 170

Bununla birlikte, ilmin şerefi malumun şerefi iledir. Allah'ın zat ve sıfatlarının bilinenlerin (malumat) en şerefli olunca, bu bakımdan bu ilimle irtibatlı olan usulid-din ilmi ise ilimlerin en şerefli olmaktadır. Zira ilim, ya dini'dir ya da gayrısıdır. Kuşkusuz dini olan ilim dini olmayandan daha üstündür. Dini ilim; ya usulid-din ilmidir ya da onun dışında kalanlardır. Usulid-din ilminin dışında kalanlar temelini ondan alır. Çünkü Müfessir, ancak Allah'ın kelamının manalarını araştırır. Bu ise Mütekellim, Muhtar olan yaratıcının varlığının ancak kendisi ile bilindiği usulid-din ilminin bir fer'idir. Muhaddis, ancak Resul'un (sav) sözlerini (hadislerini) araştırır. Bu da Nübüvvetin varlığının bir fer'idir. Fakih ise Allah'ın hükümlerini araştırır. Bu da Tevhid ve Nübüvvet ilminin bir fer'idir. Bu sebeple bu ilimlerin tümünün, usulid-din ilmine muhtaç olduğuna delalet etmektedir. Usulid-din ilminin ise onlara ihtiyacı yoktur. Bu bakımdan onların en üstünü olmuş olur. Usulî-d din ilminin diğer ilimlere üstünlük sebebi o kadar çoktur ki, hepsini bu muhtasar kitapta zikretmenin imkânı yoktur.

ALLAH'IN VARLIĞININ DELİLLERİ

53

Şimdi bu hususta Selef ulemasının metodu üzere zaruri delillerle münkirleri ilzam eden bir takım şeyler zikredelim:

54

Rivayet edilir ki zındıklardan biri İmam-ı Cafer'in yanında yaratıcıyı inkâr etti. İmamı Cafer ona; "Sen hiç deniz yolculuğuna çıkıp,

denizin korkunç hallerini gördün mü?” dedi. Zındık, “evet” dedi ve şöyle devam etti; denizde yolculuk ettiğim esnada korkunç rüzgârlar esti, gemi parçalandı ve denizciler boğuldu. Ben hemen geminin tahtalarından birine tutundum. Sonra o tahta üzerinde gittim. Birden kendimi birbirine çarpan deniz dalgaları arasında buldum, derken sahile ulaştım.” İmam Cafer, ona; “O anda kurtulmayı ümit ediyordun?” Zındık; evet, dedi. İmam Cafer; “Peki bu halde kimden ümit ediyordun?” Zındık, orada sükût etti. İmam Cafer devamla; Yaratıcı O’dur ki, tam boğulma esnasında kendinden seni kurtarmasını ümit ettiğin ve seni boğulmaktan kurtarandır” dedi ve zındık onun vesilesiyle müslüman oldu.

55

Rivayet edilir ki İmam Azam Ebu Hanife Dehriilere karşı keskin bir kılıç idi. Bundan dolayı Dehriiler her fırsatta onu öldürmek için fırsat kolluyorlardı. Bir gün İmam Ebu Hanife mescidde oturuyorken, kınından çekilmiş kılıçları ile ona hücum ettiler ve onu öldürmeyi tasarladılar. İmam Ebu Hanife onlara: Bana bir mesele hakkında cevap verin, sonra ne isterseniz onu yapın, dedi. Dehriiler; sözünü söyle, dediler. İmam Ebu Hanife; “Bir adam size; denizin derinliklerinde yol alan, şiddetli deniz dalgalarının ve korkunç rüzgârların kendisini her yandan sardığı, bununla beraber kaptanı olmadan bu şekilde sağa sola savrulmadan dümdüz akıp giden dopdolu bir gemi gördüğünü söylese, bu adama ne dersiniz, bu aklen mümkün müdür?” Dehriiler; Hayır, bu aklın kabul etmeyeceği bir şeydir, dediler. Ebu Hanife; “Subhanallah! Kaptansız bir geminin sağa sola sapmadan akıp gitmesi mümkün olmuyor da, çeşitli ahvaliyle beraber bu ulvi ve sufli âlemin bir yaratıcısı olmadan ayakta durması nasıl mümkün olabilir?” Bunun akabinde Dehriiler hep birlikte ağ-

İlamaya başladılar, tevbe ettiler ve onun vesilesiyle müslüman oldular.

56

Bir takım filozoflar İmam Şafii'ye; "Yaratıcının varlığının delili nedir diye sordular?" İmam Şafii; "Sizin nezdinizde tut yaprağının tadı, kokusu ve rengi bir değil midir" dedi. Onlar; "evet" dediler. İmam Şafii; İpek böceği ondan yer ibrişim/ipek çıkarır, arı ondan yer bal çıkarır, koyun onu yer dışkı çıkarır, ceylan onu yediği zaman özel kesesinde misk bağlar/misk haline gelir. Tüm bunların hepsinin yedikleri şeylerin karakteri bir olmakla beraber, bütün bu şeyleri farklı farklı yapan kimdir? dedi. İmam Şafii'nin bu sözünden hoşlandılar ve onun vesilesiyle müslüman oldular.

57

Ahmed bin Hanbel de bu hususta bir kale ile istidlalde bulunur: Bu kale korunaklı, pürüzsüz ve herhangi bir gediği yoktur. Bu kale'nin dışı erimiş gümüş gibi, içi ise halis altın gibidir. Sonra bu kale'nin duvarları yarılır ve içinden gören, işiten bir hayvan çıkar. Bunun bir yaratıcısının olması gerekir, der. Ahmet bin Hanbel bu kale ile yumurtayı, hayvan ile civcivi kastetmiştir.

58

Harun Reşit de İmam Malik'e bu hususta soru sorar. İmam Malik de ona; seslerin farklılıkları, nağmelerin titreşimi ve dillerin çeşitleri ile istidlalde bulunur.

59

Ebu Nuvas’a da bu hususta sorulunca şöyle cevap verir: Yeryüzündeki bitkileri bir düşün ve Yüce Hükümdarın yaptıklarının alametlerine iyice bak! Görürsün ki, fışkıran gümüş gibi gözeler ve zümrüt dallar üzerinde dökülmüş altın gibi olan çiçekler, Allah’ın hiçbir ortağının olmadığına şahadet ederler.

60

Bir Arab’a (bedevi) bu konuda soruldu. Cevaben dedi ki; Deve kığısı; deve’ye, Eşek dışkısı; eşeğe, ayak izleri; yürüyene delalet eder. Burçlar sahibi gökyüzü, yollarla dolu yeryüzü ve denizde ki dalgalar da, Âlim ve Kadir olan Allah’a delalet etmez mi?

61

Bir Tabib’e, Rabbini ne ile bildin diye soruldu. Tabib dedi ki; “Helilec/ihlilec (helile ağacının meyvesi) ile bildim. Kurusu ishal eder, salyası süt ile karıştırılırsa kabız eder.”

62

Bir başkası da der ki; Ben Rabbimi arı ile bildim. O bir tarafıyla bal toplar, diğer tarafı ile sokar. Bal kelimesi (arapça yazılış olarak) sokmak kelimesinin ters çevrilmiş halidir.

ALLAH’IN BİRLİĞİNİN DELİLLERİ

63

Şimdi asıl maksad olan Tevhide dair delillere dönelim.

64

Deriz ki: Âlemin yaratıcısı tektir. Şayet âlemin iki tane yaratıcısı olsaydı, aralarında “temanu/çekişme” vuku bulurdu. Bu ise, ikisinin ya da birisinin hadis olduğuna delildir. Çünkü şayet bunlardan birisi bir şahısta hayatı, diğeri de ölümü yaratmak istese, eğer ikisinin muradı hâsıl olsa, bu durumda bir mahalde iki zıt şey bir araya gelmiş olacağı için bu muhaldir. Veya ikisinin de muradı hâsıl olmazsa, bu da ikisinin aciz olduğunun delili olur. Ya da öbürüne nazaran diğerrinin muradı hâsıl olursa, bu da iradesi tenfiz olmayanın aciz olduğuna delil olur. Aciz olan varlık ilah olamaz. Buna “Temanu’ delili” denilir ki, aslı, Allah’u Teâla’nın şu ayetinden alınmıştır: “Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilahlar olsaydı, bunların ikisi de mutlaka fesada uğrar yok olurdu.”³⁶

METİN

O’nun ortağı yoktur

ŞERH

ŞİRK

65

³⁶ Enbiya, 22

İmam Tahavi bu sözle şirkin her çeşidini nefyetmek istemiştir. Çünkü iştirak (ortaklık) lügatte: Eşitlemek demektir.

66

Şirk, ya Allah'ın zatı ile olur ki, Seneviyye fırkasının yaptığı gibi onlar, âlemin iki yaratıcısının olduğunu kabul etmişlerdir. Onlar, iyilik ilahını "Yezdan", kötülük ilahını da "ehremen" olarak isimlendirirler. Tabaiyye ve Eflakiyye fırkası da böyledir.

67

Ya da şirk, isimlendirmede/zikretmede ve ibadete hak sahibi olma hususundadır. Tıpkı Arap müşriklerinin yaptıkları gibi. Onlar, Allah (cc) ile beraber putlara taparak, onları ilah olarak tesmiye etmişlerdir. Bu bakımdan onlar -Allah'ı (cc) Halik kabul etmekle beraber- Allah'tan (cc) başkasına ibadet etmeleri itibariyle müşrik olmuşlardır. Allah azze ve celle bu hususta şöyle buyurmaktadır; **"Andolsun ki onlara, gökleri ve yerleri kim yarattı diye sorsan, Allah derler."**³⁷

68

Ve ya şirk, vafsetme şirkidir ki, Mücessime fırkasının Bari'yi Teâlâ'yı suret, cismiyyet ve insan misali Arş'ın üzerine yerleşmekle vafsetmeleri gibi. Onlar, Allah ile mahlûkatın arasını eşitlediklerinden dolayı müşrik kimselerden olmuşlardır.

69

³⁷ Lokman, 25

Şüphe yok ki Allah’u Teâlâ kendisini tüm bunlardan tenzih ederek şöyle buyurmuştur; “Allah sizin şirk koştuklarınızdan münezzehtir.”³⁸ Ve “Allah onların vasıflandırdıkları o sıfatlardan münezzehtir.”³⁹

METİN

O’nun hiçbir misli yoktur

ŞERH

ALLAH’IN MİSLİ YOKTUR

70

Bu ifade Allah’ın Zat-ı Kemali’nin ezelde ona denk ve benzerlerden beri olduğunun ispatıdır. Allah’u Teâlâ şöyle buyurur; “O’nun benzeri olan hiçbir şey yoktur.”⁴⁰ Bu ayet, bu mana itibarıyla muhkem bir ayettir. Bu bakımdan Müşebbihe’nin zahirlerine tutunduğu müteşabih ayetlerin tümü, bu ayete hamlolunur.

METİN

³⁸ Tur, 43

³⁹ Mu’minun, 91

⁴⁰ Şura, 11

Hiçbir şey O'nu aciz bırakamaz

ŞERH

ALLAH KADİR'DİR

71

Bu söz, Allah'ı mutlak kudret sıfatı ile vasfetmek demektir. Çünkü Allah'tan başka bütün mevcudatın varlığı O'nun icadı (yaratması) iledir. Bu sebeple bir şeyin O'nu aciz bırakması mümkün değildir. Zira acizlik bir eksikliktir, Allah ise tüm noksanlıklardan münezzehtir. Şüphesiz Allah her şeyin üzerinde kudret-i kemal ile vasıflanmıştır. Bu bakımdan Allah'ı Teâlâ'nın acz vasfıyla vasıflanması iki zıt şeyin bir araya gelmesi anlamına gelir. Oysa Allah her şeyin yaratıcısıdır. Acziyetle beraber yaratmak bir arada düşünülemez. Allah'ı Teâlâ şu kavliyle buna işaret etmektedir; **“Gökleri ve yeri yaratan onları yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Çünkü o her şeyi yarattır, her şeyi bilendir.”**⁴¹

METİN

O'ndan başka ilah yoktur

ŞERH

⁴¹ Yasin, 81

ALLAH'TAN BAŞKA İLAH YOKTUR

72

Bu, -ulûhiyet hususunda- Allah haricinde tüm ma'budları reddetmek demektir. Çünkü ilah lügatte; hakk ile ibadet edilen anlamına gelir. Kureyş kâfirleri tek olan Allah'ın Halik olduğunu itiraf etmekle beraber, putlara ibadet ediyorlardı. Ve şöyle diyorlardı; biz onlara bizi Allah'a yakınlaştırsınlar diye ibadet ediyoruz. **“O’ndan başka ilah yoktur”** sözü, İmam Tahavi’nin daha önce ifade ettiği **“O’nun ortağı yoktur”** sözünden farklı bir şeyi ifade ediyor. Bundan dolayı bu söz, bir tekrar kabilinden değildir.

METİN

Başlangıcı olmayan kadimdir

ŞERH

KIDEM

73

Eğer Allah (cc) hadis olsaydı başka bir muhdis'e (yaratıcı) ihtiyaç duyardı ve o muhdis de başka birine... ve böylece bu durum teselsüle (varlıkların arda arda gelmesi) kadar gider veya bu, kadim olan

bir zat’a ulaşırdı. Teselsül muhaldir. Bu sebeple bitimin bir kadim’de olduğu kesinlik kazanmıştır.

74

İmam Tahavi “kadim” lafzını “bila ibtida” (başlangıcı olmayan) kavliyle tekit etmiştir. Çünkü “kadim” lafzı lügatte, Arapların; “kadume-ş şey’u kidemen”, “fe huve kadimun” yani; “üzerinden uzun zaman geçti” sözlerinden alınmıştır. İmam Zemahşeri, Allah’u Teâlâ’nın “Ay’a gelince, ona menziller tayin ettik. Nihayet o eski hurma salkımının çöpü gibi (yay haline) dönmüştür”⁴² ayeti hakkında şöyle demiştir: Kadim; muhvil (üzerinden bir sene geçen) demektir. Zira bir şeyin kıdem ile vasıflanması için üzerinden en az bir sene geçmesi gerekir. Örfte; bu bina kadimdir, bu şeyh kadimdir denmesi de bundan dolayıdır. Bu mana el-Bari Teâlâ hakkında kastedilemez. Bilakis Allah’ın sıfatlarında kadim olmasının anlamı, O’nun varlığının bir başlangıcının olmamasıdır. Bundan dolayı İmam Tahavi “kadim” lafzının lügavi ve örfü kullanımından sakınmak için “bila ibtida” lafzıyla tekid etmiştir.

METİN

Sonu olmayan daimdir

ŞERH

⁴² Yasin, 39

BEKA

75

Allah'ın kadim olduğu sabit olunca, aynı şekilde daim olduğu da sabit olmuş olmaktadır. Çünkü kıdem (ezel) yokluğun zıddıdır. İmam Tahavi'nin "sonu olmayan daimdir" demesi ancak, Allah'u Teâla'nın varlığının daim olmasının, bitmesi mümkün olan bir zamana bağlı olmadığıнын bilinmesi içindir. Allah'u Teâla'nın şu kavlinin manası da bu şekildedir; **"O ilktir, sondur, zahirdir, batındır."**⁴³ Yani; Allah bir zamana bağlı olmaksızın zatı ile hem evvel'dir hem ahir'dir. Allah'ın kendisini bu şekilde vasfetmesi, başkasının evvel ve ahir olduğundan anlaşılan şeyin, Allah'ın evveliyeti ve ahiriyyeti hakkında anlaşılmaması içindir. Çünkü başkasının evvel ve ahir vasfıyla vasıflanması zatı ile değil, geçmiş veya gelecek bir zaman içerisinde vaki olması sebebiyledir.

METİN

O'nun sonu gelmez, O, yok da olmaz

ŞERH

76

⁴³Hadid, 3

Yani; Allah yok ve helak olmaz. İmam Tahavi'nin iki lafzı (yok ve helak) bir arada cemetmesi, Allah'ın daim ve baki olduğunu te'kid etmek içindir. Denildi ki; "sonu gelmez" sözüyle; Allah'ın zatının yok olmayacağını, "yok olmaz" sözüyle; Allah'ın Hayat ve sıfatlarının batıl olmasını nefyetmeyi kastetmiştir. Zira bu husus, Allah'ın kıdem sıfatı zatıyla sabit olduğu için, O'nun zat ve sıfatları hakkında düşünülemez. **Çünkü Allah zatı ile Vacibu-l Vücuttur. Zatı ile Vacibu-l Vücut olana gelince, o yok olmaz.**

METİN

Ancak O'nun irade ettiği olur

ŞERH

İRÂDE

77

Çünkü Allah'tan başka tüm varlıklar, O'nun yaratması, Tekvin'i ve İradesi ileler. Zira O'nun dışındaki her şey mümkün varlıktır. **Mümkün varlık, bir müreccih olmadan iki taraf (şey)'den birini tercih edemez.** Bu müreccih ise Allah'ı Teâlâ'nın iradesidir. Çünkü (hakiki anlamda) Allah dışında irade eden yoktur. Bu hususta Allah şöyle buyuruyor: **"Allah dilediğini yapar."**⁴⁴ ve **"Allah dilediği hükmü**

⁴⁴ Ali imran, 40

verir.”⁴⁵ ve “Biz bir şey dilediğimiz zaman, ona sözümüz sadece ‘ol’ dememizdir. O da hemen oluverir.”⁴⁶

78

Ve Allah’u Teâlâ kendisini meşiet ve irade ile vasfetmiştir. Bu iki sıfat Allah için hakiki olarak sabittir. Bu husus, Ka’bi ve Mutezile’den Nazzam gibi ona tabi olanların zannettikleri gibi değildir. Onlar; “Allah hakiki manada irade ile vasıflanamaz, bilakis bu irade mecazidir. Çünkü irade hakikat olarak şehvettir. Bu ise Allah hakkında muhaldır” derler.

79

Bu hususta deriz ki: Bize göre iradenin anlamı; O, mef’ulun/ yaratılanın belli bir zaman ve durumla tahsisini gerektiren bir sıfattır. Eğer irade olmamış olsaydı, mümkün varlıklar tek bir vakitte ve tek bir durum üzere meydana gelirdi. Bütün bu anlatılanlar, derin hikmetin gerektirdiği şekilde anlamlı ve peş peşe, bir düzen ve uyum içerisinde, muhtelif şekillerde ve farklı vasıflarla meydana gelince, tüm bunları yapanın, irade ile muttasıf olduğuna bir delil olur. Çünkü bu ihtilafın vuku bulması, mümkünatın kendi zatlarının gerekliliğinden olmamıştır. Bu sebeple anlaşılmıştır ki, tüm bunların hepsi Allah’ın iradesinden dolaydır.

80

⁴⁵ Maide, 1

⁴⁶ Nahl, 40

Ka'bi ve Mutezile'den Nazzam gibilerin irade şehvettir söylemleri ise, Allah'ı Teâlâ'nın irade sıfatını nefyetmek adına onlar tarafından yapılan bir telbistir/akıl karıştırmadır. Çünkü şehvet, hususi bir iradedir ve onda irade edenin faydası vardır. Allah mutlak zengindir, O'nun iradesi şehvet olamaz, bilakis onun iradesi Rabb olmasının bir gereğidir.

81

İrade kelimesi lügatte, ravn kökünden türemiştir. Talep etmek anlamındadır. Bundan dolayı Araplar, ot arayan kişiyi; rehber olarak isimlendirmişlerdir. Şu misal de ondandır; "Rehber olan kişi, ehline yalan söylemez."

METİN

Vehimler ona ulaşamaz, anlayışlar onu idrak edemez

ŞERH

MUHALAFET'UN LİL'HAVADİS

82

Vehm: Kendisiyle cüz'iyatın idrak edildiği bir kuvvettir. Fehm: Aklın külliyatı idrak etmesidir. Allah'ı Teâlâ vehimlerde iz bırakan bir şekle ve keyfiyete sahip değildir. Ve Aklın, onun künhüne ula-

şacağı ve onunla Allah'ı kuşatacağı bir sınıra da sahip değildir. Aksine Allah tüm bunlardan münezzehtir. Nitekim bu hususta Allah'u Teâlâ: **“Onlar Allah'ı ilmen kavrayamazlar”**⁴⁷ buyurmaktadır. Zira bir şeyi tüm yönleriyle idrak ve ihata etmek ancak sınırı ve sonu olan bir şey için tasavvur edilebilir.

METİN

O (cc), yarattıklarına benzemez

ŞERH

83

En'am: Her ruh sahibidir. Yaratılmışların tümüdür de denilmiştir. Ve yine En'am'dan maksat, insandır, en uygun tanım da budur denilmiştir. Bu sebeple İmam Tahavi **“O (cc), yarattıklarına benzemez”** sözüyle, Müşebbihe ve Mücessime fırkalarının; **“Allah insan suretinde bir cisimdir”** görüşleriyle, el-Bari'yi bu şekilde vASFETmelerini reddetmeyi kastetmiştir. Aynı şekilde İmam Tahavi bu sözüyle, Hristiyanların sözünü de nefyetmek istemiştir. Çünkü onlar Allah'a çocuk ve zevce nispet etmişlerdir. Allah tüm bunlardan uzaktır. Hiç şüphe yok ki çocuk babasına benzer. Buna binaen İmam Tahavi'nin **“O (cc), yarattıklarına benzemez”** sözü, daha önce geçen, **“O'nun (cc) misli yoktur”** sözünden ayrı bir şeyi ifade etmektedir. Çünkü ilki umum (genel), bu ise hass (özel) bir ifadedir.

⁴⁷ Taha, 110

Bu ise Allah'ı (cc), yüceliğine layık olmayan sıfatlardan mübalağalı bir şekilde tenzih etmek olur.

84

Ebu Muin en-Nesefi “el-Tefsira” adlı eserinde şöyle der: “Mümaselet/benzeşmek cins bir isimdir, şu dört nev'i içine alır; Müşabehet, Müdahet, Müşakelet, Müsavat. Mümaselet: Her çeşidi ile beraber Allah'ı Teâlâ'dan nefyedilmiştir. Çünkü birbirinin misli olan iki şeyden her biri, diğerinin yerini tutar ve arkadaşının makamına kaim olur. Biri için geçerli olan şey, diğeri (misli) için de geçerli olur. Allah'tan gayri mahlûkat ise onun yerini tutamaz. Çünkü diğer mahlûkat Allah'ın kahır/gücü altında boyun eğmiştir, Allah (El-Kahhar) için geçerli olan şey, hiç kimseye geçerli olamaz.”

85

Bu, onların (kelamcılarının) ıstılahlarına göredir. Muhakkik ulema ise Müşabehet, Müdahet, Müşakelet, Müsavatı başka bir şekilde taksim ederek şöyle dediler:

86

Nev'ide birlik; mümaselet. Cinste birlik; mücaneset. Kemiyyette birlik; müsavat. Keyfiyyette birlik; müşabehet.

87

Mudahatta birlik; “Zeyd ve Amr'ın, Bekr'in oğlu olmada bir olmaları gibi”, münasebet, Şekilde birlik; müşakelet. Vad' da (denklik) birlik; muvazat. Etraf'ta birlik; “iki tas'ın üst üste konulduğunda

kenarlarının denk gelmesi gibi” mutabakat denilir. (Yani tüm şekilleriyle Allah hiçbir şekilde yaratıklara benzemez)

METİN

O (cc) diridir, ölmez.

ŞERH

HAYAT

88

Allah cc bu hususta: “Allah O’dur ki sizin için yeri bir karargâh, göğü de bir bina yapmıştır. Size şekil vermiş, sonra şekillerinizi güzelleştirmiştir. Hoş nimetlerden size rızık vermiştir. İşte Rabbiniz O Allah’tır. Âlemlerin Rabbi olan Allah ne yücedir! O Hayy (diri)’dir. O’ndan başka ilah yoktur”⁴⁸ buyurmaktadır. Bu ayeti kerimelerde Allah’ın hayat sahibi olduğuna dair akıl ve işitme yönünden birçok deliller vardır. Allah’u Teâlâ söze yaratıcının zikri ile başladı ve peşi sıra “ceale” sözüyle san’at-ı/yaratmayı zikretti. Sonra “el-Ard” sözüyle yaratılanları zikretti. Daha sonra “karara” sözüyle yaratılmışlık alametlerini beyan etti. Yani; Allah yeryüzünü, tüm büyüklük ve genişliği ile birlikte sizin üzerinde yerleşebileceğiniz, yatıp kalkabileceğiniz ve yaşayabileceğiniz bir durumda kıldı. O ise

⁴⁸Mu’min, 64-65

boyun eğdirilmiştir ve kendinden bir şeyi defedemez. Ve Allah yeryüzünde nehirler oluşturdu (yardı), çeşitli meyveler bitirdi. Sonra “ve’s-sema’ebina’e” dedi. Yani: semayı, bir bağlantı ve destek olmadan, havada duran, mahfuz bir tavan yaptı. Sonra onların maddelerini (öz) şekillendirmede ve bedenlerini terkip etmede Allah’ın hikmet ve kudretinin kemaline ve ulûhiyet ayetlerine baksınlar diye a-kıl sahiplerine hitap ederek şöyle buyurdu: “Allah cc size şekil vermiş, sonra şekillerinizi güzelleştirmiştir.”

89

Kuşkusuz onlar (insanlar) da bilirler ki, onlar daha önce erkeğin sulbünden ve kadının göğüs kemikleri arasından çıkarılmış ölü bir nutfe idiler. Sonra o nutfe, anne ve babanın müdahalesinin koptuğu sağlam, üç zulümat (karanlık) olan yere intikal etti. Sonra “Size şekil verdi” sözüyle, akıl sahiplerini, Allah’ın yaratılış eserleriyle birlikte O’nun Rububiyetine sevk etti. Çünkü sanatkâr olmadan sanat olmaz. Ve Allah “şekillerinizi güzelleştirdi” kavliyle onları, Allah’ın ma’rifetini bilmeye sevk etti ve O’nun mükemmel ve kusursuz eserlerini öğretti. Yani; beden yapınızı büklümsüz, boyu dik bir şekilde tutarak güzelleştirdi ve o, desteksiz olarak ayakta durur. Ve bedenlerinizde, başlarınızdan ayaklarınıza kadar öyle şeyler yarattı ki, akıl onların zarif inceliklerini idrak etmede şaşırır kalır. Ve Allah bedeninizde idrak eden akıl terkip etti.

90

Sonra onlara nefislerinin kendisiyle ayakta durduğu nimetlerini hatırlatarak şöyle buyurdu; “Hoş nimetlerden size rızık vermiştir.” Yani; yerden çıkarttığı en güzel nimetlerden size rızık olarak verdi.

Zira Allah yerden çeşitli bitkiler yarattı ve onların en güzelini ve en yumuşağını insanlar için, diğerlerini ise hayvanlar için bir rızık kıldı. Daha sonra Allah’u Teâlâ; “İşte Rabbiniz O Allah’tır” buyurdu. Yani; sizin için tüm bunları yapan O Rabbinizdir, O’ndan başka Rabb yoktur.

91

Sonra da şöyle buyurdu; “O Hayy (diri)’dir, O’ndan başka ilah yoktur.” Onlara sağlam, kusursuz bir faaliyetin ancak Hayy, Kadir ve Âlim bir zat tarafından meydana geleceğine dair çıkarımda bulunmalarını (istidlal) öğretti. Zira her kim bu meydana gelen şeylerin (mesnuat) benzerini hayy olmayan birine nispet ederse, o kimse delidir ve akıllılar sınıfından çıkmış olur.

92

Sağlam bir faaliyet ile onu yapanın “Kadir” olmasına delil gösterildiği gibi, o faaliyeti yapanın “hayy” olmasına da delil gösterilir. Çünkü hayat, kudretin sabit olma şartıdır. Allah’u Teâlâ’nın “O Hayy’dır” sözünde, O’nun mutlak Hayy olduğuna işaret vardır. Öyle ki; O’nun hayatı kendi zatıyladır. Başkalarının hayatı ise arızidir ve O’nun feyzi/ihsanı ile elde edilmiştir. Onlar, kendilerinin dışında bir hayat ile diridirler. Bundan dolayı onlara herhangi bir afet ile ölüm hulul eder. Hayatı kendi zatıyla olanın ise, ölümün ona hulul etmesi mümkün değildir. Zira zatıyla vacip ezeli olan yok olmaz. Allah’u Teâlâ’nın şu ayeti kerimesinde buna işaret vardır: **“Sen, ölümsüz ve daima diri olan Allah’a güvenip dayan.”**⁴⁹

⁴⁹ Furkan, 58

METİN

Allah Kayyumdur, uyumaz

ŞERH**KIYAM Bİ'NEFSİHİ****93**

El-Kayyum: Kazandıklarıyla beraber her nefis üzerine kaim olandır. Ondan maksat Hafız/koruyandır denilmiştir. Mahlûkatın işlerini yönetmek ile kaim olandır da denilmiştir. Ve yine Kayyum: Zatiyla kaim olan, başkasını ikame edendir (ayakta tutan), denilmiştir.

94

“Uyumaz” sözü; Allah’tan uykuyu, uyuklamayı, yanılmayı ve gafleti nefyetmektir. Çünkü uyku, insanın başına gelen ve onu duyu organlarını ve uzuvlarını kullanmaktan men eden bir zayıflıktır. Allah’u Teâlâ tüm bunlardan münezzehtir.

95

Uykunun Allah’tan nefyi, O’nun Kayyum oluşunun gereklerindendir. Çünkü her şey Allah ile kaimdir. Şayet uyku Allah’a musallat olsaydı, âlemin düzeni bozulurdu. Allah bu hususta şöyle buyurur:

“Doğrusu gökleri ve yeri yok oluvermekten, Allah tutuyor. And olsun ki eğer yok oluverirseler, onları O’ndan başka kimse tutamaz.”⁵⁰ Bundan dolayı İmam Tahavi “O Kayyumdur” sözü ile “uyumaz” sözünü birbiriyle ilintilemiştir.

METİN

İhtiyaç duymadan yaratandır

ŞERH

96

Çünkü hacet, onu gidermeye muhtaç olanın bir eksikliğidir. Allah mutlak zengindir ve hiçbir fiilinde ihtiyaç söz konusu değildir. Nitekim Allah; **“Şüphesiz Allah, tüm âlemlerden müstağnidir”**⁵¹ buyurmaktadır. Eğer; yaratmak kelimesi Kur’an’ı Kerim’de Allah’u Teâlâ’nın **“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım”** ayetinde olduğu gibi bir illete binaen zikrolundu ve bu da onların ibadet için yaratıldıklarına işaret ediyor denilirse, biz de deriz ki; bu ayetin te’vili şu şekildedir; **“onları ancak Bana ibadet etmelerini emretmek ve günah işlemekten nehyetmek için, sonra onları bana itaat ettikleri ve günahı terk ettikleri üzere mükâfatlandırmam için yarattım”** demektir.

⁵⁰Fatır, 41

⁵¹Ankebut, 6

97

Dolayısıyla yaratmak Allah'ın ona ihtiyacı için değil, mükelleflerin ihtiyacı için olmuştur. Çünkü ibadetin menfaati onlara yöneliktir. Allah ise bunu terk etmekle zarar görmez. Ayet, Allah'ın haber verdiği hususlarda bir farklılık olmaması için ancak bu manaya haml olunmuştur. Çünkü biz biliyoruz ki, insanlar ve cinler tamamıyla Allah'a ibadet etmemişlerdir.

METİN

Bir zorluk olmadan rızıklandırandır

ŞERH

98

Yani: Allah mahlûkatı kazanım olmaksızın, çaba sarf etmeksizin ve bir sebebe bağlı olarak yardım istemeksizin rızıklandırır. Çünkü Allah'ın tüm dilemeleri tekvin etmesiyle meydana gelir. Bu hususta Allah; **“Biz bir şeyi dilediğimiz zaman, ona sözümüz sadece ‘ol’ dememizdir. O da hemen oluverir”**⁵² buyurur. Allah'ın mutlak kudretinden dolayı bu hususta O'na hiçbir zorluk ve külfet ulaşmaz.

METİN

⁵² Nahl, 40

Korku olmadan öldürendir**ŞERH****99**

Yani; Allah mahlûkatı kendisine bununla bir korku ve hüznün ulaşmaksızın öldürür. Zira mahlûkatın varlıkları ve yoklukları Allah’a nispetle müsavidir. Çünkü Allah Aziz’dir, Kahhar’dır. Baki ve Daim olmada tektir.

METİN**Meşakkat olmadan diriltendir****ŞERH****100**

Çünkü Allah’u Teâlâ âlemi tekvin sıfatı ile meşakkatsiz bir şekilde yaratmıştır. Nitekim Allah; **”Biz bir şey dilediğimiz zaman, ona sözü-müz sadece ‘ol’ dememizdir. O da hemen oluverir”**⁵³ buyurmaktadır. Dolayısıyla Allah diriltmede ve bedenleri tekrar iade etmede kendisine meşakkatin ulaşmasından uzaktır. Çünkü bedenleri tekrar iade etmek onları ilk olarak inşa etmekten daha kolaydır. Allah’u Teâlâ şu kavliyle buna işaret etmiştir; **”Bu O’na daha kolay-**

⁵³ Nahl, 40

dır.”⁵⁴ Ve şu kavliyle; “Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik? Doğrusu, onlar yeni bir yaratılıştan şüphe içindedirler.”⁵⁵ Yani: Biz ilk yaratmada aciz olmadık, buna göre ikinci yaratmada nasıl aciz olalım? Ve şu kavliyle; “Göğü kitap dürer gibi dürdüğümüz zaman, yaratmaya ilk başladığımız gibi, katımızdan verilmiş bir söz olarak onu tekrar edeceğiz. Doğrusu biz bunları yaparız.”⁵⁶ Ve şu kavliyle; “Hem yaratmayı ilkin yapan O’dur, sonra onu çevirip yeniden yapacak olan da O’dur ki, bu O’na çok kolaydır.”⁵⁷

101

Ve Allah öldükten sonra dirilişi inkâr eden kimseye cevaben şöyle buyurdu; “İnsan, kendisini bir damla sudan yarattığımızı görmedi mi de, şimdi apaçık bir hasım kesildi? Yaratılışını unutarak bize bir de mesel fırlattı: ‘kim diriltecekmiş o çürümüş kemikleri?’ dedi. De ki; onları ilk defa yaratan diriltecek ve O her yaratmayı bilir. Size o yeşil ağaçtan bir ateş yapan O’dur. Şimdi siz ondan tutuşturmakta-sınız. Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Çünkü o her şeyi yaratandır, her şeyi bilir.”⁵⁸

102

Allah ikinci hayatı inkâr eden kimseye hücceti ilzam ederek şöyle buyurmuştur; “Ey insanlar! Eğer öldükten sonra dirilmede şüphede iseniz, (bilin ki) ne olduğunuzu size açıklamak için şüphesiz

⁵⁴ Rum, 27

⁵⁵ Kaf, 15

⁵⁶ Enbiya, 104

⁵⁷ Rum, 27

⁵⁸ Yasin, 77-81

biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra bir alekadan, sonra yapısı belli belirsiz bir et parçasından yaratmışsızdır.” ⁵⁹ Yani; Allah sizi topraktan ve çeşitli evreler içerisinde yarattı. Buna rağmen nasıl olur da yeniden dirilme konusunda şüphe eder ve onu inkâr edersiniz? Ayette geçen “muhallekatin” kelimesinin anlamı, yani; eksiksiz bir şekilde yaratılmış, “gayri muhallekatin” yani; kendi haline bırakılmış bir nutfe, demektir.

103

Ayette geçen “ne olduğunuzu size açıklamak için” kavli; Size Allah’ın kudretini ve otoritesini açıklamak için, demektir. Şüphesiz sizi toprak halinden insanlığa, nutfe halinden alekaya, sonra mudğa haline dönüştürmeye kadir olan, siz ölüp toprak olduktan ve parçalarınız yok olduktan sonra, sizi tekrar diriltmeye ve hayat vermeye de kadirdir. Sizin ölümünüzde de ancak bu (toprak olmak, yok olmak) vardır. Kuşkusuz Allah başlangıçta sizi meşakkatsiz olarak yarattı ve aynı biçimde sizi tekrar diriltecektir.

METİN

Allah mahlûkatı yaratmadan önce de var olan sıfatlarıyla varlığı kadim olandır. O önceden sahip olmadığı bir sığata, mahlûkatı yarattıktan sonra sahip olmamıştır

ŞERH

⁵⁹ Hacc, 5

EZELİ ve EBEDİ

104

İmam Tahavi bu sözüyle Allah’u Teâlâ’nın en güzel isimlerle (Esmâ-i Hüsnâ) ve üstün sıfatlarla ezeli ve ebedi olarak vasıflandığını ifade etmektedir. Bu sıfatlar ister Hayat, Kudret, İlim, İrade, Meşiet, Semi ve Basar gibi zati sıfatlar olsun ve ya ister; Tahlik, Tekvin, İhya ve İmate gibi fiili sıfatlar olsun. Çünkü tüm bunlar Allah cc için sıfattırlar. O’nun zatı ile kaim, kadimdirler, yok olmaktan korunmuşlardır.

105

Allah’u Teâlâ onları, yani; mahlûkatı yaratmadan önce de bu sıfatlarla muttasıf idi. Burada “halk” lafzından kastedilen şey, Allah’ın: **“İşte bu Allah’ın yarattığıdır.”**⁶⁰kavlinde olduğu gibi, mahlukattır. Yani; bu Allah’ın mahlûkudur anlamındadır. Ondan (halk) maksat, Allah’ın zatı ile kaim olan sıfatı değildir. Bundan dolayı İmam Tahavi; “O önceden sahip olmadığı bir sıfata “(bikevnihim) onları yaratmakla (yani; bikevni mahlukati) mahlûkatı yaratmakla sahip olmamıştır” demiştir. Bunun anlamı şudur: Mahlûkatı yaratmadan önce O’nda olmayan bir şey, onları yarattıktan sonra Allah’ın sıfatlarında zaid olmamıştır. Aksine O’nun sıfatları kadimdirler, ezelidirler.

106

Allah’ın zatı ile kaim sıfatlarına dair nakli ve akli deliller;

⁶⁰ Lokman, 11

Nakli delillere gelince: Allah'ın şu kavlidir; **“Onlar Allah'ın, dile-
diği kadarından başka, ilminden hiç bir şey kavrayamazlar.”**⁶¹ Ve şu
kavlidir **“Allah onu kendi ilmiyle indirdi.”**⁶² Ve şu kavlidir **“Şüphe-
siz Allah, rızık veren, sarsılmaz kuvvet sahibi O'dur.”**⁶³ Bu ayetler-
de Allah'ı Teâlâ kendi nefsi için **“ilim ve kudret”** sıfatlarını sabit kıl-
mıştır. Keza diğer sıfatları da Allah'ı Teâlâ'nın; **“Allah hayy ve
kayyumdur.”**⁶⁴ ve **“Allah semî'dir, basir'dir”**⁶⁵ ayetleriyle sabit kılın-
mıştır. Bu ayetlerde Mutezile'nin görüşlerini nefyetme vardır. Nite-
kim onlar şöyle derler; **“Allah, zatı üzere kaim olan zaid bir sıfattan
dolayı değil, zatı ile Hayy, Âlim ve Kadir'dir.”**

107

Lakin biz deriz ki; Hayy ile onun hayatı yoktur, Âlim ile; onun ilmi
yoktur, Kadir ile; onun kudreti yoktur demek mümkün değildir.
Tıpkı müteharrik (hareket eden) sözüyle, onun hareketi yoktur
demenin mümkün olmadığı gibi. Çünkü bu sıfatlar bir takım mana-
lardan türemiştir ve Allah'ın Zat'ına ancak türemiş olduğu yere isnat
etmekle ıtlak edilir.

108

Akli delillere gelince: Şüphesiz Allah'ı Teâlâ bu âlemi farklı biçim-
leri ile beraber kusursuz ve mükemmel bir sistem üzere, harika sa-
natı, müthiş düzen ve tertib ile terkip edilmiş gök cisimleri ve on-
ların içinde dolaşan yıldızları, sürekli olarak birbiriyle yarışan fakat

⁶¹ Bakara, 255

⁶² Nisa, 166

⁶³ Zariyat, 58

⁶⁴ Bakara, 255

⁶⁵ İsra, 1

birbirine ulaşmayan, ulaşsa da birbirine karışmayan ay ve güneşi hizmete sunmuş bir şekilde, gece ve gündüzü mahlûkat üzerinde daîma tekerrür eden, geceyi, karanlığının kuvveti ile eşyanın yüzünü kaplayan ve bürüyen, güneşi, eşyanın yüzeyindeki karanlık perdeyi açan ve parlatan bir surette yaratmıştır.

109

Canlıların bedenlerinde hayat, temyiz gücü, faydalı olan şeyleri celbedip bulma, zararlı şeylerden sakınma, latif duyular ve solunum yolları görülür ve müşahade edilir. Cansız olan cisimlerde ise, içlerinde yerleştirilmiş öyle hususiyetler vardır ki, şayet bilim adamı ve filozof vasfına haiz olanlar, hassas fikirleri ve keskin düşünceleri ile bunlar üzerinde ömürleri boyunca teemmül etseler, bunlarda ki eksiksiz bilgelik alametlerinin ve hassas ölçülerin binde bir cüz'üne ve künhüne vakıf olamazlar. Ve yine bunlarda akıl sahipleri için, bunları yaratan(sani')'in ilim, kudret, meşiet, irade ve hikmet gibi kemal sıfatlarla muttasıf olduğuna dair kesin bir delil vardır. Ve bu yaratıcı, eksiklik anlamına gelebilecek tüm zıtlıklardan münezzehtir.

METİN

Sıfatlarıyla ezeli olduğu gibi, aynı şekilde sıfatlarıyla ebedidir de

ŞERH

Bu ifadeden kastedilen şey, Allah'ı Teâlâ'nın sıfatlarının ezeli ve ebedi olduğunu ispat etmektir.

111

Allah'ın sıfatlarının ezeli olmasına gelince: Çünkü şayet sıfatlar hadis olsaydı bu durumda ya; Allah'ın zatında kaim olmuş olurdu veya başka bir mahalde olurdu. Ya da hiçbir mahalde olmazdı. Bunların tümü batıldır.

112

Birincisine gelince; Zira Allah'ın zatı sonradan yaratılmışların mahalli değildir.

113

İkincisine gelince; Çünkü Allah'ın zatının başkasında kaim olan bir sıfat ile mevsuf olması, siyah bir yerin, başka bir yerin siyahıyla kaim olması gibidir. Ve bu husus, Allah'ın, başkası ile kaim olan kudret vasfıyla kaim olmasına benzer ki, bunların hepsi batıldır.

114

Üçüncüye gelince; Çünkü sıfatların hiçbir mahalde kaim olmaması da imkânsızdır.

115

Allah'ın sıfatlarının zaruretle ezeli olduğu sabit olunca, aynı şekilde daimi ve ebedi olduğu da sabit olmuş olur. Çünkü ezeli olan bir şey, kaybolmaz.

116

Ezel ve ebed kelimelerinin türetildiği yerler hakkında denilmiştir ki: Ezel kelimesi; kalbin, bidayetini takdir edemediğinden dolayı darlandığı bir isimdir. Kökü “el-ezl”dir, o da; darlık demektir.

117

Ebed kelimesi: Kalbin, nihayetini takdir edemediği için, hoşlanmadığı, bir isimdir. Kökü “el-ubud”dur. O da; nefret demektir. Es-Sıhah adlı eserde zikredildiğine göre, el-ezel: el-kıdem, demektir. İstilahta ise; el-Ezeli: Varlığının başlangıcı olmayandır. El-Ebedi; nihayet olmayan, demektir.

METİN

“el-Halik” ve “el-Bari” isimlerini mahlûkatı yarattıktan sonra elde etmiş değildir

ŞERH

118

El-Halik ve el-Bari aynı anlamdadır. Bera'e; halaka, el-Beriyyetu; el-Halikatu, demektir.

119

İmam Tahavi'nin bu sözü tekrar etmesinin sebebi manayı pekiştirmek içindir. Allah'ı Teâlâ methedilen sıfatlarından herhangi birinden soyutlanmaksızın ezelde de kemal sıfatlarıyla muttasıftır. Zira Allah'ın zatının kemal sıfatlarından ezelde hali, boş olması, bu durumda noksanlık söz konusu olacağı için mümkün değildir. Ve bu, Allah hakkında muhaldir. Çünkü sıfatlardan soyutlanmış olmak, âlemi yaratmakla o sıfatların meydana gelmesine muhtaç olmayı gerektirir. Allah âlemlerden beridir ve mahlûkatı yaratmakla kendisinde olmayan bir sıfatı elde etmekten yücedir.

METİN

O, Rabb'lık edilecek hiçbir varlık yokken Rububiyetin anlamına sahipti. Hiçbir mahlûk yokken de Halik olmak anlamına sahipti

ŞERH

120

Bu ifade, İmam Tahavi'nin daha önce ifade ettiği ve onu te'kid etmek maksadıyla söylediği bir tahkikattır. Şüphesiz Allah'ı Teâlâ mahlûkat ve kendisine Rabb'lık edilecek varlık yokken de Halik ve Rabb idi. Zira O'nun sıfatları kadimdir ve zatı ile kaimdir.

121

Bu söylemin hulasası Eşari'lerin görüşlerini red etmek içindir. Onlar şöyle derler; Allah'ın zat sıfatları kadimdir, fiili sıfatlarından olan; Halik, İcad ve Tekvin, muhdestir. Bu görüş aynı şekilde Mu'tezile, Necariyye ve Keramiyye'nin de genel görüşleridir.

122

Bu hususta biz deriz ki; Allah'ı Teâlâ bütün sıfatları ile kadimdir. Çünkü Allah ezelde kendi nefsi fiili sıfatlarla methetmiştir. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: **“O öyle Allah ki Halık, Bari, Müsavvir'dir. En güzel isimler (Esmâ-i Hüsnâ) O'nundur.”**⁶⁶ Bu sebeple ezelde yaratılan, var edilen ve şekil verilen hiçbir şey yok iken de, Allah'ı Teâlâ Halık, Bari ve Müsavvir sıfatlarıyla mevsuf olduğu sabit olmaktadır. Çünkü fiili sıfatlar şayet Allah'ın zatında hadis (yaratılmış) olsaydı, bu durumda Allah'ın zatının havadisın yeri olması gerekirdi ki, bu batıldır. Veya başka bir yerde olması ya da hiç bir mahalde olmaması gerekirdi ki bunların hepsi muhaldir. Nitekim bu hususta daha önce reddiye geçmişti.

METİN

Zira O, her şeye kadir'dir

ŞERH

⁶⁶ Haşr, 24

123

İmam Tahavi metinde geçen “ذَلِكَ” sözüyle Allah’ın geride geçen İhya, İmate gibi ve bunların dışındaki sıfatlarına işaret etmiştir. Ve bununla, her ne kadar makdurat (takdir edilenler) ezelde mevcut değilse de, Allah’ın bu sıfatlarla ezelde vasıflandığını ifade etmiştir. Çünkü Allah her şeye Kadir’dir. Aynı şekilde Allah, her ne kadar mahlûkat ezelde mevcut olmasa da Tahlik, Tekvin ve sair benzeri sıfatlarla ezelde muttasıftır. Zira onlar da, Allah’ın ezelde Âlim, Kadir, Semi ve Basir olduğunu ikrar ederler. Bu, malumatın (bilinenlerin), mesmuatın (işitilenlerin), makduratın (takdir edilenlerin) de ezelde olmasını gerektirmez. Aynı şekilde Allah’ın tekvin’i ezelisi, her yaratılan şey için meydana geldiği vakitte tekvin (yaratıcı) olur.

METİN

Her şey O’na muhtaçtır, her iş O’na kolay gelir

ŞERH

124

Bu sözün anlamı şudur; Allah dışında her şey var olmada ve beka’da ona muhtaçtır. Her bir şey ancak onun icat etmesiyle (yaratmasıyla) meydana gelir. Her şey ancak O’nun desteğiyle ayakta durur. Allah, her şeyin kendisine muhtaç olduğu Kayyum olandır. Allah zengindir, siz ise fakirsiniz. Tüm mevcudatı Allah “kun” hita-

hitabıyla meydana getirir. Dolayısıyla Her iş O'na kolay gelir ve yaratma hususunda hiçbir zorluk O'na erişmez.

METİN

Hiçbir şeye ihtiyacı yoktur

ŞERH

125

Çünkü hacet, bir eksikliktir ve Allah bundan münezzehtir. Çünkü her şey, Allah'ın gücü altında mağlup olmuş ve O'nun var etmesiyle mevcuttur. Bu durumda nasıl olur da Allah başkasına ihtiyaç duyar? Bu hususta Allah: “Şüphesiz Allah âlemlerden müstağnidir”⁶⁷ ayeti ile kendi nefsinin mutlak zenginlik sıfatıyla vasfetmiştir.

METİN

Hiçbir şey O'na benzemez, O her şeyi işitendir, her şeyi görendir

ŞERH

126

⁶⁷Ankebut, 6

İmam Tahavi Allah'tan haceti nefyetmesinin akabinde bu ayeti zikretti. Çünkü bu, muhkem bir ayettir ve farklı anlamlara gelebilecek ihtimali yoktur. Ve bu ayet mahlûkatın tüm sıfatlarını ve sonradan yaratılmışların özelliklerini Allah'tan nefyetme hususunda kapsayıcıdır ve Allah'ın kemal ve meth sıfatlarını da ispat edicidir. Eş'ari'lerin zannettiği gibi şayet Allah'ın fiili sıfatları muhdes olsaydı, Allah'ın sıfatlarının oluşmada mahlûkatın sıfatları gibi olması gerekirdi. Ki, bu benzeşme nass ile nefyedilmiştir.

METİN

O (cc) bütün mahlûkatı ilmiyle yaratmış ve onlar için kaderler takdir etmiştir

ŞERH

TEVHİD ve KADER

127

Bu söz, kâinatta cari olan her şeyin Allah'ın takdiri ile olduğunu beyan etmek içindir.

128

İmam Ebu Hanife'ye Kader'den soruldu: "Muhakkak Allah kaderi beyan etmiştir, dedi ve **"Biz, her şeyi bir kaderle yarattık"** ⁶⁸ ayetini okudu. Dolayısıyla âlemde ona dâhil olmayan hiç bir şey yoktur."

129

Sonra kader iki kısımdır. Birinci kısım: Her şeyin, Allah'ın kendisinde yarattığı hayır, şer, güzellik, çirkinlik, hikmet ve sefahet üzerine meydana geldiği had/sınırdır. Bu, hikmet'in de tefsiridir. Hikmet ise: Her şeyi, layık olduğu ve olması gereken hal üzere yaratmaktır.

130

İkinci kısım: Her şeyi, hayır ve şerr, sevap ve ceza bakımından vaki olduğu durum üzere beyan etmektir.

METİN

Onlar için, eceller tayin etmiştir

ŞERH

ECEL

⁶⁸ Kamer, 49

131

Bu söz, mahlûkattan her biri için tayin edilen, mubrem/muhkem olan, öne alınması ve geciktirilmesi muhtemel olmayan ecellerin olduğunun bir tahkikidir. Allah Teâla şöyle buyurur: **“Her ümmetin bir eceli vardır. O ecel geldiğinde, ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler.”**⁶⁹

132

“Ölüm, belirli bir süreye göre yazılmıştır.”⁷⁰ Bu ayetin iki anlamı vardır. Birincisi: O, muvakkaten yazılmış bir kitaptır. Öne geçmez ve ertelenmez. İkincisi: O, levhi mahfuzda yazılmış, açıklanmış bir kitaptır. Allah'ın şu kavlinde olduğu gibi: **“Biz, her şeyi apaçık bir kitapta (levhi mahfuz'da) sayıp yazmışızdır.”**⁷¹

METİN

Mahlûkatı yaratmadan önce onların fiillerinden hiçbir şey O'na gizli değildi. Onları yaratmadan önce onların ne yapacaklarını biliyordu

ŞERH

133

⁶⁹A'raf, 34

⁷⁰ Ali imran, 145

⁷¹ Yasin, 12

Manası: Mahlûkatı yaratmadan önce onların fiillerinden hiçbir şey Allah’a gizli değildir. Bu, Allah’ın ilminin, yarattıklarından var olanların hepsinin, onlar olmadan önce, öne geçtiğinin bir ikrarıdır. Zira Allah sıfatlarıyla kadimdir. Tüm malumatı onlar olmadan önce ezelde bilmesi de, O’nun sıfatlarındandır.

134

Allah’u Teâlâ bütün malumatı bilmek ile yaratmayı (tahlik) birbirine bağlamıştır. Çünkü yaratılacak şeyi bilmek, yaratmanın şartlarındandır. Allah bu hususta şöyle buyurmaktadır: **“Hiç yaratan bilmez mi?”**⁷² Ve şöyle buyurdu **“O, her şeyi yaratandır, her şeyi bilendir.”**⁷³ Ve şöyle buyurdu **“O, her türlü yaratmayı bilendir.”**⁷⁴ Allah cc bu ayetlerin hepsinde yaratmayı, ilim ile irtibatlandırmıştır.

METİN

Onlara, kendisine itaat etmelerini emretmiş, isyan etmelerini de nehyetmiştir

ŞERH

135

⁷² Mülk, 14

⁷³ Yasin, 81

⁷⁴ Yasin, 79

İmam Tahavi'nin yaratmayı zikrettikten sonra emir ve nehiy konularını zikredişi ancak, Allah'ı Teâlâ'nın onları bir takım emir ve yasaklarla sırf kendisine kul edinmek için yarattığını bilmeleri içindir. Bu hususta Allah şöyle buyurur: **“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”**⁷⁵ Yani: Onlara, bana ibadet etmelerini emretmek ve isyan etmelerini de nehyetmek için yarattım.

METİN

Ve her şey O'nun kudreti ve iradesi ile cereyan eder

ŞERH

136

Bil ki: Ehli Sünnet Ve-l Cemaat nezdinde ister hayır olsun, ister şer olsun hadis olan her şey ancak Allah'ın iradesi, dilemesi ve kudreti ile meydana gelir. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: **“Sizi ve yaptıklarınızı Allah yarattı.”**⁷⁶ Yani: Her bir amelinizi Allah yarattı. Yine Allah: **“Her şeyin yaratıcısı O'dur”**⁷⁷ buyurmaktadır. Kulun fiili de bir “şey”dir. Dolayısıyla Allah zorunlu olarak onun da yaratıcısı olur. Allah şöyle buyurur: **“De ki; hepsi Allah'tandır.”**⁷⁸

137

⁷⁵Zariyat, 56

⁷⁶Saffat, 96

⁷⁷Zümer, 62

⁷⁸Nisa, 78

İmam Müslim Sahih’inde Ömer ibnu-l Hattab’tan şu hadisi rivayet etmiştir: “Rasûlullah (sav)’ın huzurunda iken aniden yanımıza elbiseleri bembeyaz, saçları simsiyah bir adam çıkageldi... Hadisin devamında; Bana imandan haber ver dedi. Allah Resulü de: “Allah’a, Meleklerine, kitaplarına, Peygamberlerine, Ahiret gününe ve hayrı ve şerri ile Kadere iman etmendir” buyurdu.

METİN

O’nun meşiet-i gerçekleşir. Kulların meşiet-i ise ancak O’nun dilemesiyle geçerli olur. Allah onlar için ne dilemişse o olur; ne dilememişse de o olmaz

ŞERH

138

Allah’u Teâlâ buyurur ki: “Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe, siz dileyemezsiniz.”⁷⁹ Çünkü Allah’tan başkasının dilemesinin geçerli olmasında ve Allah’ın dilemesinin geçerli olmamasında, O’nun aciz oluşuna dair alamet vardır. Öyle ki, mülkünde dilemediği bir şeyin cereyan etmesi, Allah hakkında mümkün olmayan bir şeydir.

METİN

⁷⁹Tekvir, 29

O’ndan bir lütuf olarak dilediğine hidayet verir, dilediğini korur ve afiyet verir. Adaletinin bir gereği olarak da, dilediğini saptırır, yardımsız bırakır ve belalara maruz kılar. Onların hepsi de O’nun lütfu ve adaleti arasında meşietî dâhilinde gider, gelirler

ŞERH

ALLAH’IN FAZLI ve ADALETİ

139

İmam Tahavi bu sözüyle kulların, Allah’a bir zorunluluk olarak onlar adına en uygun olanı gözetmesi hakkına sahip olmadıklarını beyan etmektedir. Aksine Allah onlar hakkında nasıl dilerse öyle tasarruf eder. Çünkü âlem onun mülküdür ve mülk sahibi mülkü üzerinde dilediği şekilde tasarrufta bulunur. Allah’u Teâlâ: **“Allah ne isterse onu yapar”**⁸⁰ ve **“Şüphesiz Allah dilediği hükmü verir”**⁸¹ buyurmaktadır. Bu ayetlerde, Mu’tezile fırkasının: “Kulları için en uygun (aslah) olanı yapması, Allah’a vaciptir” şeklinde ki görüşlerine reddiye vardır.

140

Allah kullarını saptırmakla alakalı olarak birçok ayeti kerimede açık bir şekilde, Mutezile’nin görüşlerini reddediyor. Nitekim Allah’u Teâlâ’nın: **“Allah dilediğini saptırır, dilediği kimseyi doğru yola**

⁸⁰ İbrahim, 27

⁸¹ Maide, 1

sevk eder”⁸² ve “Allah onunla birçoklarını şaşırtır ve yine onunla birçoklarını yola getirir”⁸³ ve “Şayet Rabbin dilemiş olsaydı, elbette yeryüzündekilerin hepsi iman ederlerdi”⁸⁴ ve “Allah dileseydi, elbette hepinizi doğru yolailetirdi”⁸⁵ ayetlerinde olduğu gibi. Şayet Allah’a kullar için en aslah olanı yapması vacip olsaydı, yeryüzünde ona küfreden ve isyan eden tek kimse olmazdı. Çünkü küfür ve isyan kullar için aslah değildir.

141

Her kim Allah’tan iman etmeyi isterse, bu Allah’ın lütfundandır, kulun onu hak edişinden değildir. Kim de Allah’tan küfrü talep ederse, bu da Allah’ın adaletindendir. Allah bununla zalim olmaz. Çünkü zulüm, mülkünün dışında tasarruf etmektir. Oysa Allah kendi mülkünde tasarruf etmektedir ve O (cc) yaptığı şeylerden sorulmaz. Bu bakımdan Allah için aslah olanın vacip olması durumunda; “Allah büyük lütuf sahibidir”⁸⁶ ayetinin iptali söz konusudur. Çünkü Allah’ın, üzerine zorunlu bir hakkı ifa etmesinde lütuf yoktur. Aynı biçimde Mutezile’nin bu görüşünde, Allah’ın Muhsin, Mun’im, Mucmil ve Mennan isimlerinin iptali de söz konusudur. Çünkü üzerine vacip olan bir şeyi yerine getirme hususunda iyilik, lütuf ve cömertlik yoktur.

METİN

⁸²Müddessir, 31

⁸³Bakara, 26

⁸⁴Yunus, 99

⁸⁵Nahl, 9

⁸⁶Ali imran, 74

O'nun kazasını reddedecek, hükmünü erteleyecek kimse yoktur

ŞERH

142

İmam Tahavi bununla, kulların geri çevirmeye güç yetiremeyeceği Tekvin-i kaza'yı (mübrem) kastetmiştir. Çünkü Allah'ın kazasını geri çevirmek, O'nun acziyetinin ispatıdır. Bu ise muhaldir.

143

Kaza kelimesi ile zikrolunan ve kast olunan şey; hüküm, emir ve fiildir. Takip kelimesi ise; ertelemek, demektir.

144

(Metinde geçen) “Ve la muakkibe li hukmihi” sözü; onun kazasını geciktirecek kimse yoktur, demektir. Çünkü bütün insanlar O'nun azameti ve kudreti altında yeniktir. Hiç kimse O'nun kazasını ertelemeye güç yetiremez.

METİN

Kimse O'nun emrine karşı koyamaz

ŞERH

145

Muhtemeldir ki, burada “emr” kelimesinden kast olunan şey, Allah’ın Tekvin sıfatıdır. Bu hususta Allah şöyle buyurur: **“Biz bir şey dilediğimiz zaman, ona sözümüz sadece ‘ol’ dememizdir. O da hemen oluverir.”**⁸⁷ Bu ayette O’ndan başkaları için Rububiyeti reddetme ve Allah için vahdaniyeti ispat etme söz konusudur.

146

Burada “emr” kelimesinden maksat “kaza/hüküm” de olabilir. O zaman mana; hiç kimse zor kullanarak Allah’a hükmedemez, şeklinde olur. Çünkü Allah, Vahid’dir, Kahhar’dır.

METİN

Bunların tamamına iman ettik ve bütün bunların O’ndan geldiğine kesinkes inandık

ŞERH

147

Yani: Geride geçen (konu)lerin hepsini tasdik ettik. Bu durumda “ذَٰلِكَ” sözüyle işaret edilen şey, zikri geride geçenlerin tümüdür. On-
dan sonra “İkan”ı zikretmesinde ise daha önceden geçen hususlara imanın, mahza taklidi iman olmadığına, aksine kendisinde şüphe a-

⁸⁷ Nahl, 40

arız olmayan yakini bir ilim olarak akli hüccetler ve sem’i delillerle olduğuna işarettir. “Yakin” kelimesi; su bir yerde karar kıldığında “yakine el-mau” denilir (ki, buradan türemiştir). Çünkü istidlal ile sabit olan bir bilgiye, sabit olduğu ve istikrar bulduğu için “yakın” denilir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **“Böylece İbrahim’e göklerin ve yerin melekûtunu gösteriyorduk ki, kesin inananlardan olsun.”**⁸⁸ Allah’ın İbrahim (as)’i mukin (kesin inanan) olarak tesmiye etmesi; onda, yaratılmışlar üzerinden Allah’ın varlığına dair istidlale dayalı bir ilim hâsıl olduğundan dolayıdır.

⁸⁸ En’am, 75

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PEYGAMBERİMİZE (sav) İMAN

SON PEYGAMBER
TÜM İNSANLIĞIN NEBİSİ
PEYGAMBERİMİZİN SÖZLERİ MUTLAK HAKİKATTİR

PEYGAMBERİMİZE (sav) İMAN

METİN

Ve şüphesiz Muhammed O'nun seçilmiş kuludur. Seçilmiş Emin'idir. Ve razı olunmuş Resul'üdür

ŞERH

148

İmam Tahavi Allah'ın Vahdaniyeti ve sıfatları konusunu bitirdikten sonra, iki şehadeti tamamlamak için Peygamberlerin efendisi Muhammed (sav)'in Nübüvvetini ispat konusuna başlamıştır. Çünkü iman, Allah'ı isim ve sıfatlarıyla bilmek (ma'rifet), Resulünü ise getirmiş olduğu şariat ile tasdik etmektir. Bundan dolayı Allah'u Teâlâ kendisine iman ile Resulüne imanı birbirine bağlamıştır. Nitekim Allah (cc): “De ki: Ey insanlar! Haberiniz olsun ben size, sizin hepinize Allah'ın Resulüyüm” Ve ayetin sonunda: “O halde Allah'a ve onun ümmi Resulüne iman edin”⁸⁹ buyurmaktadır.

⁸⁹A'raf, 158

149

İmam Tahavi'nin **"inne Muhammeden"** sözü, (kitabın baş tarafındaki) **"İnnellahe vahidun"** sözü üzerine matuftur. Ve cümlelerin takdiri: Allah'ın Tevhidi hakkında inananlar olarak onun tevfiğiyle deriz ki; **"Şüphesiz Allah (cc) tektir... ve Muhammed (sav) O'nun seçilmiş kuludur"** şeklindedir.

150

Ve yine İmam Tahavi'nin Peygamberimizin **"ubudiyyet"** vasfını nübüvvet vasfından önce zikretmesinin sebebi, insanları aciz bırakan harikulade mucizelerin zuhuru esnasında, onların akıllarına arız olan şüpheyi ortadan kaldırmak içindir. Çünkü bunda (insanların zannıyla) uluhiyyet'in anlamı vardır. Tıpkı Hristiyanların İsa (as)'da gördükleri (zanlarınca) bir takım ilahi fiillerden olan; ölüleri diriltmesi, kör ve cüzzamlıları iyileştirmesi ve ilk mucizesi olarak beşikte iken konuşması sebebiyle, onu ilah kabul ederek onlara arız olan şüphe gibi. Şöyle ki: Allah cc şöyle buyurdu: **"Çocuk şöyle dedi: Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana kitabı verdi ve beni Peygamber yaptı."**⁹⁰ Ayet, İsa (as)'ın kavmine arız olan şüpheyi devirerek başlıyor. Buna rağmen Hristiyanlar, ona Rabb vasfını isnat ederek, kul olma vasfından çıkarmışlardır.

METİN

o

Nebi'lerin sonuncusudur

⁹⁰ Meryem, 30

ŞERH

SON PEYGAMBER

151

Bu hususta Allah şöyle buyurur: **“Muhammed, sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Fakat Allah’ın elçisi ve Peygamberlerin sonuncusudur.”**⁹¹ Çünkü O’nun Peygamberliği akli ve nakli delillerle sabit olunca, haber verdiği hususlarda da doğru sözlü olduğu sabit olmaktadır. Nitekim Peygamber (sav) bu hususta: **“Benden sonra nebi yoktur”**⁹² diye, haber vermiştir. Ve yine şöyle demiştir: **“Ben o haşir’im (toplayan, bir araya getiren) ki, insanlar benim arkamda toplanır”**⁹³. Bu, Onun nebilerin sonuncusu olduğuna delalet etmektedir.

METİN

Muttakilerin önderidir

ŞERH

152

⁹¹ Ahzab, 40

⁹² Müslim “Fezail”

⁹³ Aynı eser

Zira Peygamber (sav) şirk ve ma'siyetten sakınma çağrısıyla gönderilmiştir. O'nun ümmeti muttaki olan kimselerdir. O ise onların önderidir. Bundan dolayı O, muttakilerin önderi olmaktadır. Ve yine O, Peygamberlere imam olmuştur, onlar da muttaki olan kimselerdir, bu sebeple Peygamberimiz (sav)muttakilerin imamı olmaktadır.

METİN

Peygamberlerin efendisidir

ŞERH

153

Zira Hadislerde sabit olduğuna göre Allah Resulü(sav) şöyle buyurmuştur: “Ben, Âdemoğlunun efendisiyim”⁹⁴. Âdemoğullarına Peygamberler de dâhildir. Bundan dolayı onların da efendisi olmaktadır.

METİN

Âlemlerin Rabbinin sevgilisidir

⁹⁴ Aynı eser

ŞERH

154

Allah’u Teâla’nın Nebisinin dili ile: “**Bana uyun ki Allah’ta sizi sevsin**”⁹⁵ buyurmakla, Allah Resul’ünün ümmeti için, Ona tabi olmanın bereketiyle, onların Allah’ın sevgilileri oldukları sabit olunca, buna göre Allah Resul’ünün(sav) Allah’ın sevgilisi olarak kabul edilmesi daha evladır.

155

İbn Abbâs (ra)’den rivâyete göre, şöyle demiştir: “Peygamber (sav)’in ashabından bazı kişiler, kendisini beklemek üzere oturmuşlardı. Rasûlullah (sav) çıktı onlara yaklaşıncı onların konuştuklarını duydu. Bazıları şöyle diyordu: “Şaşılacak şey doğrusu, Allah yaratıklarından birini, İbrahim’i dost edinmiş. Diğer bir kısmı ise, Musa’nın Allah’la konuşması daha hayret verici bir şeydir. Allah onunla apaçık konuşmuştur. Diğer bir kısmı ise, İsa Allah’ın kelimesi ve ruhudur. Diğer bir kısmı da Âdem, babasız şekilde yaratılmış, seçkin insandır, dediler.” Rasûlallah (sav) onların yanına geldi selam verip şöyle buyurdu: “Konuşmalarınızı ve hayret ettiğiniz şeyleri dinledim. İbrahim, Allah’ın dostu olup o bir gerçektir. Musa’da Allah’ın konuştuğu seçkin bir kimsedir, bu da doğrudur. İsa’da Allah’ın ruhu ve kelimesidir. Buda bir gerçektir. Âdemi, Allah seçmiştir. Bu da bir gerçektir. Dikkat ediniz Allah’ın sevgilisi övünmeksizin benim, övünme yok. Kıyamet günü hamd sancağını taşıyacak olan benim, övünmek yok... Kıyamet gününde ilk şefaate edecek olan Benim,

⁹⁵ Ali imran, 31

şefaati kabul edilecek olanda benim. Fakat övünme yok... Cennetin kapılarının halkalarını ilk hareket ettirecek olan benim. Allah bana Cennet kapısını açacak beraberinde olan mü'minleri ve fakirleri Cennete sokacaktır, fakat övünme yok... Ben geçmişlerin ve geçeceklerin en değerlisiyim, fakat övünme yok”⁹⁶

METİN

O'ndan sonra her Peygamberlik iddiası sapkınlıktır, hevaya tabi olmaktır

ŞERH

156

Kat'i nass'la sabit olmuştur ki; O, Peygamberlerin sonuncusudur ve O'ndan sonra Nebi yoktur. O halde her kim O'ndan sonra nübüvvet iddiasında bulunursa, o kimse kat'i nass'ı yalanlamak istemiş ve bundan dolayı haddi aşmış olur. Bir kimse rüşt yolunun hilafına bir yol tuttuğu zaman; ğava, yağvi, ğayya (sapkın yola girdi) denilir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “**Doğruluk sapıklıktan kesin olarak ayrılmıştır.**”⁹⁷ Yani; şüphesiz hidayet; dalaletten, iman; küfürden, hak; batıldan açık ve net bir şekilde ayrılmıştır. Heva; nefsin şehvetinden ve batıl yola meyletmesinden ibarettir. Allah(cc) bu hususta şöyle

⁹⁶Tirmizi “Menakıb” bahsinde benzer lafızlarla İbni Abbas'tan rivayet etmiştir.

⁹⁷Bakara, 256

buyurur; “... Nefsini kötü arzulardan engellemişse.”⁹⁸ Bu bakımdan o kimsenin bu nübüvvet iddiası bir delilden değil, nefsin hevasından sadır olmuş olur ki, bu yüzden batıl olur.

METİN

Ve O, cinlerin tamamına ve insanların tümüne gönderilmiştir

ŞERH

TÜM İNSANLIĞIN NEBİSİ

157

O’nun bütün insanlara Peygamber olarak gönderilişinin delili: “De ki: Ey insanlar! Ben, Allah’ın hepinize gönderdiği bir peygamberiyim.”⁹⁹ Ve Allah’ın: “Biz seni ancak bütün insanlara bir uyarıcı olarak gönderdik”¹⁰⁰ ayetidir. Bu ayetlerle Yahudilerden bazılarının; ‘Şüphe yok ki O, sadece Araplara gönderilmiş bir peygamberdir’ diyenlerin iddiası batıl olmuş olur.

⁹⁸Naziat, 40

⁹⁹A’raf, 158

¹⁰⁰Sebe, 28

O'nun bütün cinlere gönderilişinin delili ise: “De ki: Cinlerden bir grubun (Kur'an'ı) dinleyip de şöyle dedikleri bana vahyolundu. Şüphesiz biz, hayret verici bir Kur'an dinledik. O Kur'an hidayete erdiriyor. Biz de ona iman ettik”¹⁰¹ ayetlerinden: “Doğrusu biz, o Kur'an'ı işitince ona iman ettik”¹⁰² ayetine kadardır.

METİN

Hak ve hidayet ile nur ve aydınlık ile (gönderilmiştir)

ŞERH

PEYGAMBERİMİZİN SÖZLERİ MUTLAK HAKİKATTİR

158

(Metinde geçen) “Bilhakki “ sözündeki “ba” harfi “ve huve-l me-b’us” cümlesine mütealliktir. Cümlelerin takdiri: O, göklerin ve yerin kendisi uğruna yaratılmış olduğu hak ile gönderilmiş bir peygamberdir, şeklindedir. O (hak) da yaratıcının vahdaniyetine, emirlere tabi olmakla ve yasaklardan sakınmakla kulluk etmeye, ahirette karşılık görmek için öldükten sonra dirilmeye inanmaya davet etmektedir.

¹⁰¹ Cin, 1-2

¹⁰² Cin, 13

159

“Bilhakki” sözünden maksadın, Allah’ın kulları üzerindeki, hükümleri, farzları ve vacipleri ve bazılarının bazısı üzerindeki hakları (ile gönderdi) olması da muhtemeldir.

160

Hüda (hidayet): Karşılığında sapkınlığın meydana geldiği bir delille, maksada ulaştıran yolu göstermektir. Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Onlar, Hidayet’e karşılık dalaleti satın alanlardır.”**¹⁰³ Hidayetin anlamı, beyandır da denilmiştir. Yani O, yaratılmışlar için hak yolunu beyan etmek için gönderilmiştir. Nitekim Allah Teâlâ: **“Şüphesiz ki sen, doğru yola ulaştırırsın”**¹⁰⁴ buyurur.

161

“Nur ve ziya”dan maksat: Kur’an’dan ve sair delillerden kuvvetli delillerle, hakikate delalet eden apaçık yoldur (şeriat). Kur’an ile nur arasındaki benzerlik noktasına gelince, açıktır ki nurun kendisi ile yol bulunur. Nur, her aydınlık veren şeyin ışığıdır. Ve nur karanlığın zıttıdır. Ziya, (ışığı yansıtması açısından) Nur’dan daha aşırıdır. Dolayısıyla ziya, nurdan daha mübalağalı olur. Bunu doğrulayan delil Allah’ın şu kavlidir: **“O Allah’tır ki, Güneşi bir ışık, Ay’ı da bir nur yaptı.”**¹⁰⁵

¹⁰³ Bakara, 16

¹⁰⁴ Şura, 52

¹⁰⁵ Yunus, 5

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'E İMAN

KUR'AN ALLAH KELAMIDIR LAKİN MUSHAF MAHLÛKTUR

ALLAH'IN KELAM SIFATI

KUR'AN İNSAN SÖZÜ DİYENLER KÂFİRDİR!

KUR'AN-I KERİM'E İMAN

METİN

Şüphesiz Kur'an Allah'ın kelamıdır. O'ndan sözlü olarak keyfi-yetsiz bir şekilde sadır olmuştur. Onu Resulüne vahiy olarak indirmiştir. Mü'minler de böylece onu hak bilerek tasdik etmişlerdir.

ŞERH

162

İmam Tahavi Tevhid ve Nübüvvet hususlarını beyan ettikten sonra, Kur'an'a dair itikad konularını beyan etmeye başladı. Çünkü şeriatın ekseni Kur'an üzerine kuruludur. Kur'an da, Nübüvvete delalet eden bir mucizedir. Bu hususta insanlar bir takım ihtilaflara düşmüşlerdir. Bu bakımdan bu konuda hak olanı açıklamak oldukça mühim meselelerdendir. Bundan dolayı İmam Tahavi: “Şüphesiz Kur'an Allah'ın kelamıdır” demiştir. Bu ibare İmam Tahavi'nin “Şüphesiz Allah tektir” sözüne bir atıftır. Buna göre cümlenin takdiri: **İnananlar olarak deriz ki; şüphesiz Allah tektir, Muhammed onun seçilmiş kuludur ve muhakkak Kur'an Allah'ın kelamıdır, şeklinde olur.** Nitekim bu hususta Allah: “Ta ki Allah'ın kelamını dinlesin”¹⁰⁶ ve “Onlar Allah'ın kelamını değiştirmek isteyecekler”¹⁰⁷ buyurmaktadır.

¹⁰⁶ Tevbe, 6

¹⁰⁷ Fetih, 15

KUR'AN ALLAH KELAMIDIR LAKİN MUSHAF MAHLÛKTUR

163

İmam Tahavi kelamın keyfiyetini O'ndan nefyetmek ve ezeli olduğunu ispat etmekle, Mutezile ve Keramiyye fırkalarının görüşlerini reddetmek istemiştir. Aynı şekilde ses ve harfler cinsinden olmasını nefyetmek suretiyle de (bazı) Hanbelîlerin görüşlerini reddetmeyi kastetmiştir. Zira Allah'ın kelamı, O'nun zatıyla kaim olan bir sıfatıdır. Bu sebeple sair sıfatları gibi kadimdir.

164

Şayet Allah'ın kelamı hadis olsaydı, Keramiyye fırkasının iddia ettiği gibi ya; Allah'ın zatında meydana gelmesi gerekirdi, o vakit Allah'ın zatı havadis için bir mahal olurdu ki, bu asla caiz değildir.

165

Ve ya bu sıfatların hiçbir mahalde olmaması gerekirdi. Bu da aynı şekilde mümkün değildir. Çünkü kelam bir arazdır (kendi başına var olmayan, başka bir şeye bağlı olarak var olan) ve onun için bir mahal olması gerekir.

166

Ya da başka bir mekânda hadis olurdu. Bu durumda Allah o mahallin yaratıcısı değil, mütekellim olan o mahal olurdu.

167

Bazı Hanbelîlerin: “Allah’ın kelamı yaratılmaksızın O’nun zatı ile kaim bir takım harflerden ibarettir” sözleri de aynı şekilde batıldır. Çünkü harfler peş peşe olur ve bazısı bazısından geçilmiş olarak vaki olur. Her geçilen şey ise hadistir. Zira harfler ancak boğaz, dudak ve bu ikisi dışında kalan aletlerden meydana gelir. Bu durumda bundan tecsim anlayışı gerekli olur ki, Allah’u Teâlâ bundan beridir.

168

“Onu Peygamberine vahiy olarak indirdi” sözü, Allah Teâlâ’nın “Ve bana Kur’an vahyolundu ki, sizi ve onun ulaştığı herkesi uyarayım”¹⁰⁸ Ve “O Allah ki, sana Kur’an’ı indirdi”¹⁰⁹ buyruklarından dolayıdır.

169

“Müminler de böylece onu hak bilerek tasdik etmişlerdir” sözü: Çünkü Sahabe-i Kiram Kur’an’ın Allah Resul’üne nazil oluşuna şahit oldular, aciz bırakışını gözlemlediler ve onun Allah’ın kelamı olmasını tasdik ettiler. Sonra onu Allah Resul’ünden naklettikleri gibi, tevatürle kendilerinden sonrakilere naklettiler. Sonra onun hükümlerini itikadi ve ameli olarak uygulamak için halkı davet ettiler. İşte bu onların Kur’an’ı tasdik etmelerinin bir delilidir.

METİN

¹⁰⁸ En’am, 19

¹⁰⁹ A’raf, 7

Onun hakikaten Allah'ın kelamı olduğuna kesinlikle inanmışlardır

ŞERH

ALLAH'IN KELAM SIFATI

170

Yani: Onlar Kur'an'ın, Allah'ın ilim, hayat ve sair sıfatları gibi, O'nun kelam sıfatı olduğuna kesin bir şekilde inandılar. İmam Tahavi'nin bu sözünde Mutezile fırkasının: "Kur'an'ın Allah kelamı olarak isimlendirilmesi ancak mecaz yoluyladır. Çünkü Allah onun yaratıcısıdır" şeklindeki söylemlerine bir reddiye söz konusudur.

171

Deriz ki: Bu fasit bir görüştür. Çünkü gerçek mütekellim, kelamı yaratan değil, kelamın kendisiyle kaim olduğu kimsedir. Tıpkı; Başkasında ilmi yaratan değil, kendisiyle ilmin kaim olduğu Âlim kimse gibi. Zira Allah yaratıcısı olması itibarı ile kendisinde kaim olmadığı halde kelamla muttasıf olsaydı, o vakit yaratıcısı olduğu için siyah vs çeşitli renklerle de muttasıf olması gerekirdi.

METİN

Her kim onu iştir de onun insan kelamı olduğunu iddia ederse kâfir olur

ŞERH

KUR'AN İNSAN SÖZÜ DİYENLER KAFİRDİR!..

172

İmam Tahavi'nin bu sözü, münafık olan kimselerin Kur'an hakkındaki; "Kur'an, Rabbinden kendisine vahiy gelmeksizin Muhammed'in nefsinin kendisine ilka edip söylediği bir sözdür" şeklindeki karalayıcı söylemlerine karşı bir reddiyedir. Şüphesiz Allah bunu zemmetmiş, yani kinamış ve sakar ile yani: Bu beşer sözüdür diyeni cehennem azabı ile tehdit etmiştir. Allah böylesi kimselerden haber vererek şöyle buyuruyor: "Bu, sadece bir insan sözüdür. Ben onu sekar'a sokacağım."¹¹⁰

METİN

Allah (cc): "Bu insan sözünden başka bir şey değildir" diyen kimseleri tehdit edince; biz de kesinlikle şunu bilmiş oluruz ki: O insanları yaratanın sözüdür ve insanların sözüne asla benzemez. Her kim yüce Allah'ı insanlara ait hususiyetlerden birisi ile vasfederse kâfir olur. Kim basiretle bunları anlarsa ibret alır ve kâfirlerin sözlerine benzer söz söylemekten uzak kalır.

¹¹⁰Müddessir, 25-26

ŞERH

173

İmam Tahavi'nin bu sözlerinin tümü, Allah'ın kelamının hadis oluşunu ve yaratılmışların sözlerine benzeyen ses ve harfler türünden oluşunu nefyetmek için bir te'kittir. Zira Her kim Kur'an'ın ses ve harfler cinsinden yaratılmış ve hadis olduğunu söylese, kuşkusuz el-Bari Teâla'yı insanlara has vasıflarla nitelemiş olur. Dolayısıyla onun bu sözü; bu insan sözüdür diye hükmeden kâfirlerin sözlerine benzemiş olur. Zira bunda yaratıcıyı yaratılmışa benzetme söz konusudur. Her kim de bu manalar hususunda düşünür, araştırır ve anlarsa, bu onun için bir ders olur ve kâfirlerin söylemiş olduğu sözlerden uzak durmak vacip olur.

METİN

Allah'ın sıfatlarının, insanların sıfatları gibi olmadığını kesinkes bilmiş olur

ŞERH

174

Allah Teâlâ'nın sıfatları kadimdir ve zatı ile kaimdir, yok olmaya kabil değildir. İnsanların sıfatları ise zatları gibi hadis olup yok olmayı ve son bulmayı, keyfiyet ve kemiyetleri kabul eder. Allah Teâlâ tüm bunlardan yücedir, onun misli gibi bir şey yoktur.

BEŞİNCİ BÖLÜM

RU'YETULLAH

HZ. MUSA (AS)'IN ALLAH'I GÖRMEK İSTEMESİ

BATIL TEVİLLER

ARŞ'A İSTİVA MESELESİ

RU'YET VEHM ve FEHM DEĞİLDİR

SELEF ve HALEF ULEMASI

METİN

Cennet ehlinin ihata ve keyfiyet olmaksızın Allah'ı görmeleri, Rabbimizin bize ifade ettiği şekliyle bir gerçektir: “O gün bir takım yüzler vardır ki, apaydınlıktır Rablerine bakarlar.” Bu ayetin izahı Allah'ın bildiği ve irade ettiği şekildedir. Bu hususta Allah Resul'ünden bize gelen sahih hadisler onun söylediği gibidir ve manası onun murad ettiği şekildedir.

ŞERH

175

İmam Tahavi bununla, iyi kullar için Allah'ın ahirette gözlerle görülmesinin hak olduğunu ispat etmeyi kastetmiştir. O'nu bir mekânda ve bir cihet üzerinde veya bağlantı noktası olmadan ya da Allah (cc) ile gören arasında sabit bir mesafe olmadan göreceklerdir. İmam Tahavi'nin “keyfiyetsiz” sözünden muradı budur. Ondan kastettiği şey ise şudur: Ru'yetin aslına iman etmek ve keyfiyetiyle meşgul olmamaktır.

176

“İhata olmaksızın” sözü: Çünkü ihata etmek (Allah’ı her yönüyle idrak etmek) Allah (cc) hakkında mümkün değildir. Zira Allah (cc) nihayetleri olan ve onunla idrak edilen bir cisim değildir. Ve Allah Teâlâ’nın: “Gözler onu göremez, o ise tüm gözleri görür”¹¹¹ kavli de buna hamledilir.

177

“Rabbimizin kitabında bize ifade ettiği şekilde bir gerçektir” sözü: Allah Teâlâ’nın şu kavlidir: “O gün yüzler vardır ki, apaydınlıktır Rablerine bakarlar”¹¹² Bu ayetin tefsiri ise Allah’ın irade ettiği şekildedir.

178

Ayeti Kerime’de “ila” edatıyla yüze izafe edilerek takyid edilen nazar (bakma) kelimesi, bakmanın ancak gözlerle olacağını gösterir. Nazar/bakma kelimesini, ahiret yurdundaki nimetler için rahatsızlık verici bir bekleyişe hamletmek, tiksindirici bir durumdur.

Hz. MUSA (AS)’IN ALLAH’I GÖRMEK İSTEMESİ

179

Ve İmam Tahavi’nin mezkûr sözü Allah’u Teâlâ’nın Musa (as) kıssasındaki şu kavlidir: “Ey Rabbim, göster bana kendini de sana

¹¹¹ En’am, 104

¹¹² Kıyame, 22-23

bakayım."¹¹³ Ru'yet hususunda bu ayetle delil göstermenin sebebi, Musa (as)'ın Rabb'ini görmek istemesidir. Biz bununla Musa (as)'ın O'nun (cc) yanında imkânsız olan bir şeyi istediği kanaatinde değiliz. Musa (as)'ın Allah'ı görmek istemesi, Allah'ın (cc) ru'yeti mümkün kıldığına inanmasının delili olur. Bu bakımdan her kim ru'yeti imkânsız görürse, Musa (as)'a yaratıcıyı bilmemeyi isnat etmiş olur ki, bu küfürdür.

180

Yine Allah'ı Teâlâ'nın şu kavlidir: **"İyi işler yapanlara daha güzeli; bir de fazlası var."**¹¹⁴ Allah Resulü(sav) ayeti kerimedeki "husna" kelimesini cennet ile "ziyade" kelimesini ise Allah'ı görmekle tefsir etmiştir.

181

Ve yine Allah'ın şu kavlidir: **"Ona kavuşacakları gün, kendilerine esenlik dileği selamdır."**¹¹⁵ Ayette ki "kavuşmak" kelimesi Allah'ı görmek anlamındadır.

182

Ve şu kavlidir: **"Hayır, hayır, doğrusu onlar o gün Rabb'lerini görmekten mahrum kalacaklardır."**¹¹⁶ Ayette Rabb'lerinden perde-lenmenin kâfirlere tahsis edilmesi müminler için perde olmayaca-

¹¹³ A'raf, 143

¹¹⁴ Yunus, 26

¹¹⁵ Ahzab, 44

¹¹⁶ Mutaaffin, 15

ğının delilidir. Aksi takdirde müminlerle kâfirlerin Rabb'lerinden perdelenmede eşit olması gerekir. Ve ru'yetin caiz olduğuna delalet eden bunlara benzer ayetler vardır ki, sayılamayacak kadar çoktur.

183

Bu konuda Allah Resul'ünden sahih olarak gelen hadislerle gelince: Allah Resulü şöyle buyurmuştur: **“Şüphesiz siz dolunay gecesinde Ay'ı görmek için itişip kakışmadığınız gibi, kıyamet gününde de Rabbinizi rahatlıkla göreceksiniz.”**¹¹⁷ Bundan maksat, Ay'ı görme hususunda bir şüphe ve ihtilaf olmadığı için görmeyi görme ile (Ay'ı görmekle, Allah'ı görmeyi) teşbih etmektir. Görüleni görülenle (Ay'ı, Allah ile) benzetmek değildir.

184

Allah Resulü(sav) başka bir hadiste: **“Cennetlikler cennete girdiklerinde yüce Allah: Bir şeyler daha istiyorsanız size arttırayım, buyurur. Onlar da: Yüzlerimizi beyazlatmadın mı ki, bizi cehennemden kurtarıp cennete koymadın mı ki, derler. Yüce Allah perdeyi açar. Artık onlara, yüce Rabb'lerini seyretmekten daha sevimli gelebilecek bir şey verilmemiştir.”**¹¹⁸

185

Onlar (Cennet ehli), Allah'ı gördüklerinde nimetleri unutacaklardır. Yazıklar olsun Mu'tezile ehline!

¹¹⁷ Buhari “Mevakit”

¹¹⁸ Müslim “İman”

METİN

Biz, görüşlerimizle tevillerde bulunarak, hevalarımız doğrultusunda vehimlere kapılarak bu hususta görüş bildirmeyiz.

ŞERH

BATIL TEVİLLER

186

Bu ifade, Mutezile fırkasının “Rabb’lerine bakacaklardır” ayetini tevil etmelerine karşı bir reddiyedir. Onlara göre: “Bu ayette ki “ila” edatı “ala’i” kelimesinin tekilidir ve Allah’u Teâla’nın: ‘Rabb’inizin hangi nimetini (ala’i) yalanlıyorsunuz’¹¹⁹ ayetinde olduğu gibi nimet anlamına gelir. Bu durumda ‘Rabb’lerine bakacaklardır’ ayetindeki ‘nazara’ lafzı, ‘ila’ edatından sıyrılmış olur. Dolayısıyla ayetin anlamı: ‘O gün öyle yüzler vardır ki apaydınlıktır. Rabb’lerinin nimetlerini bekleyeceklerdir’ şeklinde olur.”

187

Bu, çok uzak bir te’vil olmakla beraber fasittir de. Çünkü “nazar” kelimesini, hüznü gerektiren bir “bekleyişe” hamletmek -bekleyiş, kırmızı ölümdür denildiği gibi- o sürur yurdunda (ahirette) usanç verici bir durumdur. Onları bu fasit te’vile götüren şey, helak edici

¹¹⁹ Rahman, 13

unsurlardan olan hevaları ve batıl te'villeridir. Öyle ki, Mu'tezile fırkası bu hususta apaçık olan yolu bırakıp hevalarının peşinden gitmişlerdir.

METİN

Zira O'nun dininde emniyet içinde olmak ancak, bu hususları Allah ve Resul'üne teslim edip, müteşabih konuları bir bilene havale etmekle mümkündür.

ŞERH

188

İmam Tahavi'nin bunu ifade etmesinin sebebi, Allah ve Resulü tarafından sabit olmuş hususları ister o konuda ki hikmeti bilsin isterse bilmesin, her Müslümanın kabul etmesi gerektiği içindir. İdrak edemediği için bu hususu reddedemez. Zira insan akı, Allah'ın hüküm/hikmetlerini idrak etmeye güç yetiremez. Çünkü akıl, âlemin cüzlerinden bir cüz'dür. Dolayısıyla Allah'ın Rububiyyet hükümlerini nasıl ihata edebilsin?

189

O halde her kim dininde selamet içinde olmak istiyorsa; Kendisine karışık gelen hususların ilmini Allah'a havale etmesi şarttır. Çünkü Allah her şeyin hakikatini bilendir. Ve o kimsenin müteşabih hususları te'vil etme konusunda da sükût etmesi gerekir.

190

Müteşabih ayetleri kendi görüşlerine göre te'vil eden bir grup Allah'ın sıfatlarını nefy ve ta'til (iptal) ettiler. Bir grup da onları zahirlerine hamlederek teşbih ve tecsim inancına düştüler. Bundan dolayı bu gruplar Muattile ve Müşebbihe'den oldular. İlimde derin bilgi sahibi olanların bu hususlarda ki hissesi ise, müteşabih olan Nass'lara iman etmeleri, te'vili terk etmeleri ve Allah'u Te-âla'nın: **"Onun te'vilini Allah'tan başka kimse bilmez"**¹²⁰ kavli üzerinde vakfetteleridir. Tıpkı selef ulemasının mezhebi gibi. Onların mezhebi, Nass'ları teşbih ve ta'tili gerektirmeyecek şekilde te'vil eden halef ulemasının görüşlerinden daha salimdir.

METİN

İslâm'ın ayakları ancak teslim olmanın ve teslimiyet göstermenin üzerinde durabilir.

ŞERH

191

Çünkü İslam, Allah tarafından sabit olan her hususta O'na teslim olmak demektir. Müslim ise, Allah'a hiçbir şeyi ortak yapmadığı halde, her şeyi tam, eksiksiz Allah için kılan kimsedir. Metinde geçen "ظهر" kelimesinde teşbih vardır. Zira Müellif İslam için ayak sabit

¹²⁰ Ali İmran, 7

kıldığında ki o ayak da ancak bir şey (zahr) üzerinde sabit durur. Bundan dolayı “zahr” ı “teslim” kelimesi için istiare yaptı. Ta ki, İslâm'ın ayakları onun üzerinde sabit kalsın. Çünkü İslâm Allah'a boyun eğmektir. Bu ise ancak Allah'a teslim olmak ve O'nun hüküm ve ahkâmına karşı koymayı terk etmekle gerçekleşir.

METİN

Kim kendisi için tehlike arz eden bir ilme talip olur, anlayışı da buna teslimiyetle kanaat getirmezse, onun bu isteği kendisini, halis tevhidi, saf ma'rifeti ve sahih imanı elde etmesini engeller.

ŞERH

192

Manası: Her kim Allah ve Resulü tarafından sabit olan meselelerde teslimiyetle kanaat getirmez ve sakındırıldığı bir şeyi, yani; mahlûkattan gizlenilen bir ilmi talep ederse, onun talep ettiği şey, İslâm'ın gerektirdiği şeylere karşı bir tahakküm ve onlardan bir sapma olur. Ve bu kimse batıl görüşleriyle katışıksız Tevhidden, saf ma'rifetten ve sahih imandan engellenmiş olur.

193

Ve her kim de Allah'ı hikmet, kemal ve Rububiyetle; kendisini de acizlik, cehalet ve kul olmakla ile tanırsa, Allah'ın hükmettiği hususlarda rıza, sadakat ve teslimiyet içerisinde olur ve Allah'tan bunların hikmet yönünü talep etmez. Aksine bunların ilim ve hikmetini, her şeyi bilen ve hükmeden Allah'a teslim eder. Zira hiç şüphe yok ki kulun Allah'ın sırlarına vakıf olmayı talep etme hakkı yoktur. Bilakis bu hususta ona boyun eğmek düşer. **“Allah dilediği şeyi yapar”**¹²¹ ve **“Şüphesiz Allah dilediği şekilde hükmeder.”**¹²² Şayet teslimiyetle rıza göstermez ve Allah'ın hikmetinin içyüzünü elde etmek ister ve akli da bunu idrak etmekte eksik kalırsa, bu kimse iman ve tekzip arasında tereddütte kalır. Tereddütle beraber iman olmaz. Tahakkümle beraber İslâm olmaz.

194

Bundan dolayı İmam Tahavi kitapta şu ibareleri kullanmıştır.

“فَيَتَذَبُّ” Yani; iman ve küfür, tasdik ve tekzip, ikrar ve inkâr arasında “gelip gider”,

“موسوسا” Şeytanın vesveseleriyle ve ona ilka ettiği şüpheler ile “vesveselere kapılmış”,

“تائها”; Akılların içerisinde hayrette kaldığı (başı sonu bilinmeyen) bilgiler çölünde “şaşakalmış”,

“شاكاً”; Kabul etmesi gereken hususlarda “şüphe içerisinde kalmış”,

¹²¹ İbrahim, 27

¹²² Maide, 1

“زائغا”; Doğru yoldan “sapmış”,

“لامؤمنامصدق”; Allah tarafından gelen ne var ise onları teslim etmek ve onların ilmini Allah’a tevdi etmekle “tasdik eden bir mü’min değildir”,

“ولاجاحدامكذبا”; Ne de yalanlayan ve inkâr eden bir kimsedir. Çünkü tekzip iki tarafı (iman ve küfür) eşit olan bir şüphe ile beraber meydana gelmez. Allah’u Teâlâ müteşabihlere tabi olmanın sapıklık olduğunu haber vererek şöyle buyurmuştur: “**Kalplerinde yamukluk olanlar ise, Ondan müteşabih olanların peşine düşerler.**”¹²³

195

Hâsılı kelim İmam Tahavi, müteşabih hususlarda te’vili terkeden selef ulemasının yolunu tercih etmiştir. Muhakkik ulema nezdinde de tercih edilen görüş budur. **Çünkü bir lafzın tercih edilen bir anlamı olsa, sonra ondan daha kuvvetli bir delil bu lafzın zahir anlamının murad edilmediğine delalet etse, o zaman biz, kastedilen mananın bu hakikatin bazı mecazlardan birisi olduğunu anlarız. Mecazlarda bu husus çokcadır ve bazısını bazısına tercih etmek ancak kesinlik taşımayan tercihlerle mümkün olur. Çünkü bu ancak zann ifade eder ve kat’i olan meselelerde zanni delillerle amel etmek caiz değildir. Te’vil hususunda da gerekli olan budur.**

ARŞ'A İSTİVA MESELESİ

¹²³ Ali İmran, 7

196

Mesela: Kat'i bir delil Allah'ı Teâlâ'nın “**Rahman arşa istiva etti**”¹²⁴ kavlinden, hakikatin murad edilmediğine delalet eder. Çünkü İlah'ın bir mekânda olması mümkün değildir. Bundan dolayı (istiva) lafzını bazı te'villerine sarf etmek kesin bir delil ile tasavvur edilemez. Allah'ın zatı ve sıfatları hakkında zanna dayalı bir söz söylemek asla caiz değildir. Dolayısıyla bu hususta susmak, te'vili terk etmek ve (istiva lafzının) zahiri manasının kastedilmediğine itikad etmekle beraber, te'vilini Allah'ın ilmine emanet etmek zorunlu olur. Ve sair müteşabih ayetlerin hükmü de böyledir.

METİN

Cennette Allah'ın görülmesini (ru'yet) bir vehim ile algılayan ya da onu kendi anlayışına göre te'vil eden cennetliklerin(daru-s selam ehlinin) ru'yete imanları sahih olamaz.

ŞERH

197

İmam Tahavi Daru's selam ile cenneti kastetmiştir. Allah: “**Allah sizi selamet yurduna çağırıyor**”¹²⁵ buyurmaktadır. Cennetin Daru-s selam olarak isimlendirilmesinin iki vechi vardır:

¹²⁴ Taha, 5

¹²⁵ Yunus, 25

198

Birincisi: Selam, Allah'ın esma'sından bir isimdir ve Cenneti yüceltmek sebebiyle O'na izafe edilmiştir. İkincisi: Cennetin Daru-s selam olarak isimlendirilmesi, oraya giren kimsenin dünya hayatında meydana gelen afet, ayıp ve eksikliklerden selamette olması sebebiyledir. Bu durumda manası: Selamet yurdu olur.

199

Daru's selam olarak tesmiye edilmesinin başka bir sebebi daha olabilir. O da, cennette selam verenlerin çokça olmasından dolayı onunla isimlendirilmiş olmasıdır. Nitekim Allah:" **Orada ne boş bir laf işitirler, ne de günaha sokan bir söz. Tek işittikleri söz: Selam, selam'dır**"¹²⁶ buyurmaktadır. Aynı şekilde Melekler de onlara selam verirler. Bu hususta Allah (cc): **"Selam sizlere, ne hoşsunuz!"**¹²⁷ buyurur.

RU'YET VEHM ve FEHM DEĞİLDİR

200

Cennette Allah'ın görülmesini sadece bir vehim ile kabul eden kimsenin ru'yete imanı sahih olmaz. Çünkü vehm, sureti duyu organlarında cüz'i olarak şekillenen bir hayal üzerine vaki olur. Zira vehm, cüz'iyatı maddelerden soyutlamaksızın idrak eder. Bu ise, Allah cc hakkında imkânsızdır. O halde her kim ru'yeti bu anlamda kabul ederse, o kimse ru'yeti iptal etmiş ve ona iman etmemiş olur.

¹²⁶ Vakıa, 25-26

¹²⁷ Zümer, 73

201

Cennette Allah'ın görülmesini sadece kendi anlayışı (fehmi) ile te'vil eden kimsenin de ru'yete imanı sahih olmaz. Çünkü fehm, aklın düşünmesiyle, düşündüğü şeyin mahiyetinin kendisinde hâsıl olmasıyla olur. Rububiyete izafe edilen manayı fehmetmek ise, akıl için o manayı elde edecek bir yol yoktur. Çünkü O (cc), akılları hayrette bırakan (zat)dır. Aklın görüş ve anlayışları uluhiyyetin hakikatini anlamakta şaşkına dönmüştür. Fikrin yol ve yöntemleri onu idrak etmeden kilitlenmiştir.

202

Bundan dolayı İmam Tahavi, ru'yete imanın ancak vehmen ve fehmen te'vili terk etmekle ve ru'yetin keyfiyetinde teslimiyete sarılmakla sahih olacağını söylemiştir. Çünkü Rububiyet, aklın onu idrak ettiği mahiyetten ve vehimle idrak edilen keyfiyyet ve kemiyetten münezzehtir.

METİN

(Ru'yete iman) ancak te'vili terk etmek ve teslimiyete sarılmakla (sahih olur). Peygamberlerin dini de bu usul üzerinedir.

ŞERH**203**

Bu ifade, İmam Tahavi'nin "iman sahih olmaz" sözünden bir istisnadır. Yani; Ru'yete iman ancak, onun keyfiyeti hususunda te'vili terk etmek ve teslimiyete sarılmakla sahih olur, anlamındadır. Bundan dolayı Mutezile fırkası ru'yeti te'vil ettiklerinde şöyle diyerek onu imkansız görmüşlerdir; "kuşkusuz ru'yet, ancak gören ile görülenin aşırı bir yakınlık ve uzaklık mesafesi olmadan karşılıklı duruşları ve bağlantı noktası ile hasıl olur." Şayet onlar te'vil konusunda sussalardı ve ru'yetin aslına iman etmiş olsalardı, inkâr içerisine düşmezlerdi.

204

Peygamberlerin dini de te'vili terk etmek ve teslimiyete sarılmak üzerinedir. Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: **"De ki: Allah'ın hidayet yolu doğru yolun ta kendisidir. Ve biz âlemlerin Rabb'ine telsimiyet göstermekle emrolunduk."**¹²⁸ Ve İbrahim (as) kıssasında Allah: **"Rabbi ona 'teslim ol' emrini verince, o da; âlemlerin Rabb'ine teslim oldum, dedi"**¹²⁹ buyurmaktadır. Bu bakımdan bizim için onları rehber edinmek ve yollarına tabi olmak bir zorunluluktur. Dolayısıyla her kim onların yolundan yüz çevirirse, şüphesiz o kimse cehaleti sebebiyle haktan sapmış olur. Allah Teâlâ şöyle buyurur: **"İbrahim'in dininden kendine kıyan beyinsizden başka kim yüz çevirir."**¹³⁰ Peygamber (sav)'de İbrahim (as)'in dinine tabi olmakla emrolunmuştur. Nitekim Allah: **"Sonra sana: Muvahhid bir müslüman**

¹²⁸ En'am, 71

¹²⁹ Bakara, 131

¹³⁰ Bakara, 130

olarak İbrahim'in dinine uy. O hiçbir zaman Allah'a ortak koşanlardan olmadı diye vahyettik"¹³¹ buyurmuştur. Ve Peygamberlerin ekserisi de İbrahim (as)'ın dinine tabi olmaları için ümmetlerine çağrısı yapmışlardır.

METİN

Her kim nefy ve teşbih'ten sakınmazsa ayağı kayar ve tenzih konusunda doğruyu bulamaz

ŞERH

205

Her kim şeriatin ispat ettiği ru'yeti nefyetmekten ve, akla ve nakle ters düşen teşbihten sakınmazsa, haktan sapar ve batılın içine düşer. Ve bu kimse tıpkı Mutezile ve Müşebbihe fırkalarının görüşlerinde olduğu gibi, ru'yeti nefyetmekle ve teşbihi ispat etmekle talep ettiği tenzihi isabet ettiremez.

206

Hâsılı kelim Mutezile fırkası Allah'ın zatını cisimlerin görüldüğü gibi görülmekten tenzih etme düşüncesiyle ru'yetullahı kabul etmediler. Mücessime fırkası ise, aksi takdirde zatının iptali gerekeceğinden Allah'ın da cisimlerin görüldüğü gibi görüleceğini

¹³¹ Nahl, 123

kabul ettiler. Çünkü onlar nezdinde hissedilmeyen şey mevcutta da yok demektir. Bundan dolayı ru'yet konusunda teşbihi ispat etmekle Allah'ın zatını/sıfatlarını ta'til'den tenzih ettiler. Bu sebeple İmam Tahavi bu iki fırkanın görüşlerini reddederek şöyle demiştir: **“Her kim ru'yeti nefyetmek ve teşbihi ispat etmekle tenzih etmeyi isterse, şüphe yok ki haktan yoldan ayağı kaymış ve talep ettiği tenzihi tutturamamıştır. Bu yüzden bütün gayreti, çalışması da boşa çıkmıştır.”** İmam Tahavi bu hususa dair delile şu sözüyle işaret etmiştir:

METİN

Şüphe yok ki yüce ve celil olan Rabb'imiz vahdaniyet sıfatları ile mevsuftur ve tek olma (ferdaniyyet) sıfatlarıyla vasıflanmıştır.

ŞERH

207

Allah'ın görülür olması, O'nun kemal sıfatlarındandır. Çünkü ru'yetin tasvip edilmesi Allah'ın mevcut olmasından dolayıdır. Ve var olan her şeyin görülmesi imkânsız değildir. Eğer biz Allah'ın görülmesinin imkânsız olduğunu söylersek, bundan, O'nun varlığının nefyi ve yokluğunun ispatı lazım gelir. Allah'ı Teâla tüm bunlardan beridir. Mutezile fırkası tenzihi irade etmek sebebiyle ru'yeti reddetmekle batıl bir işin içine düştüler ve tenzih etme isteklerini isabet ettiremediler.

208

Aynı şekilde Allah'ın sıfatlarının yarattıklarının sıfatlarına benze-memesi de Onun kemal sıfatlarındandır. Zira Allah yeri ve göğü örneksiz yaratan el-Vahidu'l Kahhar'dır. Nasıl olur da mahlûkunun sıfatları kendi sıfatlarına benzesin? Mücessime fırkasının Allah'ın görülmesini cisimlerin görülmesine benzetmesine ve O'na cihet ve mekân ispatına dair zikrettiği hususlarda, Allah'ın isim ve sıfatla-rında eksiklik ispatı söz konusudur. Allah cc tüm bunlardan büyük bir yücelikle beridir. Dolayısıyla onlar Allah'ın sıfatlarında teşbihi ispat ile ta'tili nefyetmek istediler. Fakat onlar iddia ettikleri bu şeylerde hata ettiler. Ve imam Tahavi şu kavliyle Müşebbihe fırkasının görüşünü reddetmiştir:

METİN

Mahlûkattan hiç kimse O'nun sıfatlarındaki manaya sahip değildir

ŞERH

209

Allah'ın görülmesi konusunda, mahlûkatın görülmesinde ki; aynı hizada (karşı karşıya) olma ve aralarında bir bağlantı noktası olması gibi bir benzerlik vehmedilemez. Cennet ehli ancak Allah'ı ihata ve keyfiyet olmadan görecektir. Tıpkı O'nu dünyada ihatasız ve keyfi-yetsiz olarak tanıdıkları gibi. Şüphesiz Allah ferd (tek)'dir, terkip e-

dilmiş tüm cihetlerden münezzehtir. Zira her mürekkep (birkaç parçadan oluşmuş) varlık, kendi cüzlerine muhtaçtır. Ve her ihtiyaç sahibi olan şey mümkün varlıktır. Her mümkün varlık ise hadistir ve asla ferd ve kayyum olamaz. Bu bakımdan sabit olmuştur ki, zatında ferd/eşsiz vahid ve vacip olan, bir alan içerisinde ve bir yönde olamaz. Bundan dolayı İmam Tahavî şöyle demiştir:

METİN

O, sınırlardan, nihai noktalardan, erkân, organ ve araç-gereçlerden münezzehtir

ŞERH

210

Hadd kelimesi mahdudun (sınırlı) vasfıdır. Mahdud ise hadd'in kahrı (güc) altında kuşatılmış ve ezilmiştir. Allah Teâla Kahhar'dır ve herhangi bir mahdudu (sınırı) olamaz. Gaye kelimesi ise nihai sonuçlardan ibarettir. Erkan ve aza, cisimlerin sıfatlarıdır. Edevat ise cisimlerin aletleridir. Kadim olan Allah Subhanehu ve Teâla bu vasıfların tümünden münezzehtir.

METİN

Sonradan yaratılmış mahlûkat gibi, altı cihet de onu ihata etmez

ŞERH

211

Zira Allah Teâlâ “O’nun benzeri gibi bir şey yoktur.”¹³² kavli ile kendisini bir şeye benzemekten nefyetmiştir.

212

Allah’a cihet ve alan/mekân tayin etme hususunda, cisimlerle beraber bir benzeşme ispatı söz konusudur.

213

O’nu cihetlerle vasfetmekte ise, o cihetlerin Allah’ı cc kuşattığına dair hükmetme vardır.

214

O’na mekânla hükmetmede ise, Allah’ın mekâna ihtiyacı olduğuna dair ispat vardır. Ve bunların hepsi Allah’ın hadis oluşunu ve kadim oluşunun izalesini gerektirmektedir.

215

¹³² Şura, 11

Cihetler ve mekânlar yaratılmış âlemin cüzlerindendir. Allah Teâlâ âlemlerden ve cüzlerinden müstağnidir. Zira altı cihet muhdestir ve sonradan yaratılmış âlemin sıfatlarındandır. Allah ise kadimdir. O varken mekân, zaman ve an yoktu. Allah var idi ve onunla beraber hiç bir şey yok idi.

216

Allah Teâlâ ezelde var idi, cihetler olmadığı için hiçbir cihette değildi. Eğer cihetleri ihdas ettikten sonra onların içerisinde olmuş olsaydı, üzerinde bulunduğu durum değişir ve intikal etmiş olurdu. Değişim ve intikal ise yaratılmışların alametlerindendir. Allah Teâlâ tüm bunlardan uzaktır.

217

Mücessime fırkası bu hususta müteşabih Nass'ların zahirlerine tutunmuştur.

SELEF ve HALEF ULEMASI

218

Selef ulemasının görüşü: Müteşabih Nass'ları tasdik etmek ve Allah'ı teşbihten tenzih etmekle beraber onların ilmini Allah Teâlâ'ya havale etmektir. (Derler ki): Biz onların te'vili ile ilgilenmeyiz, aksine Allah Teâlâ müteşabih ayetlerle ne murad etmişse hakk'ın o olduğuna iman ederiz. İşte bu İmam Tahavi'nin tercih ettiği yoldur.

219

Halef ulemasının görüşü: Biz müteşabih Nass'ları Allah'ın zat ve sıfatlarına layık bir şekilde te'vil ederiz. Allah'ın bu nass'lardaki muradına dair kesinliği gerektirecek bir delil olmadığı için, O'nun bu hususta kesin muradı budur diye bir iddiada bulunmayız. Halef uleması **"O gökte de ilah, yerde de ilahtır."**¹³³ ayeti hakkında derler ki; yerde ve gökte Allah'ın zatının değil uluhiyyetinin sabit olmasıdır. Bu, tıpkı: Filan adam Araplarda da, Acemde de sultandır denilmesi gibidir. Yine Halef Uleması Allah Teâla'nın **"O, kullarının üstünde tam hâkimdir."**¹³⁴ kavliyle ilgili derler ki: Üstte olmak (fevkiyyet), güç ve konum ile ilgili olup, yükseklik ve mekanla ilgili değildir. Zira bu durumda övünme söz konusu olmaz. Çünkü gözcü de mekân olarak sultanın üstündedir.

220

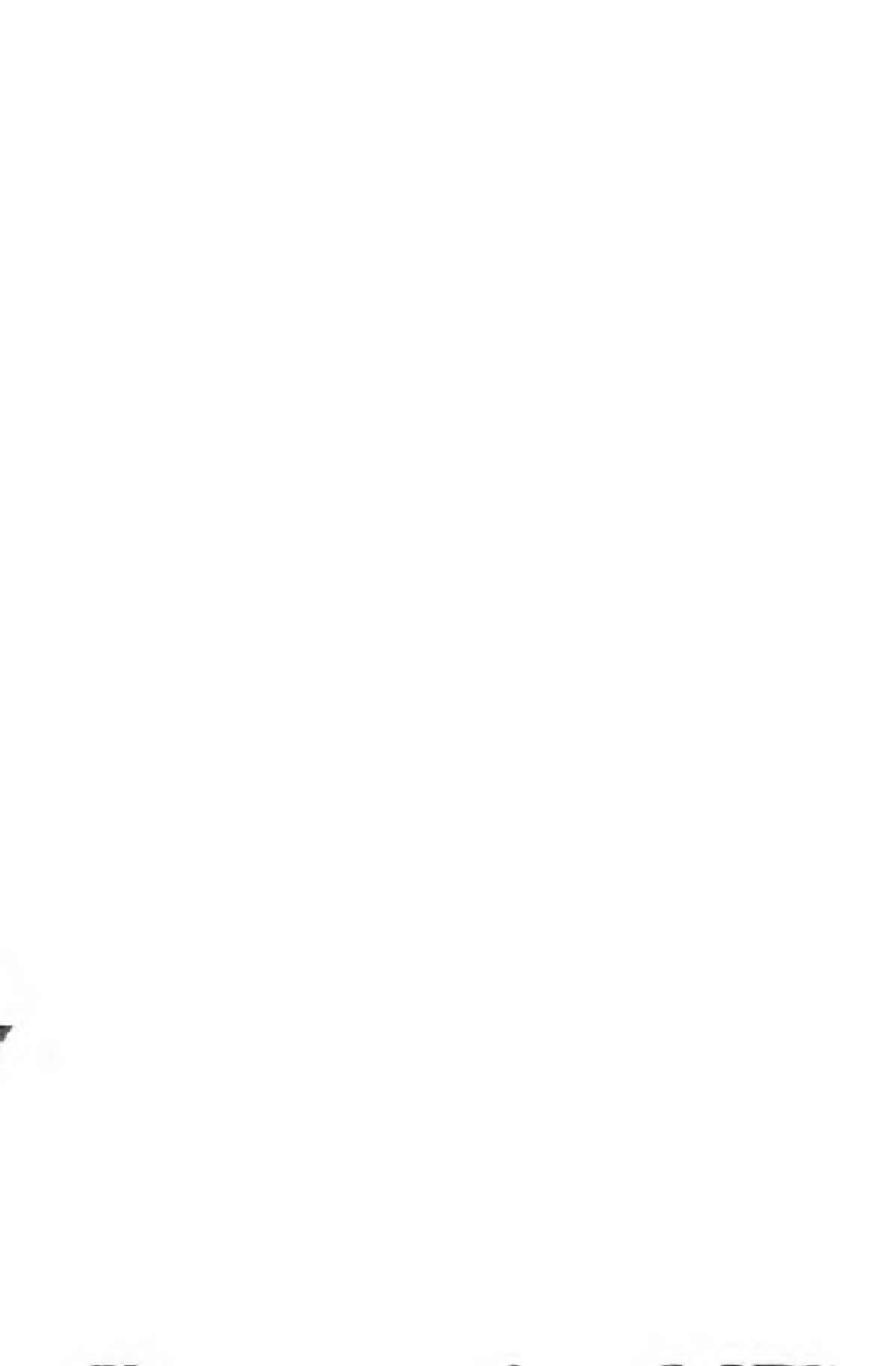
Selef ulemasının yolu, murad edilmeyen bir te'vile düşmekten dolayı daha salimdir.

221

Halef ulemasının yolu ise daha sağlamdır.

¹³³Zuhruf, 84

¹³⁴En'am, 18

ALTINCI BÖLÜM

İSRA ve MİRAC

HAVZ-I KEVSER VE ŞEFAAT

SELEF ve HALEF ULEMASI

İSRA ve MİRAC

METİN

Mirac haktır. Peygamber (sav) geceleyin yürütölmüştür

ŞERH

222

İsra: Peygamber (sav)'in Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya geceleyin götürölüşü ayetle sabittir. Nitekim Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: “Kulu Muhammed'i geceleyin, Mescid-i Haram'dan kendisine bazı ayetlerimizi göstermek için, etrafını mübarek kıldığımız Mescid-i Aksa'ya götüren Allah, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir.”¹³⁵ Bunda mu'cizenin zuhuru söz konusudur. Çünkü Peygamber (sav) iki aylık bir mesafeyi bir anda katetmiştir.

¹³⁵ İsra, 1

METİN

Peygamber (sav) bedeniyle uyanık bir halde (Mirac ile) semaya, sonra da Allah Teâla'nın dilediği yüceliklere yükseltilmiştir. Allah ona dilediği şeyleri ikram etmiş ve vahyettiklerini de vahyetmiştir. “Kalp gördüğünü yalanlamadı.” Hem dünyada hem de ahirette Allah'ın selamı üzerine olsun.

ŞERH

223

Mirac, Kur'an'ı Kerim hariç birçok sahih hadisle sabittir. Katade'nin rivayet ettiği şu hadis onlardan bir tanesidir. Peygamber (sav) onlara geceleyin götürülüşünü anlatmış ve demiştir ki; “**Ben Kâbe de Hatim'de –belki de Hicr'de demiştir- uzanmış iken Cebrail geldi ve şuradan şuraya kadar yardı ve kalbimi çıkardı, –yani; boğaz çukurundan karnının altına kadar- sonra iman dolu altın bir kap getirilip kalbim yıkandı, içi doldurulup yerine konuldu, arkasından bana, katırdan küçük, merkepten büyük beyaz bir binek (dabbe) getirildi. Bu binek adımını bir kimsenin gözünün ulaşabileceği en uzak noktaya atıyordu. Bu bineğe bindirildim, Cebrail beni götürüp yakın semaya geldi, kapının açılmasını istedi, kendisine; ‘kim o?’ denildi: “Cebrail” dedi: ‘Yanındaki kimdir?’” denildi: “Muhammed” dedi: “Gelmesi için kendisine haber gönderilmiş midir” denildi: “Evet” dedi: “Hoş geldi, bu geliş ne güzel bir geliştir” denildi ve kapı açıldı, girdiğimde baksam ki içeri de Âdem'i gördüm: “Bu atan Âdem'dir, kendisine selam ver” dedi.**

Ona selam verdim, selamımı aldı, arkasından: “Hoş geldin salih evlat, salih Peygamber” dedi.¹³⁶ Mirac hadisinin sonuna kadar.

224

Bazıları Mirac’ın da aynı şekilde Kur’an’ı Kerim ile sabit olduğunu söylemişlerdir. Onların bu görüşü de Allah’ın şu kavline dayanmaktadır: “Sonra yaklaştı ve sarktı. Aradaki mesafe iki yay boyu oldu, hatta daha yakın.”¹³⁷

225

Bu konuda sahih olan husus, yakınlaşmanın Cebrail (as) ile olmasıdır. Allah Teâla’nın şu ayeti de buna delalet ediyor: “O en yüksek ufukta idi.”¹³⁸ Resulullah (sav) Cebrail (as)’dan, Allah’u Teâla’nın kendisini yaratmış olduğu asli suretinde görmek istedi. Cebrail de bu görmenin Hira mağarasında olacağına dair Onunla vaadleşti. Ve Cebrail (as) doğu ile batı ufuklarını kaplamış bir şekilde Ona gözüktü. Sonra yaklaştı ve sarktı.

226

Bu, kalp cihetindendir. Yani: Sonra yaklaştı; Cebrail (as) Peygamber (sav)’e iki yay kadar, yani; iki yay mesafesi kadar veya iki yay mesafesinden daha yakın.

227

¹³⁶ Buhari “Mirac”

¹³⁷ Necm, 8-9

¹³⁸ Necm, 7

Bunun anlamı şudur: Peygamber (sav) Cebrail'i asli sureti üzere görünce büyüklüğünden dolayı ondan korktu, akabinde Allah Cebrail'i insan suretine dönüştürdü, ta ki Cebrail (sav) Peygamber (sav)'e vahyi iletmek için yaklaştı. Bu, Allah'ın şu sözüdür: “ **Kuluna verdiği vahyi verdi.**”¹³⁹ Kul'dan maksat Muhammed (sav)'dir. Ve Allah, Muhammed (sav)'e Cebrail (as)'ın lisaniyla vahyetmiştir.

METİN

Allah'ı Teâla'nın Ona ikram edeceği ve ümmetine de bir yardım olmak üzere lütfedeceği Havz haktır. Haberlerde rivayet edildiği gibi, onlara (ümmetine) sakladığı şefaât de haktır.

ŞERH

HAVZ-I KEVSER VE ŞEFAAT

228

Havz'a gelince, Ebu Zerr (ra) Peygamber (sav)'den rivayet ederek şöyle demiştir: Rasûlallah (sav)'e: "Ey Allah'ın Resulü, Kevser Havzusunun kapları nelerdir? dedim. O da: Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin olsun ki, oranın kapları, karanlık ve bulutsuz bir gecedeki gökyüzünün yıldızlarının sayısından daha çoktur. Bu kaplar öyle bir kaptır ki, herkim bundan içerse artık bir

¹³⁹Necm, 10

daha susamaz. Havuza cennetten iki oluk akar. Herkim ondan içerse bir daha susamaz. Havuzun eni, boyu kadar olup Umman ile Eyle arası kadardır. Suyu ise süttten daha beyaz, baldan daha tatlıdır”¹⁴⁰buyurdu.

229

Enes (ra) şöyle demiştir: “Resulullah (sav)’e Kevser nedir diye soruldu? Dedi ki: “Cennette bir nehirdir. Allah Cennette onu bana vermiştir. Süttten daha beyazdır, baldan daha tatlıdır.”¹⁴¹

230

İmam Tahavi’nin “ümmetine bir yardım olmak üzere” sözü: Çünkü insanlar, güneşin onlara yakınlaşması nedeniyle şiddetli susuzluk ve büyük sıkıntılar çektikleri esnada Havz-ı Kevser’e ulaşacaklardır. Dolayısıyla bu, kıyamet gününde insanların şiddetli sıkıntı içerisinde bekledikleri yerde ihtiyaç hissettikleri anda onlar için bir yardım olur. Bu durum tıpkı çölde susamış birinin suyu kardan daha soğuk olan havuzun başına ulaşması gibidir.

231

Şefaât hususuna gelince, Buhari ile Müslim’in Enes bin Malik’ten şunu rivayet etmişlerdir; Enes(ra) dedi ki: Resulullah (sav) şöyle buyurdu: “Kıyamet günü geldiğinde insanlar birbiriyle dalga gibi çalkalanarak hareket ederler, derken Âdem’e gelerek: Bizim için Rabbinden şefaât dile, derler, o da: Ben bunu erbabı değilim, ama

¹⁴⁰ Müslim “Fezail”

¹⁴¹ Tirmizi “Cennetin sıfatı”

siz İbrahim'e gidin çünkü o, Halilurrahman'dır, diye cevap verir. İbrahim'e varırlar o da: Ben bunun erbabı değilim, ama siz Musa'ya gidin çünkü o, Kelimullah'tır, diye cevap verir. Musa'ya varırlar, o da: Ben bunun erbabı değilim, ama sizi İsa'ya gidin çünkü o, Ruhullah'tır, Onun sözüdür, diye cevap verir. İsa'ya varırlar o da: Ben bunun erbabı değilim, ama sizi Muhammed (sav)'e gidin, diye cevap verir. Neticede bana gelirler, ben de: Bu işin erbabı benim, derim ve Rabb'imden izin isterim, bana izin verilir. Bana Őu anda aklıma gelmeyen bir takım övgüler ilham eder, ben de bu övgülerle Rabb'imi överim, Onun için secdeye kapanırım. Bana: Ey Muhammed! Başını kaldır. Söyle söylediğin dinlenilir. İste istediğin verilir. Şefaati et Őefaatin kabul olunur, diye buyurur. Ben de: Ey Rabb'im! Ümmetim, ümmetim, derim. Bana: Haydi git ve kalbinde bir arpa tanesi miktarı iman olanları oradan çıkar... Ve Resulullah (sav)'ın Şöyle demesine kadar: Haydi git ve kalbinde bir hardal tanesi miktarından daha, daha, daha az iman olanı cehennemden çıkar, buyurur. Ben de gider, söyleneni yaparım."

232

Cabir (ra)Resulullah (sav)'ın Şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Şefaati, ümmetimden büyük günahları olanlar içindir."¹⁴²

¹⁴²Tirmizi "Kıyameti gününün sıfatı", Hakim, Ebu davud "Sünnet"

YEDİNCİ BÖLÜM

KAZA ve KADER

MİSAK

KAZA ve KADER

LEVH ve KALEM'E İMAN

TEKVİN

ARŞ ve KÜRSİ

KAZA ve KADER

METİN

Allah’u Teâlâ’nın Âdem’den ve onun zürriyetinden almış olduğu misak haktır

ŞERH

MİSAK

233

Allah’u Teâlâ’nın řu ayet-i kerimesi Misak’a işaret eder: “Hem Rabbim Âdemoğullarının bellerinden zürriyetlerini alıp onları nefislerine karşı şahit tutarak: Rabbiniz değıl miyim? Dediğı vakit; Pekâlâ Rabbimizsin, şahidiz! Dediler.”¹⁴³

¹⁴³A’raf, 172

234

Ulema, Misak'ın (söz) alımını sabit gördüler fakat müteşabihattan olduğu için keyfiyeti hakkında konuşmadılar. Ve Kur'an'ı Kerim'de varid olduğundan dolayı hakikatına inanmayı vacip gördüler.

235

Ebu Mansur (el-Maturidi) "et-Te'vilat" adlı kitabında bazı te'vil ehlinde: "Allah'u Teâlâ'nın: " Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" demesi, Âdem (as)'ı yarattığı vakittedir ve onun zürriyetinden kıyamet gününe kadar olacak kimseleri toz zerrecikleri şeklinde çıkartmıştır. Sonra onlara şu sözünü arzetti: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Pekâlâ, Rabb'imizsin, dediler" dediklerini nakletmiştir.

236

Te'vil ehli misakın keyfiyeti hususunda ihtilaf etmiştir. Onlardan kimileri şöyle demiştir: Allah'u Teâlâ onları, teklif kaleminin onların misli üzere cari olacağı bir meblağ/kıvamda yarattı. Yani: Onları akıl ve hayat sahibi kıldı. Bu Hasan Basri'nin görüşüdür.

237

Onlardan bazıları da: Allah (cc) bu hitap/teklifi, bedenlere değil ruhlara arzetmiştir, dediler.

238

Başka birileri de şöyle demiştir: Allah (cc) onları iki saf olarak yarattı ve akabinde dedi ki: “Şunlar cennet içindir, aldırış etmem. Şunlar da cehennem içindir aldırış etmem. Sonra onlara “Ben sizin Rabb’iniz değil miyim?”kavliniarzetmiştir.

239

Onlardan kimileri de: Allah, insanların hepsine Tevhid’i arzedip demiştir ki: “Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Ve onların dünyada üzerinde bulunacakları; fakirlik, zenginlik, ecel ve benzeri durumları haber vermiştir” demiştir.

METİN

Allah’u Teâlâ ezelde cennete girecek kimselerin sayısını ve cehenneme girecek kimselerin sayısını bütünüyle bir defada bilmiştir. Bu sayıya ne bir şey eklenir, ne de bir şey eksiltilir. Onların yapacaklarını bildiği fiillerini de, bir bilmede bilir.

ŞERH

KAZA ve KADER

240

İmam Tahavi’nin bunu zikretmesi ancak, Allah Azze ve Celle’nin ilminin sınırsız ve ezeli oluşunu ortaya koymak, kaza ve kaderi hakkındaki şüphe unsurlarını kesip atarak kaza ve kaderini ispat etmek ve Kaderiyye fırkasının akıl karıştırmak için söylediği: “Allah

(cc) takdir ettiği ve hükmettiği hususlar üzere nasıl azap eder?” şeklinde ki vehimlerini defetmek içindir.

241

Bu sebeple İmam Tahavi, “Şüphesiz Allah’u Teala cennete ve cehenneme gireceklerin sayısını bilir....” sözüyle, Cennete girecek kimsenin kendi tercihi göre iman ve itaat edeceğini ve Allah’ın onların sayılarını bildiğini; cehenneme girecek kimsenin de kendi tercihi göre bir mecburiyet ve zorunluluk olmadan Allah’ın (cc) emirlerine karşı muhalefet ve inkar edeceklerini beyan etmiştir. Dolayısıyla onları yaratan (Allah)’ın bilmemesi imkânsızdır. Nitekim bu hususta Allah (cc): **“Yaratan bilmez mi hiç?”**¹⁴⁴ buyurmuştur.

242

Allah bu iki taife hakkında bununla kaza ve takdir edip ve onlar üzerine hükmettiğinde, onların sayılarını bildiğine delalet etmiş olur. Çünkü kaza, ilim olmadan olmaz. Nitekim Allah (cc): **“O’nun ilminden göklerde ve yerde zerre kadar bir şey kaçmaz”**¹⁴⁵ buyurmuştur. O halde Allah Teâlâ nasıl olur da cennete veya cehenneme gireceklerin sayılarını bilmez? Aynı şekilde onların fiilleri de Allah’ın yaratmasıyla, bu sebeple onları da bilir.

METİN

¹⁴⁴ Mülk, 14

¹⁴⁵ Sebe, 3

Herkes ne için yaratılmışsa, o ona kolaylaştırılır

ŞERH

243

Cabir (ra), şöyle demiştir: “Süraka bin Malik geldi ve: “Ey Allah’ın Resulü, sanki şu anda yaratılmışız gibi bize dinimizi açıklasan. Bu gün yaptığımız ameli neye göre yapıyoruz? Kalemlerin kuruyup kaderin bununla hareket etmesine göre mi? Yoksa karşılaşacağımız hadiselerle göre mi?” dedi. Peygamber (sav)’de:“Kalemlerin kuruyup kaderin bununla hareket etmesine göre”buyurdu. O da: Öyleyse çalışmak niye? dedi. Peygamber s.a.v de:“Siz çalışmaya devam ediniz. Herkese (yapacağı amel) kolaylaştırılmıştır”¹⁴⁶ buyurdu.

244

Başka bir hadiste de: “Amel ediniz, orta yolu tutunuz ve aşırı gitmeyiniz, herkes ne için yaratılmışsa, o ona kolaylaştırılır”¹⁴⁷ buyurmuştur.

METİN

Ameller sonuçlarına göre değer kazanır

¹⁴⁶ Buhari, Müslim “Kader”

¹⁴⁷ Buhari, benzer bir lafızla rivayet etmiştir.

ŞERH

245

Ebu Hureyre (ra)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: “Bir kimse uzun bir süre cennetliklerin amelini işler sonra onun amelini cehennemliklerin ameli ile son verilir. Bir kimse de uzun bir zaman cehennemliklerin amelini işler sonra onun amelini cennetliklerin ameli ile son verilir.”¹⁴⁸

246

Yine varid olan başka bir hadiste Resulullah (sa) şöyle buyurmuştur: “Sizden biriniz cennetliklerin amelini işler sonunda kendisi ile cennet arasında bir kulaç kalır ama yazı onu geçer bu sefer cehennemliklerin amelini işler bu yüzden cehenneme girer. Yine sizden biriniz cehennemliklerin amelini işler sonunda kendisi ile cehennem arasında bir kulaç kalır ama yazı gelip onu geçer bu sefer cennetliklerin amelini işler bu yüzden cennete girer”¹⁴⁹

METİN

Mutlu olan kimse Allah'ın kazası gereği mutlu olandır, bedbaht olan kimse de Allah'ın kazası gereği bedbaht olandır

ŞERH

¹⁴⁸ Müslim “Kader”

¹⁴⁹ Buhari “Bid’iel’Halk”, Müslim “Kader”

247

Abdullah İbn-i Mes'ud (ra) rivayet ediyor: “Resulullah (sav) bizimle konuşma yaptı. Kendisi doğru (sadık) ve doğrulanmıştır (mesduk). Şöyle buyurdu:“Şüphesiz sizden birinin anne karnındaki yaratılışı kırk günde derlenip toplanır. Sonra bir o kadar süre içerisinde alaka olur. Sonra bir o kadar süre içerisinde bir et parçası olur. Sonra kendisine melek gönderilerek içerisinde ruh üflenir, dört kelimeyi (yazması) emrolunur: Rızkı, eceli, ameli ve şaki mi said mi olacağının yazılması.”¹⁵⁰

METİN

Kader asıl olarak yüce Allah'ın mahlûkatındaki bir sırrıdır. Buna (sırta) ne mukarreb bir melek, ne mürsel bir peygamber muttali olamaz. Bu konuda derine dalmak ve akıl yürütmek, ilahî yardımdan mahrum kalmaya bir sebep, mahrumiyete ulaştıran bir merdiven ve tuğyana vardıran bir basamaktır

ŞERH

248

Kader: Âlemde meydana gelecek her bir şeyi, üzerinde vuku bulacağı durumlardan olan; hayır ve şer, fayda ve zarar üzere kılmak ve tüm zaman ve mekânlarda kaza yolu üzere vuku bulacak şeyi beyan etmektir. Ve o da, ezelde geçen takdir ve hikmetin tevi-

¹⁵⁰ Buhari, Müslim

lidir. Allah’u Teâlâ şöyle buyurur: **“Biz her şeyi bir kadere göre yarattık.”**¹⁵¹ Bu bakımdan insan aklı, ilahi hikmetlerin künhünü ihata etmeye güç yetiremez. Basiretler, Rabbani sırları idrak etme hususunda perdelenir. Bundan dolayı kader, Allah’u Teâlâ’nın ilmini kendisine sakladığı gaybiyattandır ve Allah onu mahlûkatından gizli bir sır kılmıştır. Ne mukarreb bir Melek’e, ne de mürsel bir Peygambere beyan etmemiştir.

249

Kader konusunda derine dalmak, ilahi yardımdan mahrum kalmaya bir vesiledir. Çünkü Allah’ın ilmini mahlûkattan sakladığı hikmeti hakkında bilgi sahibi olmayı talep etmede üstelemek, şüphe ve inkârdan kaynaklanan bir durumdur. Şüphe ve inkâr ise nifakın vasıflarındandır. Bundan dolayı bu konuda derine dalmak ilahi yardımdan uzak kalmaya vasıta olur. Zira ilahi yardımdan mahrum olan kimse hakikate ulaşmada muhalefeti sebebiyle başarı elde etmekten ve yardım görmekten engellenmiştir. Sonra yasaklandığı o hususta fikir yürütmeye devam etmesi, onun bu nazarı hakka karşı sebatından dolayı, onu mahrumiyete götüren bir merdiven olur. Daha sonra bu talebinden dönmez ve onu tekrarlırsa, bu durum onu tuğyan derecesine ulaştırır. O ise kul için tayin edilen sınırları aşmak demektir. Zira kul için Mevla’sının hükümlerinde münazaa etme/tartışma hakkı yoktur ve sırlarına muttali olmayı da talep edemez. Bundan dolayı İmam Tahavi bu düzen üzere, bu veciz sözleri tertip etmiştir.

¹⁵¹ Kamer, 49

METİN

Bundan dolayı bu husustaki fikir, düşünce ve vesveselerden alabildiğine sakınmak lazımdır

ŞERH

250

İmam Tahavi'nin bu sözü, ilmi kullardan gizlenen bir şeyi talep etme de sakındırma hususunda bir mübalağadır.

METİN

Kuşku yok ki Allah'ı Teâlâ kader ilmini mahlûkatından saklamış ve onu talep etmeyi de yasaklamıştır. Nitekim Allah'ı Teâlâ kitabında şöyle buyurur: “Allah yaptıklarından sorguya çekilmez, ama onlar sorguya çekilecekler.” Bu bakımdan her kim: Ne için yaptı? diye sorgulayacak olursa, Kitabın hükmünü reddetmiş olur. Kitabın hükmünü reddeden ise kâfirlerden olur

ŞERH

251

Allah’u Teâlâ onları kader konusunda araştırma içine girmekten nehyetmiştir. Çünkü kader, bilgisine ulaşma yolunun olmadığı bir husustur.

METİN

Bu konular Allah’u Teâlâ’nın dostlarından kalpleri iman nuru ile aydınlanmış kimselerin ihtiyaç duyduğu şeylerin bir özetidir

ŞERH

252

Yani: Allah’u Teâlâ’nın kalbini yakın bilgisi ile nurlandırdığı veli kullarından olan kimseler, ancak bunu bilir, bu hususta tevakkuf eder ve muktezası ile amel eder. Allah’u Teâlâ şöyle buyurur: “**Allah** **kimin gönlünü İslam’a açmışsa o, Rabbinden bir nur üzere değil midir?**”¹⁵²Daha sonra İmam Tahavî, bu hususta açıklama yapmak için şu sözünü zikretmiştir:

METİN

Bu, ilimde derinleşmiş olanların mertebesidir. Zira ilim iki türdür: Birisi mahlûkat arasında mevcut olan ilim, diğeri ise mahlûkat arasında bulunmayan ilimdir. Var olan ilmi inkâr etmek

¹⁵²Zümer, 22

küfürdür. Olmayan ilmi bildiğini iddia etmek de küfürdür. İman ancak var olan ilmi kabul ederek ve olmayan ilmi talep etmeyi terk ederek sabit olur

ŞERH

253

Âlemde ve mahlûkat arasında mevcut olan ilim, apaçık deliller ve kesin kanıtlarla bilinen ilimdir. Tıpkı yaratıcıyı gösteren, vahdaniyyet delilleri ve kıdem'i ile, mutlak ilmi, kudreti ve hikmetleri ile, her türlü eksiklik ifade eden özelliklerden ve yaratılmışlık alametlerinden uzak oluşu ile ve bütün celal ve ikram sıfatları ile bilmek gibi. Ve Nebi (sav)'in beraberinde getirdiği Kur'an'ı Mu'ciz ile sabit şariat'ı Ahmediyye'den olan bütün emir ve nehiyleri ve haram ve helalleri bilmek gibi.

254

Bu ilimlerin hepsi mahlûkat arasında mevcut olup, bu bakımdan inkâr edilmesi küfürdür.

255

Mahlûkat arasında mevcut olmayan ilme gelince, Allah'ın mahlûkattan gizlediği ilim gibidir ki; Allah'ın kendisine ayırdığı gayb, kaza, kader ve kıyamet saati ilmini bilmek gibi. Allah Teâlâ'nın buyurduğu gibi: “De ki: Göklerde ve yerde Allah'tan başka kimse gaybı bil-

mez”¹⁵³ Ve yine Allah: “Onun vaktini kendisinden başkası açıkla-
yamaz”¹⁵⁴ buyurmaktadır. Bu bakımdan bu ilmi bildiğini iddia etmek
ve onu talep etmek aynı şekilde küfürdür. Çünkü bu, Allah’ın kendisi
için sakladığı bir hususta onunla ortak olduğunu iddia etmek
demektir.

METİN

Biz Levhi Mahfuz’a ve Kalem’e ve orada yazılan her şeye iman
ederiz. Allah’u Teâlâ’nın orada olacak diye yazdığı bir şeyin olma-
ması için bütün mahlûkat bir araya gelse, buna güç yetiremezler.
Aynı şekilde Allah’u Teâlâ’nın orada olmayacak diye yazmış olduğu
bir şeyin olması için hepsi bir araya gelse, yine buna güç yetire-
mezler. Zira kıyamete kadar olacak şeyleri yazan kalem
kurumuştur.

ŞERH

LEVH ve KALEM’E İMAN

¹⁵³Neml, 65

¹⁵⁴A’raf, 178

Levhi Mahfuz'a gelince o, Allah'ı Teâlâ'nın şu ayetiyle sabittir: **"Gerçekten o şanlı bir Kur'an'dır. Levhi Mahfuz'dadır."**¹⁵⁵

257

Kalem de Allah'ın şu ayetiyle sabittir: **"Nun, Kalem'e ve yazdıklarına andolsun."**¹⁵⁶ Bundan dolayı Levhi Mahfuz ve Kalem'e iman etmek vacip olmuştur.

258

Levhi Mahfuz'da yazılmış olan her şeye iman etmeye gelince, Allah'ı Teâlâ'nın şu ayeti ile sabittir: **"Biz her şeyi apaçık bir kitapta saymışızdır."**¹⁵⁷ Ayette geçen "imaminmubin"den maksat; Levhi Mahfuz'dur denilmiştir. Ve yine Allah'ın: **"Küçük, büyük hepsi satır satır yazılmıştır"**¹⁵⁸ ayeti ile sabittir.

259

Ve bu konuda Ubade bin Samit (ra)'den rivayet edilen hadisle de sabittir. O, oğluna ölümü anında şöyle demiştir: **"Ey Yavrucuğum! Sana isabet edecek bir şeyin isabet etmemesi, sana isabet etmeyecek bir şeyin de isabet etmesinin mümkün olmadığını kesin bilinceye kadar, imanın hakiki tadını bulamazsın. Ben Resulullah (sav)'i**

¹⁵⁵Buruc, 21-22

¹⁵⁶ Kalem, 1

¹⁵⁷ Yasin, 12

¹⁵⁸ Kamer, 53

şöyle derken işittim:“Şüphe yok ki Allah’ın ilk yarattığı şey kalem-
dir. Allah’u Teâlâ Kalem’e: Yaz, dedi. Kalem: Rabbim, ne yazayım?

dedi. Allah'ı Teâlâ: Kıyamet saatine kadar olacak her şeyi yaz! dedi.”¹⁵⁹

260

Ve ayrıca Abdullah b Amr b. As'tan rivâyete göre, şöyle demiştir: Rasûlallah (sav) bir gün elinde iki kitap olduğu halde çıkageldi ve şöyle buyurdu: **“Bu iki kitabın ne olduğunu biliyor musunuz?”** Biz de **“hayır Ey Allah'ın Rasûlü! Sen bize bildirirsen biliriz”** dedik. **Bunun üzerine sağ elindeki kitap için; “Bu kitap âlemlerin Rab-binden bir kitap olup Cennetlik kimselerin isimleri babalarının i-simleri ve kabilelerin isimleri bu kitaptadır. Cennetliklerin sonun-cusuna varıncaya kadar yazılmış ve toplanmıştır. Bunların sayısı artırılıp eksiltilmeyecektir.”**Sonra sol elindeki kitap için; **“Bu kitap da âlemlerin Rabbi'nden bir kitap olup Cehennemlik kimselerin, babalarının ve kabilelerinin isimlerini içermekte olup Cehennemliklerin sonuncusuna varıncaya kadar yazılmış ve toplanmıştır. Bunların sayısı da artırılıp eksiltilmeyecektir”** buyurdu. Bunun üzerine Rasûlallah (sav)'in ashabı; **“Ey Allah'ın Rasûlü! Durum önceden tamamlanmış ve bitirilmiş ise çalışıp çabalamamız ne işe yarar?”** dediler. Rasûlallah (sav) şöyle buyurdu: **“Dosdoğru olun! Hayırlı amellerinizi artırın. Çünkü Cennetlik kişinin ameli hangi işi işlerse işlesin Cennetlik kişilerin ameliyle son bulacaktır. Cehenneme girecek kimse de hangi ameli işlemiş olursa olsun onun ameli de Cehennemlik kişilerin amelleriyle son bulacaktır.”**Sonra Rasûlallah (sav), O iki kitabı elinden bıraktı ve şöyle buyurdu: **“Rabbiniz kulların yapacakları her şeyi bildiğinden dolayı ona göre kaderlerini yazıp bitirmiştir. Bir kısmı Cennetlik bir kısmı da Cehen-**

¹⁵⁹ Ebu Davud “Sünnet”, Tirmizi “Kader”

nemlik olacaktır.”¹⁶⁰(İmam Tahavi'nin) kitabında zikredilmiş geride kalan lafızlar, bazıları lafız, bazıları da mana olarak hepsi Allah Resulü'nden (sav) rivayet edilmiştir. Onların ayrıca şerh edilmeye ihtiyacı yoktur.

METİN

Kulun şunu bilmesi gerekir: Allah'ı Teâlâ'nın mahlûkatından var olanların tümü hakkında ki ilmi öncedendir. Bu sebeple Allah, bu hususu son derece muhkem ve kesin bir şekilde takdir etmiştir. Göklerde ve yerde mahlûkatından hiç kimse bu hükmü nakzedemez, onu erteleyemez, izale edemez, değiştiremez, başka yere havale edemez, eksiltemez, çoğaltamaz

ŞERH

261

Bu ifade, Allah'ı Teâlâ'nın ilminin ve meşietinin ezeli oluşuna ve mahlukatından var olanlar için kaza ve kaderini ispata dair ve her şeyin Allah'ın üstün hikmetinin gerektirdiği duruma göre; güzellik ve çirkinlik, hayır ve şer, itaat ve masiyet, zenginlik ve fakirlik üzere takdir edildiğiyle ilgili bir tasrihattır.

262

¹⁶⁰Tirmizi “Kader”

İmam Tahavi'nin "Onu erteleyemez" yani: Verdiği hükmü erteleyecek yoktur, sözünden "göklerde ve yerde..." sözüne kadar: Allah'ın hüküm ve tedbir'de münferit/tek başına olduğuna, işlerinde galib olduğuna ve bu hususlarda hiç kimsenin O'na ortak olmadığına işaret vardır. Nitekim bu konuyla ilgili delillerin tahkiki daha önceden geçmişti.

METİN

Yaratılmışların hepsi ancak O'nun Tekvin'i ile (yaratmasıyla) olur. O'nun yaratması ise ancak mükemmel, güzel olur.

ŞERH

TEKVİN

263

Bil ki: Tekvin, Tahlik, İcad, İhdas, İhtira hepsi eş anlamlı isimlerdir. Manası: Olmayan bir şeyi, yokluktan varlık sahasına çıkarmaktır.

264

İmam Tahavi, Tekvin sıfatını ayrı tutma konusunda Selef Ulemasının yolunu takip etmiştir. Nitekim onlar bu hususta şöyle derler: "Tekvin sıfatı yaratılmışların (mükevven) gayrisidir. Ve o, tıpkı Allah'ın bütün sıfatları gibi zatı ile kaim ezeli bir sıfatıdır. Âlemi ve

her bir cüz'ünü meydana gelme vaktinde (tekvin etmek) yaratmak içindir." Bunun izahı şudur; Çünkü âlem, Allah'ın yaratmasıyla meydana gelmiştir. Şayet yaratma (ihdas) Allah'ın bir sıfatı olmasaydı, âlem, O'nun ihdas etmesiyle meydana gelmiş olmazdı ve âlemin kadim olması gerekir. Çünkü âlem hadis olsa, elbette başka bir Tekvin'e ihtiyaç duyardı. Zira takdir edilen şudur ki, şüphesiz bütün havadis Allah'ın Tekvin'ine muhtaçtır. Ve teselsül olur veya bu durum kadim bir Tekvin'de son bulurdu. Zira Tekvin sıfatı hadis olmuş olsa, ya; onun Allah'ın zatında meydana gelmiş olması gerekirdi. Bu durumda Allah'ın zatının havadis için bir mahal teşkil etmesi lazımdı ki, bu mümkün değildir. Şayet Tekvin sıfatı Allah'ın zatında olmasa idi, bu durumda ise Tekvin'in Allah'ın bir sıfatı olmaması gerekirdi. Çünkü bir şeyin sıfatı başkasıyla kaim olamaz. Eğer başkası ile kaim olmuş olsa, Allah dışında bir yaratıcı olmuş olurdu.

265

İmam Eş'ari'nin; "Tekvin sıfatı, Allah'ın ihya ve imate gibi fiili sıfatlarından olup hadis'tir" sözü, reddedilmiştir. Çünkü âlem, aynı şekilde İmam Eş'ari nezdinde de Allah'ın "kun" hitabıyla vücut bulmuştur. "Kun" ise Tekvin demektir. "Kun" hitabının onunla bizim aramızda Allah'ın zatı ile kaim olan ezeli kelamı olması hususunda bir ihtilaf yoktur. Öyleyse Tekvin sıfatını hadis saymak, onun kendi mezhebinde de bir çelişki olmaktadır.

266

Ve onların (Eş'ariler): Tekvin yaratılmıştır sözleri de aynı şekilde reddedilir. Çünkü Tekvin, yaratılmışların hilafına Allah'ın zatı ile kaim ezeli bir sıfatıdır. Tekvin (yaratmak) ile mükevven'i (yaratılmış olan)

bir saymak demek, darb (vurmak) ile medrub'u (vurulan), aynı kabul etmek demektir.

267

Tekvin sıfatının kadim olması, yaratılan şeylerin de kadim olmasını gerektirmez. Çünkü yaratılanın varlığı, vücuda gelme zamanında Tekvin sıfatının taallukuna bağlıdır. **Bu bakımdan Tekvin sıfatı Allah'ın sair ezeli hitapları gibi zatı itibariyle kadimdir, taalluku ise hadistir.**

268

Tekvin'in, Allah'ın zatı ile kaim bir sıfat olduğu sabit olduğuna göre, onun ancak mükemmel ve güzel olduğu da sabit olmuştur.

METİN

İşte bu hususlar, İmanın esasları, marifetin temelleri, Allah'ı Teâlâ'nın Vahdaniyetini ve Rububiyetini kabul etmektir. Allah'ı Teâlâ'nın buyurduğu gibi: "Allah'ın emri biçilmiş bir kaderdir."

ŞERH

269

Bu hususlar, -yani; geride geçen kaza, kader ve bu iki dışında zikredilen akaid konularının tamamı- iman edilmesi gereken hususlardandır. Zira her kim Allah'ın üstün hikmetinin gereğince kaza ve kaderin önceliğini/önceden yazıldığını kabul etmezse, şüphe yok ki O'nun ezeli ilminden ve takdirinden şüphe etmiş olur. Ve bununla Allah'ın uluhiyetinde bozuk bir inanca ulaşmış olur.

270

Allah'tan gayrısı için Tahlik'i (yaratmayı) ispat etmek, Sani' Teala'nın fiillerinde tevhidi iptal etmek olup, mahlukatı yaratmakta (icad) O'na başkasının ortak olduğunu kabul etmektir. Bu durumda inanılması gereken esaslara bir kusur dâhil olmuş olur ki, ilahi yardımdan mahrum olmaktan Allah'a sığınırız.

METİN

Kader hususunda hastalıklı bir kalple fikir yürüterek Allah'a muhalif olan kimseye yazıklar olsun. Zira böyle kimseler gizli olan gaybı, vehimlerini ölçü edinerek araştırmaya kalkmışlardır. Ve bu konuda söyledikleriyle iftiracı ve günahkar bir duruma dönüşmüşlerdir.

ŞERH

Bu ifadeler, kaderi inkâr eden kimseyi yermek ve onu Allah'ın hasmı olarak isimlendirmekle ilgili bir tasrihat ve te'kittir. Zira kaderin ispatı kesin delillerle daha önce beyan edilmişti. Bu sebeple her kim kaderi inkâr ederse, Allah'ın sabit kıldığı bu konuda O'nunla çekişmeye girmiş ve O'na düşman olmuştur. Dolayısıyla bu kimse veyl'i hak etmiş olur.

272

İmam Tahavi'nin Onu "hastalıklı kalp sahibi" olarak isimlendirmesi ise kat'i delillerle sabit olan hususlarda kalbindeki hastalıktan dolayı şüphe ettiği ve Allah'ın mahlûkatından gizlediği bir sırrın muhtevasına vakıf olmayı talebi ettiği içindir.

273

Ve bu kimseyi "iftiracı, günahkâr" olduğunu açıkça ifade etmiştir. Çünkü iftiracı: yalanı çok olan, günahkâr ise: günahı çok olan facir kimsedir. Bu ise Allah tarafından kesin delillerle sabit olan hususları inkâr etmesi sebebiyledir.

METİN

Allah'ı Teâlâ'nın kitabında beyan ettiği gibi Arş ve Kürsi haktır. O'nun Arş'a ve Arş'ın dışındaki varlıklara ihtiyacı yoktur. O her şeyi kuşatır ve her şeyin üstündedir. Mahlûkatını ise Onu kuşatmaktan aciz bırakmıştır

ŞERH

ARŞ ve KÜRSİ

274

Allah’u Teâlâ Aziz Kitabında Arş ve Kürsi’yi zikretmiştir. Fakat mahiyetlerini **“O’nun Kürsi’si yeri ve göğü kucaklamıştır”**¹⁶¹ ve **“Büyük Arş’ın sahibidir”**¹⁶² demesi dışında beyan etmemiştir.

275

Bazı te’vil ehli: “Kürsi, ilimden kinayedir” görüşüne meyletmişlerdir. Bazıları ise: “Arş, Kürsi’den başka birşeydir”, demişlerdir. Şüphesiz Allah’u Teâlâ Arş’ı, meleklerin onu kuşatmış olarak taşınmakla mukayyet bir şekilde zikretmiştir. Nitekim Allah’u Teâlâ: **“Arş’ı taşıyanlar ve onun çevresindekiler...”**¹⁶³ buyurmuştur. Bu sebeble Arş’ı, taşınmakla mukayyet kabul edenler: O, taşınan, melekler tarafından kuşatılan tahttır demişlerdir. Bazıları da şöyle demişlerdir: Arş mutlak olarak zikredildiğinde, onunla “mülk” kastedilmiş olması mümkündür.

276

Âlimlerimiz nezdinde bu hususta sahih olan görüş şudur: Kur’an ve Sünnet’le sabit olup da, amele konu olmayan her şeyin, te’vili ile

¹⁶¹ Bakara, 255

¹⁶² Tevbe, 29

¹⁶³ Mü’min, 7

ilgilenmek gerekli değildir. Aksine onun sabit olduğuna ve onunla murad edilen hakikate itikad etmek zaruridir, demişlerdir.

277

İmam Tahavi'nin: O'nun Arş'a ve Onun dışındaki varlıklara ihtiyacı yoktur demesi, Mücessime fırkasının söylediği: Allah'ın Arş'a yerleşmeye ihtiyacı olduğu ve Onun yönünde/tafında olduğu vehimlerini reddetmek içindir. Şüphesiz Arş, Allah'ın yaratmasıyla var olmuştur. Onu yaratmadan önce de hiçbir mekâna ihtiyacı yoktu. Şayet Onu yarattıktan sonra ona yerleşmiş olsaydı, Ona ihtiyaç duymuş olurdu. O ise eksiklik alametlerindendir. Allah'ı Teâlâ tüm bunlardan büyük bir yücelikle yücedir.

278

Ve "Allah her şeyi kuşatmıştır" sözü ile zarf'ın mazrufu kuşatması gibi değil, O'nun ilim ile her şeyi kuşattığını ifade etmiştir. Çünkü bu cisimlerin özelliklerindendir. Allah'ı Teâlâ bundan münezzehtir.

279

"Allah her şeyin üstündedir" sözü ile: Üstünlüğün; konum, güç ve galibiyetle olduğunu, mekân cihetiyle olmadığını ifade etmiştir. Nitekim Allah'ı Teâlâ bu hususta: **"O, kullarının üstünde kahhardır (yegâne galip)"**¹⁶⁴ buyurmaktadır. Zira kahr/güç ile üstünlük olmadan övünme olmaz. Nitekim gözcü, mekân itibarıyla Sultan'ın üstünde olur.

¹⁶⁴ En'am, 18

METİN

Biz deriz ki: Şüphesiz Allah İbrahim'i dost edinmiş, Musa ile özel bir şekilde konuşmuştur. Biz bunlara iman eder, tasdik eder ve teslimiyetle kabul ederiz

ŞERH**280**

"Şüphesiz Allah İbrahim'i dost edinmiş, Musa ile özel bir şekilde konuşmuştur" hususları, Kur'an'ı Kerim ayetleriyle sabittir.

281

İmam Tahavi'nin, Biz bunlara iman eder, tasdik eder ve teslimiyetle kabul ederiz, sözü: Hristiyanların vehimlerini defetmek içindir. Şöyle ki, Onlar: "Allah'u Teala'nın İbrahim (as)'ı dost edinmesi ile (Halilullah), kendilerinin İsa (as)'ı (hâşâ) Allah'ın çocuğu olarak tesmiye edişlerini birbirine kıyas etmişlerdir." Bu batıl bir kıyastır. Çünkü çocuk ancak babasının cinsinden olur. Allah'u Teâlâ ise beşer ile hemcins olmaktan çok yücedir. Allah'ın dost edinmesi hemcins olmayı gerektirmez. Aksine yakınlığı ve şerefi gerektirir. Dolayısıyla bu ikisi (İbnullah ve Halilullah) birbirinden ayrılmış oldu.

282

İmam Tahavi "Allah Musa ile özel bir şekilde konuşmuştur" sözünü, Kur'an'ı Kerim'de geldiği gibi "teklimen" masdarı ile tekit et-

miştir. Ki bununla mecaz kastını/talebini reddederek, Allah'ı Teâlâ'nın Musa (as) ile kendisinin sıfatı olan bir kelim ile hakiki olarak konuştuğunun bilinmesi içindir.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

MELEKLERE, PEYGAMBERLERE ve

KİTAPLARA İMAN

KIBLE EHLİ'NİN MÜ'MİN OLARAK İSİMLENDİRME ŞARTLARI

ALLAH'U TEÂLÂ'NIN ZATI HAKKINDA

KUR'AN HAKKINDA TARTIŞMAKTAN SAKINDIRMA

EHL-İ KIBLE

MELEKLERE, PEYGAMBERLERE ve KİTAPLARA İMAN

METİN

Ve biz: Meleklerle, Peygamberlere ve Onlara indirilen kitaplara da iman ederiz. Peygamberlerin apaçık hak üzere olduklarına şahitlik ederiz.

ŞERH

283

Bu ifade, Allah’u Teâlâ’nın şu kavliyle sabittir: “Peygamber, Rabbi tarafından kendisine indirilene iman etti, mü’minler de. Hepsi Allah’a, Meleklerine, Kitaplarına, Peygamberlerine iman ettiler. Allah’ın Peygamberleri arasında hiçbir ayırım yapmayız...”¹⁶⁵

¹⁶⁵ Bakara, 285

284

Meleklerle iman'a gelince: Meleklerin canlı terkininde olup nurani varlıklar olduğuna iman etmemizdir. Allah'ın izni ile sema'ya yükselir ve inerler. Onların zevkleri Allah'ın zikri ile, ünsiyetleri ise, Allah'ı bilmeleri ve ibadet iledir. Allah kendilerine neyi emretmişse O'na asi olmazlar ve emredildiklerini yerine getirirler.

285

Peygamberlere iman'a gelince: Allah'u Teâla'nın onları risaletini tebliğ için seçtiğine ve onları kendisi ile kulları arasında Peygamberlik vazifesiyle şereflendirdiğine iman etmemizdir. Peygamberlik kazanılarak elde edilen bir şey değildir. Bilakis Allah'ın kullarından dilediğine verdiği bir hediyedir. Allah'u Teâla'nın buyurduğu üzere: **“Allah Peygamberliğini kime vereceğini en iyi bilendir.”**¹⁶⁶ Onlar günah işlemekten korunmuşlardır, Meleklerden üstündürler ve bazıları da bazısından üstündür.

286

İmam Tahavi'nin söz konusu etmede ve onlara iman etme hususunda Melekleri Peygamberlere takdim etmesi ancak, Allah'ın Peygamberlere onların vasıtası ile vahyetmesinden dolayıdır. Allah'u Teâla: **“Onu Ruh-u Emin (Cebrail) indirdi. Senin kalbine ki, uyarıcılardan olasin”**¹⁶⁷ buyurmaktadır. Bu sebepten dolayı onları Peygamberlerden önce zikretmiştir.

¹⁶⁶ En'am, 124

¹⁶⁷ Şuara, 193-194

287

Kitaplara iman'a gelince: Kitapların, Allah tarafından Resullerine; ya O'ndan keyfiyetsiz bir şekilde işitilen ve ya; onu indiren Melek tarafından tebliğ edilen bir vahiy olduğuna iman etmemizdir. Bir Peygamber ve bir Melek için kitabın nazmında ve manasında tasarruf etme salahiyetleri yoktur. Ve biz iman ederiz ki, Peygamberler hayret verici mucizelerle ve üstün delillerle apaçık bir hak üzeredirler.

METİN

Biz kiblemize yönelip namaz kılanları, Peygamberin getirdiklerini kabul edip, söylediği ve haber verdiği her şeyi tasdik ettikleri sürece, onları mü'minler olarak isimlendiririz

ŞERH

KIBLE EHLİ'NİN MÜ'MİN OLARAK İSİMLENDİRME ŞARTLARI

288

Zira Allah Resulü(sav) şöyle buyuruyor: “Kim kiblemize yönelip namaz kılar ve kestiğimizi de yerse, o kimse bizdendir.”¹⁶⁸ Dolayısıyla insanlar, Peygamber (sav)'in din ve şariat adına getirdiklerini kabul ettikleri, Tevhide inandıkları ve şariate bağlandıkları sürece biz onları mü'min olarak adlandırırız. Mü'minlere icra edilen hüküm-

¹⁶⁸ Buhari “Salat”

lerin tümünü onlar üzerine icra ederiz. Zahirlerini dikkate alır, gizli işlerini Allah’a havale ederiz. Nitekim Allah Resulü(sav) şöyle buyurur: **“Ben zahire göre hükmetmekle gönderildim, Allah ise gizlilere hükmeder.”**¹⁶⁹

289

İmam Tahavi’nin: “Peygamberin getirdiklerini kabul ettikleri sürece” sözü: Çünkü mücerret olarak kıblemize yönelmek, Peygamberin (sav) şeriat adına getirdiklerini tasdik etmediği müddetçe imana delalet etmez. Nitekim Rafızilerden Ğulat fırkası: “Cebrail (as)’ın vahyi Muhammed (sav)’e getirmekle hata yaptığını, çünkü Allah’ın O’nu Hz. Ali’ye gönderdiğini” iddia etmişlerdir. Bazıları da Hz Ali (ra) için ilah demişlerdir. İşte bunlar her ne kadar kıblemize yönelip namaz kılsalar da mü’minlerden değillerdir.

METİN

Allah(ın zatı) hakkında araştırma yapıp, derine dalmayız

ŞERH

¹⁶⁹ İmam Sehavi “el’Mekasidi’l’Hasene” adlı eserinde bu hadis hakkında: Bunun usulcüler ve fukaha arasında bu şekilde şöhret bulduğunu fakat meşhur hiçbir hadis mecmuasında olmadığını ve “İraki’nin” kesin bir şekilde aslının olmadığını ifade ettiğini söylemiştir. Aynı şekilde “İmam Mizzi’de” bu hadisi kabul etmemiştir.

ALLAH'U TEÂLÂ'NIN ZATI HAKKINDA

290

Manası: Allah'ın zatı ve sıfatları hakkında Kur'an'ı Kerim'in ve Sünnet'i Seniyye'nin söylediklerine tabi olmaksızın sadece aklımızı baz alarak konuşmayız. Çünkü Allah'ın isim ve sıfatlarında asıl olan, tevkif etmektir.

291

Allah'ın zatı hakkında kendi fikirlerimizle araştırma yapıp derine dalmayız. Çünkü O, düşünceleri hayrette bırakır. Bu durum çoğu zaman kişiyi inkâra kadar götürür. Bununla beraber Allah'ın fiilleri ve eylemleri tefekkür edilebilir. Şüphe yok ki akıl, Allah'ın Kibriya'yı zatının kühnünü idrak etmeye güç yetiremez. Melekler dahi, kirli nefsanî alakalardan soyutlanmalarına rağmen kusurlarını itiraf etmişler ve: “Seni layıkı ile tanıyamadık” demişlerdir. Dolayısıyla, bir takım alakalarla ve acaip perdelerle ilintili ve saf idrakten engelli olan insan, nasıl olur da O'nu hakkı ile tanıyabilir? O halde Allah'ın zatı hakkında derine dalmak/araştırma yapmak çoğu zaman Allah'ın cc kendisinden münezzehe olduğu söylemlere götürür. Bu bakımdan en evla olan O'nun zatı hakkında araştırma yapmayı terk etmektir.

METİN

Allah'ın dini hakkında tartışmalara girmeyiz

ŞERH

292

Yani: Biz hakk ehli ile heva ehlinin şüphelerini onlara yönelterek, iftira ederek ve onları haktan saptırmak isteyerek, onlarla tartışmalara girmeyiz. Allah Resulü (sav) şöyle buyurur: “**Kim haksız olduğu bir münakaşayı terk ederse kendisine cennetin kenarında bir ev kurulur. Haklı olduğu münakaşayı terk ederse de cennetin ortasında bir ev kurulur. Kim de ahlakını güzel kılarca cennetin en yüce yerinde bir ev kurulur.**”¹⁷⁰

293

Ebu Hureyre (ra) şöyle rivayet etmiştir: “Kader konusunda birbirimizle münakaşa etmekte iken Rasûlullah(sav) çıkageldi. O kadar kızdı ki yüzü kızardı. Sonra şöyle buyurdu:“**Size bu konuda münakaşa mı emredildi, yoksa ben bunun için mi gönderildim? Sizden önceki topluluklar dinleri hakkında tartıştıkları ve Peygamberlerine muhalefet ettikleri için helak oldular. Bu konuda münakaşa etmemenizi istiyorum.**”¹⁷¹

METİN

Kur'an hakkında mücadeleye girmeyiz

ŞERH

¹⁷⁰Tirmizi “Birr ve Sıla”

¹⁷¹Tirmizi “Kader” ve Ebu Davud

KUR'AN HAKKINDA TARTIŞMAKTAN SAKINDIRMA

294

Kur'an'ın, mahlûk, hadis olduğunu veya onun sesler ve harfler cinsinden olduğunu söyleyerek onun hakkında mücadeleye girmeyiz. Aksine Onun, Allah'ın muradı ve kelamı olduğuna iman ederiz. Müteşabih ayetler hususunda da mücadeleye girmeyiz. Fitne aramak maksadıyla onları te'vil eden batıl ehli'nin te'villeriyle onları te'vil etmeyiz. Aynı şekilde Kur'an'ın sabit olan farklı kıraat vecihleriyle de bir mücadele içine girmeyiz. Bilakis Onu, sabit olan tüm kıraat vecihleriyle okuruz.

METİN

Kur'an'ın âlemlerin Rabb'inin kelamı olduğunu kabul ederiz. Onu Ruhul-Emin (Cebrail) indirmiştir

ŞERH

295

İmam Tahavi'nin bu sözü, inkârcıların: "Kur'an, Onun (Muhammed'in) doğal bir ilham olarak saf, temiz özünde bulunuyordu. Ve Peygamber (sav) Onu kendi nefsinde şekillendiriyor sonra Onu Kur'an olarak nazm ediyordu" şeklindeki söylemlerine bir reddiyedir. Allah'ı Teâla'nın şu ayeti onların görüşlerinin batıl olduğunun delilidir: "Şüphesiz Kur'an âlemlerin Rabb'inin indirmesidir. Onu

Ruhu'l-Emin indirdi.”¹⁷² Yani, Cebrail indirmiştir. Ve Allah'ın şu kavlidir: “Eğer O, Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, mutlaka onda birçok çelişkiler bulurlardı.”¹⁷³ Ve şu kavlidir: “Eğer kulumuza indirdiğimiz Kur'an'dan bir şüphe içindeyseniz, haydi onun benzeri bir sure getirin.”¹⁷⁴

METİN

(Cebrail –as- Kur'an'ı) Peygamberlerin efendisi Muhammed'e (Allah'ın selamı onun ve tüm ehlinin üzerine olsun) öğretmiştir

ŞERH

296

Kendisine indirilen Kur'an'ı Kerim'i Peygamber (sav)'e Cebrail (as) öğretiyordu. Allah'ı Teâla bu hususta: “Onu, kuvvetleri çok güçlü olan öğretti”¹⁷⁵ buyurmaktadır. Kur'an'ı, Peygamber (sav)'e Cebrail (as) talim etmiştir beyanında, mülhidlerin: ”Muhammed (sav) onu kendi nefsinde şekillendiriyordu, çünkü O'nun (sav) tabiatı ve huyu bunu gerektiriyordu”, ya da; “Cebrail (as) O'na ilham ediyor sonra da O, Onu tertip edilmiş bir kelimeler olarak getiriyordu” şeklinde ki vehimlerini hükümsüz kılmak içindir. Bu görüşün batıl oluşunun delili, Allah'ı Teâlâ'nın Cebrail (as)'ın Ona Kur'an'ı talim ve

¹⁷² Şuara, 192-193

¹⁷³ Nisa, 82

¹⁷⁴ Bakara, 23

¹⁷⁵ Necm, 5

telkini açıkça ifade etmesidir. Melek tarafından yapılan talim ancak Peygamberin ondan kelamı işitmesi, akabinde hemen onu ezberlemesi, sonra da onu muhataplarına tebliğ etmesiyle olur.

METİN

O Allah'ın kelimidir, mahlûkatın sözleri ona denk olamaz

ŞERH

297

Zira Allah'ı Teâlâ'nın kelamı, Onun zatı ile kaim bir sıfatıdır ve ezelidir. En ince nükteleri cemetmektedir. İnsanlar ve Cinler Onun benzeri en kısa bir sure dahi getirmekten aciz kalır. Dolayısıyla ona nispetle yaratılmış ve güçsüz olan beşer sözü, nasıl olur da Ona denk olabilir?

METİN

O'nun mahlûk olduğunu söylemeyiz

ŞERH

298

Bu, Kur'an'ın mahlûk olduğunu söyleyen Mu'tezile fırkasına bir reddiyedir. Onların görüşlerinin batıl olduğunun delili, Allah'ın kela-
minin Onun zatında kaim olan bir sıfatı olmasıdır. Eğer Allah'ın
kelamı mahlûk olsaydı, sonradan meydana gelen bir şeyin Allah'ın
zatında kaim olması gerekirdi ki, Allah'u Teâla bundan münezzehtir.
Nitekim bu hususta tahkik daha önce geçmişti.

METİN

Ve biz, Müslüman cemaate muhalefet etmeyiz

ŞERH

299

Çünkü Resulü Ekrem (sav) şöyle buyurmuştur: **“Kim cemaatten ayrılırsa, boynundan İslam ipini çıkarıp atmış olur.”**¹⁷⁶ İcma Şer'i delillerden bir delildir, ona muhalefet ise sapkınlık ve dalalettir. Rasûlullah(sav) ümmetini İslam cemaatine bağlanmaya teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur: **“Sevadı Azama (büyük çoğunluğa) tabi olun.”**¹⁷⁷ Ve şöyle buyurmuştur: **“Ümmetim dalalet üzerine bir ara-**

¹⁷⁶Hakim, Tirmizi “Emsal”, Ebu Davud “Sünnet”

¹⁷⁷İbni Mace “Fiten”

ya gelmez.”¹⁷⁸ Ve yine şöyle buyurmuştur: “Müslümanların güzel gördüğü şey Allah cc nezdinde de güzeldir.”¹⁷⁹

METİN

Ehli kibleden hiçbir kimseyi helal görmediği sürece günahı sebebiyle tekfir etmeyiz

ŞERH

EHL-İ KIBLE

300

Zira Allah Resulü (sav) şöyle buyurur: “**Kible ehlinizden olan hiç kimseyi tekfir etmeyin.**”¹⁸⁰ Kible ehlinen murad: Allah Resulünün şerait adına getirmiş olduğu her şeyi tasdik etmekle, kibleye yönelip namaz kılmanın arasını cemedan kimselerdir. Bundan dolayı İmam Tahavi daha önce: “Biz kiblemiz ehlini, Peygamber (sav)’in getirdiği şeyleri kabul ettikleri sürece müslümanlar olarak isimlendiririz” demişti. İmam Tahavi’nin bu sözünde, Rafızilerden olan Ğulat fırkasının, her ne kadar kibleye yönelip namaz kılsalar da, onların buna dâhil olmayacaklarına işaret vardır.

¹⁷⁸İbni Mace “Fiten”

¹⁷⁹Hakim bu hadisi rivayet etmiş ve şöyle demiştir: Sahihdir fakat Buhari ve Müslim tahriç etmemişlerdir. Abdullah bin Mes’ud sözü olarak mevkuftur. Allah Rasulü’nün sözlerinden değildir.

¹⁸⁰Taberani “Evsat”, Darekutni “Sünen”

301

İmam Tahavi'nin bu sözü Haricilere de bir reddiyedir. Nitekim onlar derler ki: "Müslüman bir kimse, büyük günah işlediği zaman imandan çıkar ve küfre girer." Ve Mutezile'ye de bir reddiyedir. Onlar da: "İmandan çıkar ama küfre girmez. Bu ikisi arasında bir menzilde olur" derler. Onların görüşlerinin batıl olmasına delil, mü'min bir kimsenin günahı sebebiyle tekfir edilmediğidir. Nitekim Allah cc bu hususta: **"Ey iman edenler! Samimi bir tevbe ile Allah'a dönün"**¹⁸¹ buyurmaktadır.

302

Allah'ü Teâlâ bu ayette günahkâr Mü'minlere tevbe etmelerini emretmiştir. Çünkü tevbe, Allah'ın emrine muhalefet ettikten sonra ona muvafakat etmekle, Allah'a olan dönüşten ibarettir. Allah'ın günah sahibini mü'min olarak isimlendirmesi, onun günahı sebebiyle imandan çıkmayacağına delalet eder. Zira Allah'ü Teala şöyle buyurur: **"Şayet mü'minlerden iki taife savaşırsa.."** (Hucurat: 9) Hâlbuki Allah'ü Teâlâ, iki taifeden birisi büyük günah işleyip bağiy olmakla beraber onları mü'min olarak adlandırmıştır. Yine Allah'ü Teâlâ: **"Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında kısas size farz kılındı"**¹⁸² buyur-muştur. Burada Allah cc bir nefsi kasten öldüren kimseyi, büyük günah işlemekle beraber mü'min olarak isimlendirmiştir. Sonra aye-tin devamında: "Ama her kim, ölenin kardeşi tarafından bir şey kar-şılığı bağışlanırsa.." buyurmakla, onu İslam kardeşliği ile kardeş ola-rak adlandırmıştır. Şayet bu kimse

¹⁸¹Tahrim, 8

¹⁸²Bakara, 178

öldürmekle kâfir olsaydı, onun kardeş olarak tesmiye edilmesi caiz olmazdı. Çünkü iman hakikatte;

kalp ile tasdik etmektir. İkrar ise kalp ile tasdik etmeye delildir. Günahların mahalli ise azalardır. Dolayısıyla bu ikisi (azalar ile kalp) arasında bir tezat yoktur. Çünkü tekfir edilmesi için mahallin bir olması şarttır. Tasdik baki kaldığı müddetçe, iman da baki kalır. Zira salih ameller imana dâhil değildirler. Dolayısıyla salih amellerin olmamasıyla, iman yok olmaz.

303

Büyük günah işleyip helal görmediği sürece bu böyledir. Aksi takdirde şayet onu helal görürse, Allah'ın kat'i delillerle haram kılmış olduğu bir şeyi inkâr ettiği için kâfir olur. Allah'ı Teâla şöyle buyurur: **“Her kim Allah'ın indirdikleriyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.”**¹⁸³

METİN

İman sahibi olmakla beraber günah işleyen kimseye günahı zarar vermez, demeyiz

ŞERH

304

Bu ifade, Mürcie fırkasına bir reddiyedir. Onlar (görüş olarak) Harici fırkasının mukabilindedirler. Derler ki: “İmanla beraber günahlar

¹⁸³ Maide, 44

zarar vermez.” Hariciler ise: “Günahlarla birlikte iman fayda vermez” derler. Mürcie fırkasının bu görüşlerinin hükümsüz olmasının delili, büyük günah sahiplerinin günahları miktarınca azab göreceğine delalet eden ayeti kerimeler ve sahih hadislerdir. Dolayısıyla ayet ve sahih hadisler imanla birlikte günahların zarar vereceğine de delalet etmektedir.

METİN

Mü'minlerden ihsan sahipleri için ümitvar oluruz

ŞERH

305

Yani: Allah'ın onlara verdiği vaad hükmüyle, mü'minlerden salih ameller işleyen kimseler için ahirette sevap umarız. İmam Taha-vi'nin bu hususu “ümitvar oluruz” lafzıyla ifade etmesi, salih amelin mükâfatın mucibi olmamasındandır. Aksine mükâfat, Allah'ın fazlı ve rahmetinden dolayıdır. Bu hususta Peygamber (sav) şöyle buyurur: **“Sizden hiç kimse ameli ile cennete giremez.”**Sen de mi Ey Allah'ın Resulü denildi, Nebi (sav) dedi ki: **“Evet, ben de. Fakat Allah beni rahmetiyle koruyor.”**¹⁸⁴ Zira salih amel ancak, Allah için işlendiğinde ve O'nun yanında makbul olduğunda sevap için bir vesile olur. Fakat bunun Allah nezdinde makbul olup olmadığı bilme-

¹⁸⁴ İmam Ahmed, Buhari “Merda”, Müslim “Sıfat'ılMünafikin”

diğımız için buna kesinlikle güvenmeyiz, tersine Allah'tan fazlını isteriz.

METİN

Onların cennetlik olduğuna şahitlik etmeyiz, onlar aleyhinde emin olmayız

ŞERH

306

Yani: Küfür veya nifaktan dolayı mü'minlerin amellerinin başarısızlığauğramayacağına ya da gurur, riya ve şöhretten dolayı amellerinin sevabının boşa çıkmayacağına emin olmayız. Çünkü onlar bunlardan korunmuş değillerdir ve hayatta oldukları sürece bunlardan emniyette olmak mümkün olmaz. Çünkü ameller neticeleri ile değer kazanır. Bu hususta Bel'am b. Baura kıyası meşhurdur.

METİN

Günahları için mağfiret dileriz

ŞERH

307

Yani: Allah'tan iman ehlinde büyük günah sahipleri için bağışlanma talep ederiz. Çünkü biz, bazımız, bazımız için istiğfar etmekle emrolunduk. Allah'ı Teâla şöyle buyurur: **“Rabbınızden mağfiret dileyin, çünkü O çok bağışlayandır”**¹⁸⁵ Melekler ve Peygamberler de mü'minler için istiğfar etmekle emrolundular. Bu bakımdan bizim de onlara tabi olmak gerekmektedir.

METİN

Onlar için korkarız

ŞERH

308

Yani: İman ehlinde büyük günah sahipleri için ceza görmelerinden korkarız. Zira Allah, emirlerine muhalefetten dolayı azap edeceğini vaad etmiştir. Bu sebeple kendimiz için mağfiret dilediğimiz gibi onlar için de mağfiret dileriz. Ve kendi adımıza korktuğumuz gibi onların adına da korkarız. Bu hususta Nebi (sav) şöyle buyurur: **“Mü'minler bir vücut gibidirler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.”**¹⁸⁶

¹⁸⁵ Nuh, 10

¹⁸⁶ Müslim “Birr”

METİN

Onların ümitlerini kırmayız

ŞERH

309

Yani: Günahlarından dolayı Allah'ın rahmetinden ümitlerini kırmayız. Çünkü Allah'ın rahmetinden ümit kesmek dalalette olanların vasıflarındandır. Nitekim Allah cc şöyle buyurmaktadır: “Rabb’inin rahmetinden, sapıklardan başka kim ümit keser?”¹⁸⁷

METİN

Emin olmak ve ümit kesmek, İslam dininden çıkartır

ŞERH

310

Yani: Allah'ın mekrinden/azabından emin olmak ve rahmetinden ümit kesmek mü'min kişiyi İslam dininden çıkartıp küfre götürür. Çünkü Allah'ı Teâla, rahmetini vadetmiş ve azabıyla tehdit etmiştir. Allah her ikisine de kadirdir. Allah'ın tehdidinden emin olmak, O'nun

¹⁸⁷Hicr, 56

cezalandırmaktan aciz olduğu şüphesi vardır. O'nun rahmetinden ümit kesmekte ise O'nun mağfiret etmekten aciz olduğu zannı vardır. Bu ikisinden her biri kişiyi İslam dininden çıkartır. Allah'ı Teâla bu konuda şöyle buyurmaktadır: **“Yoksa Allah'ın azabından emin mi oldular? Ancak, kendilerine yazık eden topluluklardan başkası Allah'ın azabından emin olmaz.”**¹⁸⁸ Yine Allah'ı Teâla: **“Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin; zira kâfir kavimden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez”**¹⁸⁹ buyurmaktadır.

METİN

Kible ehli için hak olan yol, bu ikisi arasındır

ŞERH

311

Yani: Emin olmak ve ümit kesmek arasında olmaktır. O ise korku ile ümit arasında durmak demektir. Çünkü bu, kulluğun hakikatidir. Nitekim Allah şöyle buyurur: **“Korku ve ümit içinde Rabb'lerine dua ederler.”**¹⁹⁰ Yani: O'nun ikabından korkarak, rahmet ve sevabını ümit ederek dua ederler. Allah Resulü (sav) ise şöyle buyurur: **“Eğer Mü'minin ümit ve korkusu tartılsa, ikisi de eşit gelir.”**¹⁹¹ İmam

¹⁸⁸ A'raf, 99

¹⁸⁹ Yusuf, 87

¹⁹⁰ Secde, 16

¹⁹¹ İmam Acluni Keşfu'l Hafa adlı eserinde şöyle der: Bu söz bazı selef alimlerinden sahih bir söz olarak rivayet edilmiştir.

Tahavi'nin bu ifadesinde Harici ve Mürcie fırkalarının ileri sürdükleri görüşleri red etmeye yönelik bir işaret vardır. Zira Hariciler, büyük günah işlemek sebebiyle Allah'ın mükâfatından ümit kestiler; Mürcie fırkası ise, büyük günah işlemek nedeniyle Allah'ın azabından emin oldular. Harici ve Mürcie fırkası biri ifrat diğeri tefrittedir. İşlerin en hayırlısı vasat olanıdır. O ise Ehli Sünnet ve-l Cemaat'in mezhebidir.

METİN

Kul kendisini imana sokan bir şeyi inkâr etmedikçe, imandan çıkmaz

ŞERH

312

Zira küfür ve iman iki zıt unsurdur. Bunlardan her biri ancak diğərinin gelmesiyle hükümsüz olur. Mü'min, ancak ikrar ve tasdik ile mü'min olur ve iman dairesi içine girer. Ve bu kimse ancak inkâr ve yalanlama ile imandan çıkar ve kâfir olur. Dolayısıyla kendisinde iman, tasdik ve kesin inanç kalmakla beraber büyük bir günah işlese, iman dairesi dışına çıkmaz. Kendisiyle mü'min olduğı bir hususu inkâr ettiğı bilininceye kadar bir kimsenin küfrüne hükmedilmez.

DOKUZUNCU BÖLÜM

İMAN KAVRAMI

İMAN, ASLI İTİBARIYLA ARTMAZ ve EKSİLMEZ

EHL'İ KEBAİR'İN AHİRETTEKİ DURUMU

MÜSLÜMAN YÖNETİCİLERE KARŞI AYAKLANMANIN CAİZ OLMAYIŞI

MÜTEŞABİH HUSUSLARDA ALLAH'U A'LEM DEMEK

MESTLER ÜZERİNE MESH

HACC ve CİHAD

HAFAZA MELEKLERİ

7

İMAN KAVRAMI

METİN

İman dil ile ikrar, kalp ile tasdik etmektir

ŞERH

313

(Metinde geçen) Cenân, kalp demektir. Kısaca belirtmek gerekirse âlimler, iman hakikatte neyden ibarettir hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu konuda Ebu Mansur El-Maturidi şöyle der: İman hakikatte kalp ile tasdik etmektir. Fakat kalpte gizli bir durum olup, ondan haberdar olmak mümkün olmayınca Şâri, dil ile ikrarı imana bir delil ve dünya ahkâmının icra edilmesi için bir şart kılmıştır. Hatta, şayet bir kimse kalbi ile tasdik etse, dili ile ikrar etmese, bu kimse Allah cc katında mü'mindir. Çünkü Allah cc kalplerde olanı bilendir. Bundan dolayı onun tasdikini bilir. Dünya hükümlerinde ise kalp ile tasdiğe delalet eden ikrar olmadığı için bize göre mü'min olmaz. Biz zahire göre hükmederiz, Allah ise tüm gizlilere hükmeder. Bu görüş El-Âlim ve-l Müteallim adlı kitapta imam Ebu Hanife'den de rivayet edilmiştir.

314

Şemsu-l Eimme (el'Hulvani) ve Fahu-l İslam (el'Pezdevi) bu hususta şöyle derler: Dil ile ikrar tıpkı tasdik gibi imanın bir rüknüdür. Fakat dil ile ikrar, ikrah özü sebebiyle düşmesi muhtemel olan zaid bir rükündür. Tasdik ise asli bir rükündür ve hiçbir şekilde düşmesi mümkün değildir. O halde her kim kalbiyle tasdik eder ve hiçbir özür olmaksızın dil ile ikrar etmezse, mü'min olmaz. Musannifin "İman, dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir" sözü, buna işaret etmektedir.

315

Âlimlerden bazılarının görüşlerinde olduğu gibi (savunduklarının aksine), ameller imanın hakikatine dâhil değildirler. Onlar şöyle dediler: İman, kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve azalarla ameldir. Bu görüş İmam Şafii, İmam Ahmed ve zahiri ehinden hikâye edilmiştir. İmam Fahrüddin Razi der ki: "Ameller, iman'ın hakikatinin dışındadır."

316

Ameller imana dâhildir diyenler bu hususta ihtilaf ettiler. İmam Şafii dedi ki: "Fısk, fasık olan kişiyi imandan çıkarmaz." Bu görüş son derece problemlidir. Çünkü iman, tasdik, ikrar ve amellerin toplamı için isim olarak kabul edildiğinde, bunlardan birinin bir cüz'ünün olmamasıyla iman yok olur. Bundan dolayı o kimsenin amelsizlikle mü'min olarak kalmaması gerekir.

317

Bizim görüşümüz şudur: Ameller Kur'an'ı Kerim'in birçok yerinde imana atfedilmiştir. Allah'ı Teâla şöyle buyurur: **“İman edip güzel amellerde bulununlar, namazı dosdoğru kılanlar.”**¹⁹² Yine Allah: **“Onlar gaybe iman eder ve namazı dosdoğru kılarlar.”**¹⁹³ Ve yine Allah: **“Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namaza devam eden...”**¹⁹⁴ buyurmuştur. Atfedilen şey, üzerine atıfta bulunan şeyden ayrı bir şeydir. Çünkü iman amellerin kabul edilmesinin sıhhat şartıdır. Nitekim Allah'ı Teâlâ: **“Her kim de mü'min olarak salih amellerden işlerse...”**¹⁹⁵ buyurmaktadır. Şart, meşrutun gayrisidir. Zira Cebrail (sav) Nebi (sav)'e imandan sorduğunda, Peygamber (sav) ona ancak hadiste zikredilen tasdiki gerek-tiren şeylerle cevap verdi ve şöyle dedi: **“İman: Allah'a, Meleklerine, Kitaplarına, Resullerine, Ahiret gününe ve hayr ve şerri ile Kadere iman etmendir.”** Sonra, **“Bu Cebrail idi, size dininizin alamet-i farikalarını öğretmeye geldi”** demiştir. Dolayısıyla iman, tasdik ve ikrarla beraber amellerden ibaret olsaydı, Nebi (sav) onu mutlaka açıklardı.

METİN

Allah'ı Teâlâ'nın Kur'an'ı Kerim'de inzal ettiği ve Nebi (sav)'den beyan ve şerait namına sahih olarak gelen şeylerin tamamı haktır

ŞERH

¹⁹² Meryem, 96

¹⁹³ Bakara, 3

¹⁹⁴ Tevbe, 18

¹⁹⁵ Taha, 12

318

Kur'an'ın Allah cc tarafından indirildiği ve Resul'ünün doğru sözlü olduğu sabit olunca, Kur'an'ı Kerim'de bulunan şeylerin tümünün ve Rasûlullah(sav)'den şerait ve beyan adına sahih olarak gelen şeylerin hepsinin hak olduğu da sabit olmaktadır. Çünkü Peygamber(sav) yalandan ve doğru olmayan şeylerden korunmuştur.

319

İmam Tahavi bunu şu sebeple zikretmiştir: Çünkü Peygamber (sav)'in getirdiği şeylere tek tek tafsili olarak iman etmek mümkün değildir. Bu bakımdan iman edilmeyi gerektiren hususların tamamına iman olması için icmali imanın olması vaciptir. Şayet biz, bir kimse üzerine tafsili iman şart koşmuş olsaydık, elbette bundan aciz olurdu. Belki de kendisiyle iman vacip olan bir şeyi terk edebilir. Zira mükellefin şer'i hükümlerin tamamını tafsilatı ile ihata etmesi mümkün değildir.

METİN

İman tektir. İman ehli imanın esası bakımından eşittir. Aralarındaki üstünlük farkı, haşyet, takva, hevaya muhalefet ve evla olanı yapmakla ortaya çıkar

ŞERH

İMAN, ASLI İTİBARIYLA ARTMAZ ve EKSİLMEZ

320

İmam Tahavi iman tektir dedi: Çünkü İman, Allah Resul'ünün getirmiş olduğu şeylerin tümünü tasdik etmekten ibarettir ve mükellefler arasında iman edilmesi gereken hususlarda bir farklılık söz konusu değildir.

321

“İman ehli, imanın esası bakımından eşittir” dedi: Çünkü sema ehlinden olan meleklerin, yeryüzü ehlinden olan insan ve cinlerin imanları, imanın aslı bakımından tektir. O asıl ise şudur: Allah'ın vahdaniyetini, fiili ve zati sıfatlarının sabit olduğunu ve iman edilmesi gereken hususların tamamını, toplu olarak tasdik etmektir. Mükellef olan herkes bu hususlarda eşittir.

322

İmam Azam Ebu Hanife “El-Âlim Ve-l Müteallim” adlı kitabında buna işaret ederek şöyle demiştir: **“Bizim imanımız aslı, Meleklerin imanının aslı gibidir. Zira biz Allah’u Teâla’nın vahdaniyetine, rububiyetine ve Onun katından gelen her şeye tıpkı meleklerin ikrar ettikleri ve Resul ve Nebi’lerin tasdik ettikleri gibi iman ettik.”** İşte bu hususta imanımız aslı onların imanının aslı gibidir. Onların bundan sonra imanda ve bütün ibadetlerde sevap hususunda üzerimizde bir takım üstünlükleri vardır. Bu ise, imanın asılları üzerine zaid olan hususlardır. Çünkü Allah’u Teâlâ onları nübüvvet ile insanlara üstün kıldığı gibi, aynı şekilde onların ibadet ve sevaplarını

da üstün kılmıştır. Onlar Rahman'ın emin kullarıdır ve insanlardan hiç kimse ibadet ve korkularında/sakinmelerinde onlara denk olamaz.

323

Bu anlattıklarımız imanın aslının artıp eksilmeyeceğine delalet ediyor. Zira onun aslı iman etmeyi gerektiren her şeyi tasdik etmektir. Bu da artmaya ve eksilmeye ihtimali değildir.

324

İmanda artış hususunda varid olan **“Allah'ın ayetleri okunduğu zaman imanlarını arttırır”**¹⁹⁶ ve **“İmanlarını kat kat arttırmaları için”**¹⁹⁷ ve benzeri ayetler, İmanın salih ameller ile saflığının ve nurunun parlamasıyla ziyadeleşmesi üzerine hamledilir. Allah Teâla şöyle buyurmaktadır: **“Allah kimin gönlünü İslam'a açmışsa, o, Rabbi katından bir nur üzere değil midir?”**¹⁹⁸ O iki ayetle amel ederek bundan maksadın imanın aslında olan bir artışa hamledilmemiştir. İmam Tahavi: **“Aralarında üstünlük farkı ve mertebelerinde ki farklılık, imanın sıfatlarında olan aydınlık, ziya, yakınlerinin artması, takvaya tutunmaları, kötülüğü emreden nefsi emareye muhalefet et-meleri ve söz ve fiil olarak en evla olanın üzerinde sebat etmelerinden kaynaklanır”** kavliyle buna işaret etmiştir.

¹⁹⁶Enfal, 2

¹⁹⁷Fetih, 4

¹⁹⁸Zümer, 22

METİN

Mü'minlerin hepsi Rahman'ın velileridir. Allah katında onların en kerim olanları, O'na en çok itaat eden ve Kur'an'a en çok tabi olanlardır

ŞERH

325

Allah'ı Teâlâ'nın şu ayeti bunun delilidir: **“Allah iman edenlerin velisidir.”**¹⁹⁹ Veli kelimesi “feiy-lun” vezninde olup “fail” anlamındadır. Yani: Allah cc onların işlerini üstlenen, onları destekleyen ve onlara yardım, nusret ve itaate muvaffak kılmak ve hidayete ulaştırmakla yakın olandır.

326

İmam Tahavi'nin “Allah katında en kerim olanları, O'na en çok itaat edenleridir” sözünün delili Allah'ı Teâlâ'nın: **“Allah nezdinde en çok kerim olanınız, en çok takva sahibi olanınızdır”**²⁰⁰ ayeti ve Allah Resul'ünün: **“Arab'ın acem'e, beyazın siyaha takva dışında bir üstünlüğü yoktur”**²⁰¹ hadisidir. Kur'an'a tabi olmak ise, itaat ve takvaya bir delildir.

¹⁹⁹ Bakara, 257

²⁰⁰ Hucurat, 13

²⁰¹ İmam Ahmed, Taberani “Evsat”

METİN

İman: Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayrıyla şerriyle, acısıyla tatlısıyla kaderin Allah’tan olduğuna iman etmektir. Biz bunların hepsine iman eder ve Peygamberleri arasında kimseyi diğerinden ayırmayız. Hepsinin getirdiklerini tasdik ederiz

ŞERH

327

İmam Tahavi ilk olarak: “İman ehli, imanın aslında eşittirler” sözünü zikrettikten sonra, “ İmanın aslı, Allah’a iman etmektir... diyerek, imanın asıllarını beyan etmeye başladı ve icmalî imanı zikrettikten sonra onları detaylı olarak tafsil etti. Bu konuda asıl olan **“Resul, Rabbi tarafından indirilene iman etti, mü’minler de...”**²⁰² ayeti ve Cebrail (as)’ın Peygamber (sav)’e iman ile ilgili soru sorduğu vakitteki hadisidir. Nitekim daha önce bu konu zikredilmişti.

METİN

²⁰² Bakara, 285

Büyük günah işleyen kimseler muvahhid olarak öldüklerinde, Allah'ın huzuruna onu bilip tanıyanlar olarak çıktıkları takdirde, tevbe etmemiş olsalar dahi cehennem'de ebedi olarak kalmazlar

ŞERH

EHL'İ KEBAİR'İN AHİRETTEKİ DURUMU

328

Müslüman bir kimse, bir büyük günah işlediğinde, Allah'a ortak koşmadan muvahhid olduğu halde tevbe etmeden önce ölecek olsa, cehenneme girse dahi orada ebedi olarak kalmaz. Aksine onun durumunun neticesi cehennemden çıkmaları ve cennete girmeleridir.

329

İmam Tahavi'nin bu ifadelerinde, büyük günah işleyenlerin (tevbe etmeden ölürlerse) cehennemde ebedi olarak kalır ve asla oradan çıkmaz diyen Mutezile fırkasına reddiye vardır. Buna binaen, büyük günah işleyen bir kimse bizim nezdimizde imandan çıkmaz ama onların nezdinde imandan çıkar. Ve tevbe etmediğinde onlara göre kâfir olur ve cehennemde ebedi olarak kalır. Bu hususta tahkik daha önce geçmişti.

330

Bize göre: Bir kimse Mü'min olarak öldüğünde cehennemde ebedi kalmaz ve onun işlerinin akıbeti cennet olur. Allah'ı Teâla şöyle buyurmaktadır: **“İman edip salih ameller işleyenlere gelince, onlar için firdevs cennetleri bir konukluk olmuştur.”**²⁰³ Bu kimse mü'mindir ve salih amellerden olan namazı kılmış ve zekâtı eda etmiştir. Fakat o şehvetinin galebe gelmesiyle cezasından korkarak ve haramlığına inanarak bir büyük günah işlemiştir. Dolayısıyla akıbeti cennet olur. Zira Allah'ı Teâla: **“Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun başkasını dilediği kimse için bağışlar”**²⁰⁴ buyurmaktadır. Allah şirk ile onun dışında kalanların arasını ayırmış, şirkin bağışlanmayacağını haber vermiş ve şirk dışında diğer günahların bağışlanması hususunda umut vermiştir. Öyle ki; (şirk koşmadan ölenlerin durumunu) meşiet ile muallakta bırakmıştır. Meşiet ile ilintili olan şey ise varlığı imkansız olan değil, mümkün olanıdır. Bu bakımdan Allah'ın büyük günah işleyeni bağışlaması, sahibini cehenneme sokması mümkündür. Ve ya onu cehenneme sokması sonra da onu rahmetiyle cehennemden çıkarması da mümkündür. Allah'ı Teâla şöyle buyurmaktadır: **“Doğrusu insanlar kötülük ettikleri halde Rabb'in onlar için mağfiret sahibidir.”**²⁰⁵ Yani; zulüm etmeleri halinde. İşte bu tevbe etmeden önce bağışlamanın caiz olduğuna delalet ediyor. Zira bir anlık Tevhid, yüz senelik küfrü siler atar, nasıl olur da bir anlık ma'siyeti silip atmaz? Fakat büyük günah işleyenlerin azab görmeleri Nass'larla sabit olmuştur. Bundan dolayı af edilmekten ümit kesmemek gerekir. Allah şöyle buyurur: **“Şüp-**

²⁰³Kehf, 107

²⁰⁴Nisa, 48

²⁰⁵Ra'd, 6

hesiz Allah bütün günahları bağışlar.”²⁰⁶ Zira Allah’u Teâlâ:” Kim zerre miskali kadar hayır işlerse Allah onu görür, kim de zerre miskali kadar şerr işlerse onu da görür”²⁰⁷ buyurmaktadır. Dolayısıyla her kim iman eder ve salih ameller işler fakat büyük günah işlediğinde, şayet cehennemden çıkmayacak olursa, o imanının ve amellerinin karşılığını göremez. Bu durumda iki genel ifadenin arasını birleştirmek lazım: Ya; büyük günah sahibi, imanından ötürü cennete girer sonra da günahları sebebiyle cehenneme girer denilir ki, bu batıldır. Ve ya; ilk olarak günahı sebebiyle cehenneme girer, sonra da cennete nakledilir ki, hak olan da budur.

METİN

Büyük günah sahipleri, Allah’ın meşiet ve hükmüne tabidirler. Dilerse onları bağışlar ve lütfu ile affeder

ŞERH

331

Allah’u Teâlâ’nın kitabında zikrettiği gibi: **“Ve bundan (şirkten) başkasını dilediği kimse için bağışlar.”**²⁰⁸ Yani; büyük günah sahiplerinin cezalandırılacağı ve mükâfat göreceklerine dair kesin bir şey söylenemez. Bilakis onlar tevbe etmeden önce öldüklerinde Allah’ın meşietine bağlıdırlar. Dilerse onları fazlı, rahmetiyle veya bir Ne-

²⁰⁶ Zümer, 53

²⁰⁷ Zilzal, 7-8

²⁰⁸ Nisa, 48

bi'nin ya da veli kullarından birinin şefaati ile affeder, dilerse de onlara suçları miktarınca azab eder sonra da cennete dâhil eder.

332

İmam Tahavi'nin bu sözü: Harici ve Mutezile fırkasının “onların cezalandırılması kesindir. Şayet tevbe etmeden önce ölürlerse onların affedilmesi caiz değildir” şeklinde ki söylemlerine bir reddiyedir. Ve aynı şekilde Mürcie fırkasının: “Bütün büyük günahları işlese de ve tevbe etmeden önce ölse de Mü'min asla cehenneme girmez” iddialarına da bir reddiyedir.

333

İmam Tahavi'nin “dilerse onları bağışlar” sözü, ilk görüş sahiplerine (Harici ve Mutezile) reddiyedir ve (aşağıda gelecek olan) dilerse onlara azab eder sözü de ikinci görüş sahiplerine (Mürcie) bir reddiyedir:

METİN

Dilerse adaleti gereği onları cehennem ateşinde azaplandırır, sonra onları oradan rahmetiyle ve kendisine itaat eden şefaatchilerin şefaatiyle çıkartır. Sonra da onları cennetine gönderir. Zira Allah'ü Teâla kendisini bilip tanıyanların mevlasıdır. Onları her iki diyarda da (yani; dünya ve ahirette) kendisini inkâr eden, hidayetinden uzaklaşıp zarara uğrayan ve O'nun dostluğuna (kerametine) nail olamayan kimseler gibi kılmaz

ŞERH

334

Şüphe yok ki nass'lar (ayeti kerime ve hadisi şerif) ahirette ma'rifet ehli ile (müslümanlar) inkâr ehli (kâfirler) arasında eşitliğin olmadığına delalet ediyor. Allah'ü Teâla şöyle buyurmaktadır: **“Yoksa kötülük işleyen kimseler, kendilerini iman edip salih amellerde bulunanlar gibi kılacağımızı mı sandılar?”**²⁰⁹ Yine Allah'ü Teâla: **“Yoksa biz, iman edip salih amellerde bulunanları, yeryüzünde bozgunculuk çıkaranlar gibi bir mi tutacağız?”**²¹⁰ buyurmaktadır. Çünkü Allah'ın hikmeti, ma'rifet ehlinin inkâr ehlinden üstün tutulmasını gerektirir. Dolayısıyla, eğer hepsi birlikte cehennemde ebedi kalacak olsa, bu durumda (mü'min-kâfir) farklılık hükümsüz olur ve eşitlik sağlanmış olur. Ve bundan, iman ve ma'rifetin fayda veremeyeceği lazım gelir.

335

Büyük günah sahiplerine azap edileceğine sonra şefaathçilerin şefaati ile cehennemden cennete çıkartılacaklarına delil, Allah Resulünün (sav) şu hadisidir: **“Cehennemlik olanlar, tamamen cehennemlik olanlar ki, orada ne ölür ne de hayat bulurlar. Ancak günahları ve hataları sebebiyle kendilerine ateş değmiş olan kimseler var ki, Allah onları tamamen öldürür sonunda kömür gibi karardıklarında şefaath için izin verilir de takım takım getirilip cennet nehirlerine dağıtılırlar sonra da: Ey cennetlikler, bunların üzerine su**

²⁰⁹Casiye, 21

²¹⁰Sad, 28

serpin, denilir. Bunun arkasından selin getirdiği toprakta biten ta-
neden yetişen bitkiler gibi tekrar yetişirler.”²¹¹

336

Yine Allah Resulü: “Bir kavim Muhammed (sav)’ın şefaatiyle
cehennemden çıkarılır akabinde cennete koyulur ve bunlar
‘cehennemlikler’ olarak isimlendirilir.”²¹²

METİN

Allah’ım, Ey İslam’ın mevlası! İslam ile huzuruna çıkıncaya
kadar, sımsıkı bir şekilde İslam’a sarılmamızı sağla!

ŞERH

337

Ölene dek İslam üzere sabit kalmayı talep etmek –ki ebedi sa-
adet; çeşitli rızık ve rahatlıkla beraber ebedi olarak cennetlerde
Rahman’a yakın olmak- ancak öldükten sonra Allah’ın huzuruna
varıncaya kadar İslam üzere sabit olmakla elde edilir. Çünkü itibar,
sonuçlara göredir. Peygamberler, masum oldukları halde İslam üze-
re sabit kalmayı ve o hal üzere ölmeyi talep etmişlerdir. Allah’u Teâ-
la Yusuf (as)’dan haber vererek şöyle buyurur: “**Beni müslüman**

²¹¹ Müslim “İman”

²¹² Buhari “Rikak”

olarak öldür ve beni salihlerin arasına kat.”²¹³ Bu sebeple Peygamberler dışında diğer insanların bunu talep etmeleri daha evla olup, onlara bu hususta tabi olmak güzeldir. Çünkü mü’min kimse, İslam dini üzere ölünceye kadar daima korku ve ümit arasında olmalıdır. Bu bakımdan ölünceye kadar İslam dini üzerinde sabit kalmayı talep etme hususunda önem göstermek gerekir.

METİN

Kible ehli’nden itaatkâr ve günahkâr olanların arkasında namaz kılmayı ve bu kişilerden ölenler üzerine cenaze namazını kılmayı uygun görürüz

ŞERH

338

Onların arkasında namaz kılmanın caiz olmasına gelince, Allah Resul’ünün şu hadisinden dolayıdır: “Her itaatkâr ve günahkâr kimsenin arkasında namaz kılınız.”²¹⁴ Çünkü facir birinin arkasında namaz kılmayı terk etmeyi caiz görmek, bu kimsenin büyük günah sebebiyle tekfir edilmesi gerektiği zannını verir. Bu görüşün batıl olduğu dair deliller kaim olmuştur. Zira sahabiler Ümeyye oğullarından zalim kişilerin arkasında namaz kılıyorlardı. Rafızilerin mez-

²¹³ Yusuf, 101

²¹⁴ Beyhaki “Salat”, Darekutni

hebinde olduğu gibi ismet sıfatı imametın sıhhat şartlarından birisi değildir.

339

Facirlerden ölen kimseler üzerine namaz kılınmasına gelince, bu, Allah Resul'ünün fiili ile sabittir. Şöyle ki, Allah Resulü(sav) zina ettikten sonra recmedilen “Maiz” üzerine namaz kılmıştır. Çünkü namaz İslam'ın hakkıdır, o ise Müslümandır ve işlemiş olduğu günahıtan dolayı İslam'dan çıkmamıştır.

METİN

Onlardan herhangi biri için kesinlikle cennetliktir ve cehennemliktir demeyiz

ŞERH

340

Yani: Biz hiç kimse için; Eğer salih amel işlerse kesinlikle cennetliktir, ya da; eğer kötü amel işlerse kesinlikle cehennemliktir demeyiz. Çünkü o kişinin son ameli gizlidir ve Allah'tan başka kimse bilemez. Dolayısıyla kötü olan birinin salih olarak ölmesi ve amelinin hayırla son bulması mümkündür, salih olan birinin de kötü olarak ölmesi ve amelinin şerr ile son bulması mümkündür. Hz Ali (ra) şöyle demiştir: “Allah onları yerlerine yerleştirinceye (haklarında

karar verinceye) kadar, Allah'ı bilip tanıyan ve itaatkâr kişiler için cennetliktir, kötü kişiler için de cehennemliktir, demeyiniz.”

METİN

Mü'minlerden bu konuda **bir** şey zuhur etmedikçe, onlar aleyhine, küfür, şirk ve münafık olmakla şahitlik etmeyiz

ŞERH

341

Çünkü biz zahire göre hükmederiz, Allah cc ise tüm gizlileri üstlenir. Dolayısıyla bizim için ancak bildiğimiz hususlarda şahitlik caiz olur. Nebi (sav) şöyle buyurmaktadır: “**Güneş gibi apaçık bir şekilde görürsen o vakit şahitlik et.**”²¹⁵ Zira bir şey apaçık zuhur etmedikçe o husus hakkında yapılan şahitlik zann ile olur. Nitekim Allah’u Teâla: “**Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır**”²¹⁶ buyurmuştur.

METİN

Onların iç hallerini Allah’a havale ederiz

²¹⁵Beyhaki “Şuabu'l İman”

²¹⁶Hucurat, 12

ŞERH

342

Çünkü onların gizli hallerine muttali olan kullar değil, Allah'tır. Allah saklıyı da ve gizliyi de bilir. Allah'ı Teâla şöyle buyurur: **“De ki; İçlerinizdekini gizleseniz de açığa vursanız da Allah onu bilir.”**²¹⁷ Allah Resulü (sav)'de şu sözüyle buna işaret etmiştir: **“Biz zahire göre hükmederiz, Allah ise tüm gizlileri üstlenir.”** Bu konuda (Usame bin Zeyd'in) **“sen onun kalbini yarıp baktın mı?”** hadisi de malumdur.

METİN

Ümmeti Muhammed'den (sav) hiç kimseye kılıç çekmeyi caiz görmeyiz

ŞERH

343

Zira Allah Resulü (sav) şöyle buyurmaktadır: **“İnsanlar ‘La ilahe illallah’ deyinceye kadar onlarla savaşmakla emrolundum. Onlar bunu dedikleri zaman, benden mallarını, canlarını korumuş**

²¹⁷ Ali İmran, 29

olurlar, İslam'ın hakkı müstesnadır.”²¹⁸ Riddet, kısas ve bağy olma gibi.

METİN

Biz imamlarımıza ve bizi yöneten emir sahiplerine haksızlık etseler dahi onlara karşı ayaklanmayı caiz görmeyiz. Onlara beddua etmeyiz. Onlara itaat etmekten el çekmeyiz. Onlara itaati Allah Azze ve Celle'ye itaatin bir parçası olarak farz görürüz.

ŞERH

MÜSLÜMAN YÖNETİCİLERE KARŞI AYAKLANMANIN CAİZ OLMAYIŞI

344

Bunun sebebi şudur: Çünkü ismet sıfatı imametnin bir şartı değildir. İmam (yönetici) her ne kadar zalim de olsa, imametten çıkmaz. Dolayısıyla onlara karşı ayaklanmak yeryüzünde fesadı yaymaktır, zulmetmektir ve Harici fırkasının görüşlerinde olduğu gibi müslümanlar arasında fitne çıkartmaktır. Nitekim Allah'ı Teâla şöyle buyurmaktadır: “Allah’a itaat edin, Peygambere itaat edin ve sizden olan ulu-l emre de.”²¹⁹ Bu ifade mutlak ve adil imam’a ve onun dışındakilere de itaatin vacip olmasını içine alır. Bu bakımdan onlara itaat’ın, Allah’a ve Resul’üne olan itaat gibi ayetle sabit

²¹⁸ Buhari “İman”, Müslim “İman

²¹⁹ Nisa, 59

olmuş olur ve dolayısıyla farz olur. Onlara itaat etmemiz, sadece bizi itaate çağırdıkları hususlarda veya içinde dini ya da dünyevi bir maslahatın olduğu, içerisinde masiyet olmadığı durumlarda vacip olur. Zira Allah Rasulü şöyle buyurur: “**Yaratıcıya isyan olan hususta yaratılana itaat yoktur.**”²²⁰

METİN

Salah ve afiyet üzere olmaları için onlara dua ederiz

ŞERH

345

Çünkü bu dua’da icabet umudu, imam ve yönetilenler için umumi salah (kurtuluş) ve fitne ve fesadın yatıştırılması söz konusudur. Çünkü onların salahı için dua etmek, dinlerin ve bedenlerin salahını da içine alır. Zira onların bedenlerinin salah bulmasında genel bir fayda vardır. Çünkü onlar bununla cihat etmeye güç bulurlar ve zulmün, küfrün ve fesadın unsurlarını kesip atarlar. Aynı şekilde onların dininin salah bulmasında da genel bir menfaat vardır. Nitekim onlar (imamlar) salah bulduklarında raiyelerini de (yönetilenler) salaha sevk ederler. Çünkü insanlar meliklerinin dini üzeredirler.

²²⁰İbniŞihab “Müsned, İmam Ahmed, Taberani “Evsat”

METİN

Sünnete ve cemaate tabi oluruz

ŞERH

346

Sünnet: Dinde gidilen yol demektir. O, saadetlere ulaştıran dereceler kazanmaya ve cezalardan kurtuluşa götüren yoldur.

347

Cemaat: Sahabe ve onlara güzellekle tabi olanlardır. Onlara tabi olmak hidayettir. Onlardan hangisine tabi olursanız doğru yolu bulursunuz. Onlara muhalefet etmek ise bidattir ve dalalettir. Allah Resulü (sav) insanları Sünnete ve cemaate tabi olmayı şu sözüyle teşvik etmiştir: **“Benim ve benden sonra Raşit halifelerimin sünnetine tabi olunuz.”**²²¹ Ve: **“Kim cemaatten bir karış ayrılırsa, İslam boyunduruğunu boynundan çıkarmış olur”**²²² buyurmuştur.

METİN

Şaz görüşlerden, ihtilaftan ve tefrikadan uzak dururuz

²²¹Tirmizi “İlim”, Ebu Davut “Sünnet”, İbni Mace “Mukaddime”

²²²Tirmizi “Emsal”, Buhari “Fiten”, Müslim “İmare”

ŞERH

348

Zira Allah Resulü (sav) şöyle buyurur: **“Kim cemaatten ayrılırsa cehenneme girer.”**²²³ Şüphe yok ki Allah Resulü (sav) insanları cemaate tabi olup ayrılmamaya teşvik etmiştir. Ve sonradan meydana çıkmış bir takım işlere ittiba edip cemaatten ayrılmayı da nehyetmiştir. Bazı Sahabilerden şöyle nakledilmiştir: “Bir gün Rasûlullah(sav) bize namaz kıldırdı. Sonra yüzünü cemaate çevirerek çok beliğ, çok manidar bir vaazda bulundu. Öyle ki dinleyenlerin gözleri yaşla ve kalpleri heyecanla doldu. Cemaatten biri: Ey Allah’ın Resulü (sav): “Sanki bu bir veda konuşmasıdır, bize ne tavsiye ediyorsunuz?” dedi. Buyurdu ki; **“Size: Allah’a karşı takvada bulunmanızı, başınızda Habeşli bir köle olsa bile emirlerini dinleyip itaat etmenizi tavsiye ederim. Zira sizden hayatta kalanlar benden sonra nice ihtilaflar görecek. Öyle ise size sünnetimi ve hidayet üzere olan Hulefa-i Raşidin’in sünnetini hatırlatırım, bunlara uyun ve dört elle sarılın. Sonradan çıkarılan şeylere karşı da son derece dikkatli ve uyanık olun. Zira her yeni çıkarılan şey bir bid’attir, her bid’at de dalalettir, sapıklıktır.”**²²⁴

METİN

Adalet ve emanet ehlini severiz, zulüm ve hıyanet ehline de buğzederiz

²²³Hakim “Müstedrek”

²²⁴Tirmizi, Ebu Davud

ŞERH

349

İmam Tahavi “Adalet ve emanet ehlinden”: Ehl-i sünnet ve cemaatten adalete sımsıkı bir şekilde tutunmuş olan hak ehlini ve emanetten kendileri üzerine gerekli olan görevleri eda eden yöneticileri ve sultanları kastetmiştir.

350

“Ehli hıyanet sözü ile: Muhalefet ehlini, ehli zulüm (cevr) sözü ile: Kendileri üzerine vacip olan haklarda, zorba olan yöneticilere karşı azgınlık yapmayı, fesat çıkarmayı ve hıyanet etmeyi kastetmiştir. Onları sevmekten ve onlara buğzetmekten maksat; zatlarını değil, yapmış oldukları fiileri sevmek veya fiillerine buğzetmektir. Muhakkak Allah’u Teâla adaleti emretmiş, bu bakımdan adalet sevilen bir iş olur, azgınlığı ve zulmü nehyetmiştir, bu sebeple zulm ve azgınlık buğzedilmiş bir iş olur. Allah’u Teala şöyle buyurmaktadır: “**Haberiniz olsun ki Allah, size adaleti, iyi davranmayı ve yakınlarla yardımda bulunmayı emrediyor; hayâsızlığı, fenalığı ve azgınlığı yasaklıyor. Dinleyip anlayıp tutasınız diye size öğüt veriyor.**”²²⁵

METİN

İlmi bizim için müteşabih olan hususlarda en iyi bilen Allah’tır deriz

²²⁵ Nahl, 90

ŞERH

MÜTEŞABİH HUSUSLARDA ALLAH’U A’LEM DEMEK

351

İmam Tahavi’nin bunu ifade etmesinin sebebi şudur: Akide namına zikrettiğimiz hususlarda bir kimsenin şüphe içerisinde olması veya kendisine defetmesi mümkün olmayan bir soru arız olduğunda, o vakit içine düşmüş olduğu bu işin durumunu ve onun ilmini Allah’a havale etmesi gerektiği içindir. Zira Allah her şeyin hakikatini bilendir. Yerde ve gökte ne varsa zerre miskali kadar hiç bir şey O’nun ilminden gizli kalmaz. Beşer için Allah’tan tevfiq, bir ilham ve ta’lim olmadan eşyanın inceliklerini ve hakikatlerini bilmesi mümkün olmaz. Melekler bile saf/temiz özlere rağmen eşyanın hakikatine karşı acizliklerini itiraf etmiş ve: **“Senin bize öğret-tiğinden başka bizim ilmimiz yoktur”**²²⁶ demişlerdir. Dolayısıyla kendilerini Allah’a yönelmekten alıkoyan birçok meşguliyetleri ile beraber beşer, nasıl olur da bilebilir? Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: **“Size ilimden ancak az bir şey verilmiştir”**²²⁷ ve **“Onlar, O’nun dilediği kadarından başka ilminden hiç bir şey kavrayamazlar.”**²²⁸ Şüphesiz insan akli eşyanın pek çoğunu idrak etmeye güç yetiremez. Bu bakımdan kul üzerine bir şeyin durumu karışık geldiği zaman, onun ilmini Allah’a havale etmesi ve şöyle demesi gerekir: “Allah cc en iyi bilendir.” Nitekim Allah’uTeâlâ bu hususta şöyle buyurmaktadır:

²²⁶ Bakara, 32

²²⁷ İsra, 85

²²⁸ Bakara, 255

“Ben işimi Allah’a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını çok iyi görendir.”²²⁹

METİN

Rivayetlerde geldiği üzere, yolculukta ve mukim iken mestler üzerine meshi meşru görürüz

ŞERH

MESTLER ÜZERİNE MESH

352

İmam Tahavi’nin bunu zikretmesinin nedeni, mestler üzerine meshin cevazını inkâr eden Rafizîlerin görüşlerini reddetmek içindir. Bu, her ne kadar fıkhi hükümlerden olsa da. Fakat bu hususta Allah Resulü(sav)’den gelen rivayetler şöhret seviyesine ulaştığında, İmam Tahavi bazı münkirlerin inkârını defetmek sebebiyle bu meşleyi akaid konularının arasına dâhil etmiştir. Bu konuda Ebu Hasen el-Kerhi: “Ben, mestler üzerine meshi meşru görmeyenlerin küfüründen korkarım” demiştir.

METİN

²²⁹ Mü’min, 44

Hacc ve cihad (kıyamete kadar) devam edicidir

ŞERH

HACC ve CİHAD

353

İmam Tahavi'nin Hacc ve cihadı diğerlerinden özel olarak zikretmiştir. Çünkü ikisi de son derece meşakkatli ibadetlerdir. Hacc ve cihad ibadeti ancak insanın nefesine hoş gelen mallarını sarf etmesiyle, canının telef olma korkusuyla, vatanını ve ehlini terk etmekle, kardeşlerinden ve sevdiklerinden ayrılmakla eda edilir. İnsanlar, nefse ağır gelen şeylerden, bunlarla beraber özellikle sevilen malı sarfetmek söz konusu olduğunda bundan nefret eder. Bu sebeple İmam Tahavi bu iki ibadete teşvik etmek ve insanların bu iki ibadeti terk etmemeleri için te'kit ederek hassaten zikretmiştir.

354

Şüphesiz Allah'ı Teâlâ Kur'an'ı Kerim'de Hacc'ın vacip oluşunu çeşitli şekillerde te'kid ederek ve vurgulayarak zikretmiş ve şöyle demiştir: **“Kâbe'yi haccetmesi Allah'ın insanlar üzerindeki bir hakkıdır”**²³⁰ Yani: Hacc, boyunlarda vacip olan ve eda edilmesi gereken bir haktır. Sonra Allah'ı Teâlâ “her kim Hacc etmezse” yerine, Hacc'ı terkeden kimse için daha ağır ifade ile “kim (Hacc'ı) inkâr ederse” demiştir.

²³⁰ Ali İmran, 97

355

Aynı şekilde bu ağır ifadenin benzeri Allah Resul'ünün şu hadisinde de gelmiştir: **“Mekke'ye gidebilecek kadar binit ve azık imkânı olup ta haccetmeyen kimsenin Yahudi veya Hristiyan olarak ölmesinin ne önemi vardır.”**²³¹ Sonra Allah'u Teâla 'ondan (Hacc'ı inkâr eden kimseden) müstağnidir' yerine: **“Şüphesiz Allah âlemlerden müstağnidir”**²³² demiştir ki bunun, Allah'ın o kimseden hüccet ile müstağni olduğuna delalet etmesi içindir. Çünkü Allah'ın âlemlere ihtiyacı olmadığına, ondan da müstağni olur ki, bunda hiç şüphe yoktur. Çünkü o kişi de ona dâhildir. Zira **“Şüphesiz Allah âlemlerden müstağnidir”** sözü, kâmil mana da müstağni olmaya delalet eder. Bu bakımdan Allah'ın bu kavli, Hacc ibadetinin terkine gazabın, son derece şiddetli olduğuna delalet ediyor.

356

Cihad'ı te'kid eden delillere gelince tek tek sayılmaktan daha çoktur. Onun insanlar üzerindeki meşakkati ise gizli değildir. Bu bakımdan İmam Tahavi cihad hakkında te'kid yapma ihtiyacı duymuştur. Allah Resulü (sav) şöyle buyurur: **“Ümmetimin sonuncuları deccal ile savaşınca kadar cihad kıyamete kadar devam edecektir.”**²³³

357

Aynı şekilde İmam Tahavi Hz. Aişe'nin rivayet ettiği hadisten dolayı Hacc ve Cihadı cemetmiştir. Hz. Aişe: **“Ey Allah'ın Resulü,**

²³¹Tirmizi “Hacc”

²³² Ali İmran, 97

²³³ Ebu Davud “Cihad”

cihadı amellerin en üstünü olarak görmekteyiz. Biz de cihad etmeyelim mi?dedim, O da:“Hayır, sizler için cihad kabul olunmuş bir Hacc’dır”²³⁴ buyurmuştur.

METİN

İyileri, kötülerini ile Müslümanlardan olan ulu’l emr ile birlikte (hacc ve cihad) kıyamete kadar devam edicidir. Bunların hükmünü hiçbir şey iptal edemez

ŞERH

358

İmam Tahavi’nin “ulu’l emr ile birlikte” demiştir, çünkü Hacc ve Cihad, sefere ve, askerlerin ve kabilelerin toplanmasına bağlıdır. Dolayısıyla bu yolculukta insanların ihtilafları esnasında onları düzene koyacak, düşmana mukavemet edecek ve hırsızlık unsurlarını ortadan kaldıracak kontrol memurlarının/kuralların olması gerekir. Şayet aralarında emir olmazsa, birçok işlerde düzensizlik meydana gelir. Bu durumda onlar işlerinde kendisine müracaat edecekleri ve itaat edecekleri birisine ihtiyaç duyarlar ki, o kimsenin onlar hakkındaki emri geçerli olsun. O ise Sultan’dır veya emirlerden onun yerine geçen kimsedir. Bu kimse isterse iyi, isterse facir olsun. Çünkü ismet sıfatı emir olmanın şartı değildir. Bunda, genel bir fayda ve yönetilenlerin maslahatının düzeni olduğu zaman, her ne

²³⁴ Buhari “Hacc”

kadar facir olsa da o kimsenin imameti geçerli olur. Zira onun günahı ancak kendi nefesine zarar verir.

METİN

Kiramen Kâtibin Melekleri'ne iman ederiz. Allah onları üzerimize koruyucu kılmıştır

ŞERH

HAFAZA MELEKLERİ

359

Allah'ı Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Oysa üzerinizde koruyucular var. Değerli yazıcılar (Kiramen-Kâtibin). Onlar siz her ne yaparsanız bilirler”²³⁵ Yine Allah'ı Teâlâ: “Her ne söz söylese, mutlaka yanında hazır bir gözcü vardır”²³⁶ buyurmaktadır.

360

Buradaki hikmet şudur: Allah'ı Teâlâ kullarının ne yaptıklarını en iyi bir şekilde bilmesine rağmen, onları hayırlara teşvik etmek ve onları günah işlemekten sakındırmak istemektedir. Çünkü Kiramen ve Kâtibin Melekler hayır ve şerr namına yazdıkları şeyleri tamamını,

²³⁵İnfitar, 10-12

²³⁶Kaf, 18

kıyamet gününde o kimse üzerine okuyacaklardır. Nitekim Allah’u Teâla: **“Her nefis ne hayır işlemiş ve ne kötülük yapmış ise önüne konmuş bulacağı gün! İsterki onlarla arasında uzak bir mesafe bulunsaydı”**²³⁷ buyurmaktadır. Bundan dolayı kul, üzerinde gözetleyicilerin, yaptıklarına şahitlik edenlerin ve fiillerini kaydedenlerin olduğunu bildiğinde, hayırlı işler yapmaya daha çok rağbet gösterir ve haram fiiller işlemekten daha çok sakınır.

²³⁷ Ali İmran, 30

ONUNCU BÖLÜM

AHİRET

ÖLÜM MELEĞİ

KABİR AZABI ve NİMETLERİ

BA'S

CENNET ve CEHENNEMİN EBEDİLİĞİ

İSTİTAAT

KULLARIN FİİLLERİ

ÖLÜLER İÇİN DUA ETMEK ve SADAKA VERMEK

ALLAH'IN GAZABI ve RIZASI

AHİRET

METİN

Varlıkların ruhlarını kabzetmekle görevli olan Ölüm Meleğine de iman ederiz

ŞERH

ÖLÜM MELEĞİ

361

Allah’u Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “De ki; Size vekil kılınan ölüm meleği canınızı alacak...”²³⁸

²³⁸ Secde, 11

METİN

Allah Resul'ünden ve Sahabe-i Kiram'dan gelen rivayetlere binaen layık olan kişilerin kabirde azabına uğrayacağına ve orada nimetleneyeceğine, Münker ve Nekir'in ölen kişiye Rabb'i, dini ve Peygamberinden dolayı sorular soracağına iman ederiz. Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe yahut ateş çukurlarından bir çukurdur.

ŞERH**KABİR AZABI ve NİMETLERİ****362**

Kur'an ve Sünnet'in getirdiği ve aklın kendisini reddetmediği her şeyi kabul etmek ve ona iman etmek vaciptir. Biz, facirler gibi ona layık olan kimseler için kabir azabının hak olduğuna ve iyilik sahipleri gibi ona layık olan kimseler için kabir nimetinin hak olduğuna iman ederiz. Ve biz, hayırlı insanların nakletmesiyle hakkında rivayetler varid olan Münker ve Nekir'in soru sormalarına da iman ederiz.

363

Bu hususta rivayet edilen hadislerden bir tanesi şudur: "Osman (ra), bir kabrin başında durduğu zaman sakalını ıslatıncaya kadar ağlardı kendisine şöyle denildi: Cennet ve Cehennem hatırlatılınca ağlamıyorsun bu kabirden mi ağlıyorsun?" şöyle dedi: Rasûlullah

(sav)şöyle buyurdu: **“Kabir ahiretin konaklamalarının ilkidir. Kişi ondan kurtulursa gerisi ondan kolaydır. Eğer kurtulmazsa ondan sonrası daha ağırdır.”**²³⁹

364

Abdullah b. Ömer'den; “Allah Resulü (sav) şöyle buyurdu: **“Sizden biriniz vefat ettiğinde kendisine sabah akşam yeri gösterilir. Cennetliklerden ise cennetlik olarak, cehennemliklerden ise cehennemlik olarak kendisine: Burası senin yerindir, sonunda Allah seni kıyamet günü buraya gönderecektir.”**²⁴⁰ Bu hadisi Allah’u Teâla’nın şu ayeti de tasdik eder: **“Onlar, sabah akşam ateşe arz olunurlar.”**²⁴¹

365

Zeyd b. Sabit (ra) şöyle demiştir: “Peygamber (sav) Neccar oğullarının bahçesinde bir katır üzerinde bulunuyordu. Biz de kendisiyle birlikte idik. Derken katır ürküp yoldan saparak kendisini bir yere götürdü, nerdeyse kendisini yere düşürüyordu. Bir de baktık burada altı veya beş kabir varmış. Peygamber (sav):**“Bu kabirlerin sahibini tanıyan var mı?”**buyurdu. Bir kimse: “Ben tanıyorum”, dedi. Peygamber (sav): **“Bu adamlar ne zaman öldüler?”**buyurdu.**“Şirk döneminde öldüler”** dedi. Peygamber (sav)’de: **“Şüphesiz ki bu kimseler, kabirlerinde sorgulanıyorlar. Eğer defnetmeyeceğinizden endişe etmeseydim, benim işittiğim kabir**

²³⁹Tirmizi “Zühd”

²⁴⁰Buhari “Cenaiz”, Müslim “Cennet”

²⁴¹Mü’min, 46

azabını size de işittirmesi için Allah’a dua ederdim”buyurdu. Sonra dedi ki:“Kabir azabından Allah’a sığınırız.”²⁴²

366

Münker ve Nekir’in kabir de soru sormaları hakkında Enes b. Malik (ra) Peygamber (sav)’den şu hadisi rivayet etmiştir: “Kul kabrine konulup, arkadaşları geri gittiğinde- bu sırada ayak seslerini bile duyar- kendisine iki Melek gelip oturturlar ve: Bu Muhammed denilen adam hakkında ne derdin? derler. (Mü’min): Onun Allah’ın kulu ve Resulü olduğuna şahitlik ederdim, der. Bunun üzerine: Cehennemdeki yerine bak! Allah bunu senin için cennette bir yer ile değiştirdi, denilir. Peygamber (sav): Her iki yeri bir anda görür, buyurdu ve şöyle devam etti: Kâfir veya münafık ise: Bilemiyorum, insanların söyler olduğu şeyi söyledim, diye cevap verir: Zaten sen ne onlara ne de onların yoluna uyardın, denilir ve demir bir topuzla iki kulağı arasına öyle bir darbe vurulur ki bunun sonucu bir çığlık atar, bu çığlığı insan ve cin hariç yanında bulunanların hepsi işitir.”²⁴³

367

Sahih olan şudur ki: Peygamberler kabirlerinde sorguya çekilmeyeceklerdir.

METİN

²⁴² Müslim “Cennet”

²⁴³ Buhari “Cenaiz”, Müslim “Cennet”

Öldükten sonra dirilişe, kıyamet gününde amellerin karşılığının verileceğine, arz'a, hesab'a, amel defterlerinin okunmasına, sevaba, cezaya, sırat'a ve mizan'a iman ederiz

ŞERH

BA'S

368

Ba's'tan maksat şudur: Dünyada iken hayır ve şerr namına yaptığı ile karşılığını görmek için kıyamet gününde cesetlerin haşredilmesi ve diriltilmesidir. Ba's haktır ve haddi zatında mümkün olan bir şeydir. Doğru sözlü Peygamber onun olacağını haber vermiştir. Dolayısıyla ona iman etmek vaciptir.

369

Ba's'ın mümkün oluşuna gelince: Zira ilk yaratılış (ibtida) ne zaman mümkün olunca, cesetlerin iadesinden ibaret olan haşr'in mümkün olması daha evladır. Allah'ı Teâla mümkün olan varlıkların hepsine kadirdir ve cüziyyatı ve külliyyatı hepsini bilendir. Dolayısıyla Allah cesetleri parçalandıktan sonra bütün cüzlerini toplamaya ve onlarda hayatı yaratmaya kadirdir. Allah'ı Teâla'nın şu ayetinde buna işaret vardır: **"Hem yaratmayı ilk yapan O'dur. Sonra onu çevirip sonra yapacak olan da O'dur ki, bu O'na daha kolaydır."**²⁴⁴

²⁴⁴ Rum, 27

Ve şu ayette: **“De ki: Onları ilk defa yaratan diriltir”**²⁴⁵ ayetinden, **“Gökleri ve yeri yaratan, onlar gibisini yaratmaya kadir değil midir? Elbette kadirdir. Çünkü O her şeyi yaratandır, her şeyi bilendir”**²⁴⁶ ayetine kadar, buyurmaktadır.

370

Allah’u Teâlâ’nın onun (Ba’s) vuku bulacağına haber vermesine gelince: Allah’u Teâlâ’nın şu ayetidir: **“Sur’a üfürülmüştür, bir de ne baksınlar kabirlerinden Rabb’lerine doğru akın ediyorlar.”**²⁴⁷ Ve Allah’ın şu kavlidir: **“Ve sur üflenmiştir. Göklerde kim var ve yerde kim varsa Allah’ın dilediği kimselerden başka hepsi çarpılıp yıkılmıştır. Sonra ona bir daha üflenmiştir. Bu defa da onların hepsi kalkmış bakıyorlardır.”**²⁴⁸ Bu hususta ayet ve hadisler tek tek sayılamayacak kadar çoktur. Ve bunun zarurat-u diniyyeden olduğu malumdur. Bundan dolayı ona iman etmek vaciptir.

371

Ceza’ya gelince: Allah’u Teâlâ’nın şu ayetiyle sabittir: **“Siz ancak işlediklerinizin cezasını çekeceksiniz.”**²⁴⁹ Ve şu kavliyle sabittir: **“Yaptıklarına karşılık, onlar için ne mutluluklar saklandığını kimse bilemez.”**²⁵⁰ Bu hususta da ayetler sayılamayacak kadar çoktur.

²⁴⁵ Yasin, 79

²⁴⁶ Yasin, 81

²⁴⁷ Yasin, 51

²⁴⁸ Zümer, 68

²⁴⁹ Tahrim, 7

²⁵⁰ Secde, 17

372

Allah’a arz’a gelince: Allah’u Teâlâ’nın şu ayetiyle sabittir: “Onlar saf halinde Rabb’ine arz edilmişlerdir. Allah onlara şöyle diyecektir: Şüphesiz sizi ilk yarattığımız gibi bize geldiniz.”²⁵¹ Ve şu kavliyle: “O gün (Allah’a hesap için) arz olunursunuz, öyle ki gizli bir haliniz kalmaz.”²⁵²

373

Hesab’a gelince: Allah’ın cc şu ayetiyle sabittir: “Bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa, onu getirir (teraziye) koruz. Hesap gören olarak da Biz yeteriz.”²⁵³

374

Amel defterlerinin okunmasına gelince: Allah’ın şu ayetiyle sabittir: “Her insanın amel defterini boynuna doladık, kıyamet günü açılmış bulacağı kitabı önüne çıkarırız. Oku kitabını! Hesap görücü olarak bugün sana nefsin yeter.”²⁵⁴ Mü’minin kitabı sağ tarafından, kâfirin kitabı sol veya arka tarafından verilecektir. Nitekim Allah’u Teâlâ şöyle buyurur: “O vakit kitabı sağ eline verilen, kolay bir hesapla hesaba çekilecek ve sevinçli olarak ailesine dönecektir, ama kitabı arkasından verilen, yetiş ey ölüm diye bağırarak ve alevli ateşe girecektir.”²⁵⁵

²⁵¹Kehf, 48

²⁵²Hakka, 18

²⁵³Enbiya, 47

²⁵⁴İsra, 13-14

²⁵⁵İnşikak, 7-11

375

Sırat'a gelince: O, cehennem üzerine uzatılmış kıldan ince, kılıçtan keskin bir cisimdir. Dünyadaki amellerinin derece ve farklılığı miktarınca, kimi insanlar onun üzerinden hızlı bir şimşek gibi, kimileri rüzgâr gibi, kimisi süratli bir at gibi, kimisi yaya gibi, kimisi karınca gibi yavaş yavaş geçeceklerdir.

376

Sırat'ın hakikati Allah'ın şu ayetiyle sabittir: **“Sonra takva sahiplerini kurtarırız ve zalimleri diz üstü bırakırız.”**²⁵⁶

377

Hız. Aişe' (R.anha)'nın rivayet ettiği şu hadisle de sabittir: Dedi ki: “Bir gün cehennemi hatırlayıp ağladım. Rasûlullah(sav) **“Neden ağlıyorsun?”** diye sordu: **“Cehennemi hatırladım da onun için ağladım. Siz kıyamet günü ailenizi hatırlayacak mısınız?”** dedim. **Buyurdu ki: “Üç yerde kimse kimseyi hatırlamaz: Mizan yanında; tartısı ağır mı geldi, hafif mi öğreninceye kadar. Sahifelerin uçtuğu zaman; kendi defteri nereye düşecek öğreninceye kadar. Sağına mı, soluna mı, yoksa arkasına mı?Sıratın yanında; cehennemin iki yakası ortasına kurulunca, bunu geçinceyekadar.”**²⁵⁷

378

Mizan'a gelince: O, kendisiyle amellerin miktarlarının bilindiği, hayır olsun şerr olsun kullarının amellerinin kendisiyle tartıldığı

²⁵⁶ Meryem, 72

²⁵⁷ Ebu Davud “Sünnet”

şeyden ibarettir. Mizan'ın keyfiyeti hakkında tevakkuf ederiz. Bu hususta aslolan Allah'ın şu kavlidir: **“O gün tartı tam hakkıyla yapılacaktır. Artık kimin tartıları ağır basarsa, işte onlar arzularına ereceklerdir”**²⁵⁸ Ve: **“Biz, kıyamet günü için adalet terazileri kurarız.”**²⁵⁹ Ve: **“Artık kimin tartıları ağır gelirse, artık o, hoşnut olunan bir hayat içindedir.”**²⁶⁰

METİN

Cennet ve cehennem yaratılmışlardır. Ebediyyen son bulmaz ve yok olmazlar

ŞERH

CENNET ve CEHENNEMİN EBEDİLİĞİ

379

Cennet ve cehennem ehli de öyledir. Allah cc şöyle buyurmaktadır: **“Orada ebedi olarak kalacaklardır.”**²⁶¹ Bu ayette Allah cc, cennet ve cehennem ehlinin de ebedi olacaklarını açıkça beyan etmiştir. Ebediyyet, yok olmaya ve zail olmaya münafidir. Bu husus Allah Resul'ünün şu hadisinde de varid olmuştur: **“Cennet ehli**

²⁵⁸ A'raf, 8

²⁵⁹ Enbiya, 47

²⁶⁰ Karia, 6

²⁶¹ Nebe, 57

orada ölmez, orada yaşlanmaz, elbiseleri eskimez, gençlikleri kaybolmaz.”²⁶²

METİN

Allah’u Teâlâ cenneti ve cehennemi, mahlûkatı yaratmadan önce yaratmıştır

ŞERH

380

Allah’u Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “Yemin olsun ki onu bir daha da inişinde gördü. Sidre-i müntehanın yanında. Ki, cennetü’l me’va onun yanındadır.”²⁶³ Yine Allah: “Ey Âdem: Sen ve eşin cenneti mesken edin”²⁶⁴ buyurmuştur. Bu ayetlerde Mutezile fırkasının: “Cennet ve cehennem şuan yaratılmış değildir ancak kıyametten sonra yaratılacaklardır” söylemlerine reddiye vardır.

METİN

²⁶²Tirmizi “Sıfatu’l Cennet”

²⁶³Necm, 13-15

²⁶⁴Bakara, 35

Allah cennet ve cehenneme girecekleri de yaratmıştır. Onlardan dilediği kimseleri bir lütfu olarak cennete ve dilediği kimseleri adaletinin gereği olarak cehennemdir

ŞERH

381

Zira Hz. Aişe annemizden rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: “Bir çocuk ölmüştü. Ben dedim ki: Ne mutlu buna, cennet serçelerinden bir serçe. Rasûlullah (sav)’de: “**Sen bilmez misin ki Allah cennet ve cehennemi yaratmıştır. Ve her ikisi için de ehlini yaratmıştır. Ve demiştir ki: şunlar cennet içindir aldırış etmem, şunlar cehennem içindir, aldırış etmem.**”²⁶⁵

382

Sonra, cennete giriş amel ile değil, Allah’ın lütfu ile olacaktır. Nitekim Allah: “**Siz Rabbinizden bir bağışlanmaya ve eni yerle göğün eni gibi bir cennete yarışın ki bu, Allah’a ve Peygamberine inananlar için hazırlanmıştır. O Allah’ın lütfudur onu dilediği kimselere verir**”²⁶⁶ buyurmuştur. Nebi (sav) ise şöyle buyurmuştur: “**Sizden hiç kimse Allah’ın rahmeti olmadan cennete giremez.**” “**Sen de mi ya Resulullah**” denildi: “**Evet, ben de ancak Allah beni rahmetiyle koruyup gözetiyor.**”²⁶⁷ Bunda, iman eden kimseleri

²⁶⁵ Müslim “Kader”

²⁶⁶ Hadid, 21

²⁶⁷ Buhari “Rikak”, Müslim “Sıfatu’lMunafikin”

cennete sokması Allah üzerine vaciptir diye hükmeden Mutezile fırkasına reddiye vardır.

383

Cehenneme giriş ise Allah'ın adaletiyledir. Zira Allah onları kendi tercihleri ile imanla mükellef kılmıştır. Ve onları imanı terk etmek, emirlerini yerine getirmemek ve yasakları işlemekle azap edeceğini haber vermiştir. Allah Her kimi uyarmışsa onun ömrünü kaldırmıştır. Dolayısıyla azap etmek Allah'ın adaleti ve hikmetiyle olmuştur.

384

Allah şöyle buyurur: **“De ki: Herkes bulunduğu hal ve niyetine göre iş yapar.”**²⁶⁸ Nebi (sav)'de: **“Kalem kıyamete kadar olacak şeyleri yazmış ve artık kurumuştur”**²⁶⁹ Ve: **“Herkes ne için yaratılmışsa ona o kolaylaştırılır”**²⁷⁰ buyurmuştur.

385

Şüphe yok ki hayır ve şerr, Allah'ın iradesi, meşiet, kazası ve kaderi ileler ki, bu husus geride geçmişti. Ve her ikisi kullar hakkında takdir edilmişlerdir. Allah'ı Teâla şöyle buyurmaktadır: **“Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.”**²⁷¹ Allah Resulü de şöyle diyerek buna işaret etmiştir: **“Kader, hayır ve şerriyle Allah'tandır.”** Bu konuda Cibril hadisi de meşhurdur. Aynı şekilde bu husus geride geçmişti, tekrar etmeye ihtiyaç yoktur.

²⁶⁸ İsra, 84

²⁶⁹ Taberani “Kebir”, İmam Ahmed

²⁷⁰ Müslim “Kader”, Buhari “Tefsir”

²⁷¹ İnsan, 30

METİN

Kendisi ile fiilde bulunmanın gerekli olduğu istitaat, fiille birlikte olur ve bu, mahlûkun kendisi ile vasıflanmayacağı tevfiik kabilindendir. Fakat sağlıklı olma, yapabilme gücü, imkân bulma ve organların sağlam olması bakımından istitaat, fiilden önce bulunur ve hitap da bu istitaate bağlıdır. Bu da Allah’u Teâla’nın şu ayetle buyurduğu gibidir: “Allah kimseye gücünün yeteceğinden başkasını yüklemez.”

ŞERH

İSTİTAAT

386

Bil ki; istitaat zahiri ve batini olmak üzere iki türdür. Bâtini istitaat: O, fiilin kendisiyle birlikte var olduğu ve Allah’ın onu fiile bitişik olarak yarattığı kudrettir. Bu kudret, taate yönelik ise tevfiik, masiyete yönelik ise hizlan olarak isimlendirilir. Mahlûk bununla vasıflanmaz. Çünkü o Allah’tandır. Bu istitaat’ın fiille birlikte olması, parmağın hareketinin, yüzüğün hareketiyle birlikte olması gibidir ki, insanlar daimi olarak Allah’ın tevfiikine, meşietine ve desteğine muhtaç olsun. Allah: “Âlemlerin Rabb’i olan Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz” (İnsan: 30) buyurmaktadır. Kul için bir fiili meydana getir-medede bağımsızlık yoktur. O, her an ve zamanda Allah’a muhtaçtır.

Bu, kulluğun özü ve muhtaç olmanın hakikatidir. Nitekim Allah şöyle buyurmaktadır: **“Hepiniz Allah’a muhtaçsınız.”**²⁷² Bu anlatılanlarda, Mutezile fırkasının şu söylemlerine reddiye vardır: “Bu kudret, fiilden öncedir ve kulun gücünün yettiği kudrettir.”

387

Zahiri istitaat’e gelince: Bu, yapabilme gücü, mümkün olma, aletlerin ve organların sıhhati ve azaların selameti bakımından güç yetirmektir. Bu kudret fiilden önce olur ve teklifin ekseni bu kudret üzerinedir. Çünkü yükümlülüklerle birlikte hitap buna bağlıdır. Zira birincisi batinidir, kul ona vakıf olamaz. O halde her kim ibadetlerden namazı, orucu, hacc’ı yapmaya güç yetirecek olsa, bunlar, zahiri kudrete binaen o kimse üzerine vacip olur. Her ne kadar o kulda Allah’ın yaratmasına binaen fiille beraber bulunan o batini kudretten bir şey bulunmasa da. Allah’u Teâlâ’nın şu ayetinde teklifin ancak zahiri istitaate binaen güç yetiren kimseye olacağına delil vardır: **“Allah hiç kimseye gücünün yeteyeğinden başkasını yüklemez.”**²⁷³

388

Burada Eş’ari’lerin görüşlerine reddiye vardır. Şöyle ki, onlar; güç yetirilemeyen şeylerle mükellef kılınmayı caiz gördüler.

METİN

Kulların fiilleri Allah’ın yaratması, kulların da kesbî’dir

²⁷²Fatır, 15

²⁷³Bakara, 286

389

İmam Tahavi'nin bu sözünde Mutezile ve Cebriyye fırkalarının görüşlerine reddiye vardır. Zira Mutezile fırkası şöyle der: “Kulların fiilleri Allah'ın yaratmasıyla değil kendi yaratmaları ileler. Cebriyye fırkası ise şöyle der: “Kulların fiilleri Allah'ın yaratmasıyla, kulun o fiillerde herhangi bir kesbi ve iradesi yoktur. Bu iki fırka ifrat ve tefrit arasında iki zıt taraftadır. Bu hususta doğru yol ve doğru metod Ehli Sünnet'in dediği görüştür: “Fiiller, Allah'ın yaratmasıyla ve kulların kesbi ileler.”

390

Fiillerin, Allah'ın yaratmasıyla olduğuna dair delile gelince, Allah'u Teâlâ'nın şu ayetidir: “Hâlbuki sizi de yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır.”²⁷⁴ Zira mümkün varlıkların hepsi Allah'ın yaratmasıyla meydana gelmiştir. Kulun fiilleri de mümkün varlıkların içerisinde.

391

Fiillerin, kulların kesbi ile olduğuna dair delile gelince, Allah'u Teâlâ'nın şu ayetidir: “Bu ellerinle yaptığın işlerden dolayıdır”²⁷⁵ ve

²⁷⁴Saffat, 96

²⁷⁵Hacc, 10

“Kendi ellerinizle kazandıklarınız yüzündendir”²⁷⁶ ve “Kim bir kötülük işlerse kendi nefesine kötülük etmiş olur”²⁷⁷ ve “Her kim de bir cinayet veya bir vebal kazanır...”²⁷⁸ ve “Fakat kalplerinizin kazandıklarından dolayı sorumlu tutar.”²⁷⁹ Mutezile ve Cebriyye fırkalarının görüşlerinde iki delilden birini terk etme söz konusudur. Bizim görüşümüz ise iki görüşün arasını cemetmektedir. Bu bakımdan kabul edilmesi daha evladır.

METİN

Hayatta olanların dua ve sadakalarında ölümler için fayda vardır. Allah’u Teâlâ dualara icabet eder

ŞERH

ÖLÜLER İÇİN DUA ETMEK ve SADAKA VERMEK

392

Ölümlerin için dua’daki faydaya gelince, Allah’u Teâlâ’nın şu ayetinden dolayıdır: “Onlardan sonra gelenler derler ki: Rabb’imiz,

²⁷⁶ Şura, 30

²⁷⁷ Nisa, 111

²⁷⁸ Nisa, 112

²⁷⁹ Bakara, 255

bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla.”²⁸⁰ Allah dua edenleri bununla methetmiştir. Şayet ölümler için dua ve istiğfar da bir fayda olmamış olsaydı, onlar övgüyü hak etmezlerdi. Zira ölen kişi üzerine namaz vaciptir. Ve onlar üzerine kılınan namazda ise ancak “Allah’ım! Ölmüşlerimizi ve hayatta olanlarımızı bağışla” şeklinde dua ve sena vardır. Eğer dua da bir menfaat olmamış olsaydı, faydası olmadığı için ölü üzerine de namaz vacip olmazdı. Ölümler için sadakadaki faydaya gelince, Allah Resulü’nün şu hadisinden dolayıdır: “Ölümlerinizi için tasaddukta bulunun.” Eğer sadakanın faydası olmamış olsaydı, Allah Resulü (sav) onu emretmezdi.

393

Allah’u Teâlâ dua edilmesini emretmiş ve dua’ya icabet edeceğini de vadetmiştir. Allah cc şöyle buyurmaktadır: “Bana dua edin, size icabet edeyim.”²⁸¹ Ve Allah cc: “Bana dua edince, duacının duasına icabet ederim”²⁸² buyurmaktadır.

METİN

O (cc), ihtiyaçları giderir

ŞERH

²⁸⁰ Haşr, 10

²⁸¹ Mü’min, 60

²⁸² Bakara, 186

394

Çünkü Allah mutlak rahmetle mevsuftur ve her şeye kadirdir. İhtiyaçları gidermede hiçbir meşakkat onu yakalamaz ve bunda muhtaçlar için bir fayda vardır. Zahir olan şudur ki, Allah ihtiyaçları gideren ve dualara icabet edendir. İmam Tahavi bu ifadeleri bazı Mutezililerin “dua’nın hiçbir tesiri yoktur” görüşlerini reddetmek için kullanmıştır.

METİN

O (cc), her şeye maliktir

ŞERH

395

Allah cc şöyle buyurmaktadır: “Yerin ve göğün mülkü O’nundur.”²⁸³

METİN

Hiç bir şey ona malik olamaz

ŞERH

²⁸³Hadid, 2

396

Çünkü Malik olan zat, memluk olmaz.

METİN

Göz açıp kırpacak kadar Allah'tan müstağni olunamaz

ŞERH

397

Çünkü Allah'tan başka her şey mümkün varlıklardır. Mümkün olan varlık ise, var olmada, hayatını devam ettirmede, varlığı vacip olan(Allah)a muhtaçtır. Bu bakımdan O'ndan müstağni olamaz. O'na muhtaç olma ve ihtiyaç duyma, her şey için zorunludur. Allah Azze ve Celle: “Ey insanlar! Siz Allah’a muhtaçsınız”²⁸⁴ buyurmaktadır. Allah her şey için Kayyum(işlerini çekip çeviren)dur. Çünkü eşyanın kaim olması, Allah’ın onu ikame etmesiyledir. Eğer Allah’ın eşyaya rahmeti olmasaydı, her şey yok olur ve helak olurdu.

METİN

²⁸⁴Fatır, 15

Göz açıp kırpacak kadar Allah'tan müstağni olduğunu iddia eden kişi küfre girer

ŞERH

398

Zira muhtaç olma, kul için zorunlu bir sıfattır. Zengin olmak/ihtiyaç duymamak ise Rabb'in sıfatıdır. Dolayısıyla Kul Rabb'den müstağni olduğunu zannettiğinde zenginlik sıfatında O'na ortak yapmış ve hem Rabb'ine hem de nefesine karşı cahil olur ve bu sebeple kâfir olur.

METİN

(ve bu kimse) helak olanlardan olur

ŞERH

399

Yani; helak ehlinden olur. Çünkü kâfir olan kimse şiddetli bir azap içerisinde ebedi olarak kalacaktır. Hangi helak bundan daha şiddetlidir?

METİN

Allah’u Teâla mahlûkatından kimseye benzemeksizin hem gazap eder, hem razı olur

ŞERH

ALLAH’IN GAZABI ve RIZASI

400

Zira Allah’u Teâlâ kendini gazap ve rıza ile vasfetmiştir. Allah şöyle buyurur: **“Allah onlara gazap etmiş...”** (Fetih: 6) ve **“Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah’tan razı olmuşlardır.”** (Maide:119) Bundan dolayı Allah’ın rıza ve gazap ile vasıflandığı sabit olmuştur. Fakat Allah’ın rıza ve gazabı ile mahlûkatın rıza ve gazabının aynısı kastedilemez. Çünkü mahlûkatta gazap, yüz şeklinin değişmesi, kızarması ve damarlarının şişmesi halinden ibarettir. Mahlûkatta rıza ise yüzdeki ısıltıdan ve kalpteki sevinçten ibarettir. Allah değişmekten ve hal-lerin değişmesinden münezzehtir.

401

Biz deriz ki: Allah’ın gazabından maksat, isyankârlardan intikamı kastetmek ve onlara bela indirmektir. Tıpkı bir melikin gazaplandığında emrinin altındakilere yaptığını yapması gibidir. Allah’ın gazabından yine O’na sığınırız.

402

Allah'ın rızasından maksat, kendisine itaat eden kimseye sevap vermeyi ve asi olanları affetmeyi irade etmesidir. Ve Allah'ın kullarına, tıpkı bir melikin razı olduğunda emrinin altındaki kimselere ikramlarda bulunması ve nimetlerini çoğaltması gibidir. Allah'tan cc rızasını ve rahmetini talep ederiz.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

SAHABE, HİLAFET ve ÇEŞİTLİ MESELELER

RESULULLAH (SAV)'İN ASHABINI SEVMEK

HİLAFET MESELESİ

AŞERE'İ MÜBEŞŞERE

SELEF ULEMASI'NA KARŞI TUTUM

EVLİYA'NIN KERAMETİ HAKTIR

KİYAMET ALAMETLERİ

KÂHİN VE ARRAF'IN HÜKMÜ

CEMAATİN LÜZUMU

TEK DİN İSLAM'DIR

SAHABE, HİLAFAFET ve ÇEŞİTLİ MESELELER

METİN

Allah Resul'ünün ashabını sever, onların hiçbirisinin sevgisinde aşırıya gitmeyiz. Onların hiçbirisinden beri olduğumuzu söylemeyiz. Onlara buğzedenlere ve hayırdan başka türlü ananlara biz de buğzederiz. Onları ancak hayırla yad ederiz. Onları sevmek dindir, imandır ve ihsandır. Onlara buğzetmek ise küfürdür, nifaktır ve tuğyandır

ŞERH

RESULULLAH (SAV)'İN ASHABINI SEVMEK

403

Onlara olan muhabbetimize gelince; Çünkü Allah cc onlardan razı oldu ve onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'ı Kerim'de onları methetmiştir ve şöyle buyurmuştur: “Muhammed Allah'ın peygamberidir. Onun beraberindekiler ise, kâfirlere karşı çok çetindir... şu kavline kadar: “Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onları kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vadetmiştir.” (Fetih Sûresi: 29)

404

Onlar dini yayma ve Kelime-i Tevhidi yüceltme adına tüm güçlerini sarfettiler ve Rasûlullah (sav)’e olan muhabbetlerinden dolayı vatanlarından hicret ettiler. Onu barındırdılar, ona yardım ettiler ve onunla birlikte savaştılar. Bundan dolayı onları sevmek vacip olmuştur. Allah Resulü (sav) şöyle buyurur: **“Ashabım hakkında Allah’tan korkunuz! Ashabım hakkında Allah’tan korkunuz. Benden sonra onları hedef alıp eleştirmeyiniz. Onları seven beni sevdiğinden dolayı sever. Onlara buğzeden de bana buğzettüğinden dolayı buğzeder. Onlara eziyet eden bana eziyet etmiş olur. Bana eziyet eden de sanki Allah’a eziyet etmiştir. Allah’a eziyet edeni de cehennem ona layık olur.”**²⁸⁵

405

Bizim onlardan biri hakkındaki sevgimizde aşırıya gitmememize gelince: Çünkü bir şeyde aşırıya gitmek, bir başkası için buğzu ve fesadı gerektirir. Görmez misin ki Rafıziler Hz. Ali’nin sevgisinde aşırı gittiler ve bundan dolayı Hz Ebubekir ve Hz Ömer hakkında şiddetli bir buğzun içine düştüler. Bundan Allah’a sığınırız. Rafızilerden aşırıya gidenlerin sahip olduğu itikad gibi, onlar Hz. Ali hakkında Peygamberlik ve ilahlık iddiasında bulundular. Peygamber (sav) Hz. Ali hakkında şöyle demiştir: **“Senden dolayı iki grup helak olacaktır; seni sevmekte aşırı gidenle, sana buğzda ileri giden.”** Şüphesiz bu, Allah Resul’ünün dediği gibi olmuştur. Hariciler Hz. Ali’ye karşı aşırı buğzlarından dolayı, tıpkı onu sevmede aşırı giden Rafıziler gibi helak olmuşlardır.

²⁸⁵Tirmizi “Menakib”, İmam Ahmed

406

Onlardan teberri etmeye gelince: Bu, Sapkınlıktır, dalalettir. Çünkü onlar müstakim bir din ve doğru bir menheç üzeredirler. Doğru yol üzere olmak, onlara tabi olmakla mümkündür. Nitekim Allah Resulü (sav): **“Aşhabım yıldızlar gibidir. Hangisine tabi olursanız, hidayete erersiniz”**²⁸⁶ buyurmuştur. Onlardan teberri etmekte doğru yolu bulamamak vardır, o ise dalalettir.

407

Onlara buğzeden kimselere biz de buğzederiz. Zira onlara buğz etmek ancak Allah'ın hoşnut olduğu dinlerine karşı olan buğzdan kaynaklanır. Allah cc şöyle buyurur: **“Din olarak sizin için İslam'dan razı oldum.”**²⁸⁷ Onlara buğzetmek, şerli bir itikadın delili, nifak ve fesadın neticesidir. Bu sebeple onlara buğzeden kimselere ve onları hayırsız bir şekilde zikredenlere buğzetmek vaciptir.

408

Onlar arasında meydana gelen olaylar hakkında ileri geri konuşmayız ve onların durumunu içtihadı hamlederiz. Onları ancak hayırla yad ederiz. Çünkü onlar bu dinin temelleridirler. Bundan dolayı onları yermek, dini yermek demektir.

409

²⁸⁶İbni Hacer el-Askalani bunu “Telhisi'l Kebir'inde” zikretmiştir.

²⁸⁷ Maide, 3

Onları sevmek dindir, imandır ve ihsandır. Onlara buğzetmek küfürdür, nifaktır ve tuğyandır. Ve açıktır ki bunların tamamı zaruriyyatı diniyyedendir.

METİN

Rasûlullah (sav)'den sonra halifeliği onu bütün ümmetin önüne geçirerek ve faziletli sayarak ilk olarak Ebubekir es-Sıddık, sonra Ömer b. El-Hattab, Sonra Osman b. Affan, sonra da Ali b. Ebi Talip için sabit kılarız. Onlar Raşit Halifeler ve hidayet üzere olan imamlardır

ŞERH

HİLAFET MESELESİ

410

Rasûlullah (sav)'den sonra hak imam, Ebubekir Sıddık'tır. Şiiler bu hususta müslümanların cumhuruna muhalefet ettiler ve Peygamber (sav)'den sonra hak imamin Hz.Ali olduğunu iddia ettiler.

411

Müslümanların cumhurunun bu konudaki delili, Muhacir ve Ensar'dan olan Sahabilerin Hz. Ebubekir'in hilafetinde icma etmeleridir. Bu icma, imameti ispat konusunda delillerin en kuvvetlile-

rindendir. Bu icma'nın senedi Peygamber (sav)'in şu hadisidir: **“Ebubekir’e söyleyin insanlara namaz kıldırın.”**²⁸⁸ Allah Resulü (sav) Hz. Ebubekir’i daha hayatta iken dinin en büyük rükünlerinden olan namaz hususunda onu kendi yerine tayin etmiştir. Bu bakımdan Peygamber (sav)'in ölümünden sonra da Hz. Ebubekir'in hem namaz için hem de namaz haricinde Onun halifesi olarak kalması evleviyetle gereklidir. Bundan dolayı Hz. Ömer şöyle demiştir: “Allah'ın Resulü dinimiz için senden razı oldu, biz dünyevi işlerimiz hususunda sana razı olmaz mıyız.” Çünkü Ebubekir (ra) Peygamberlerden sonra insanların en faziletlisidir.” Zira Allah Resulü (sav) şöyle buyurmaktadır: **“Allah’a yemin olsun ki, Peygamberlerden sonra Ebubekir’den daha faziletli birisi üzerine güneş doğup batmamıştır.”**²⁸⁹

412

Hz. Ebubekir'in hilafeti icma ile sabit olunca, o da hilafeti Hz. Ömer’e vasiyet etti, Sahabe de ona biat etme de ittifak ettiler ve Hz. Ebubekir'den sonra onun hilafeti de sabit olmuş oldu. Peygamber (sav)'in şu kavliyle buna işaret etmiştir: **“Benden sonra Ebubekir ve Ömer’e tabi olun.”**²⁹⁰

413

Daha sonra Hz. Ömer ölümü esnasında kimseyi halife tayin etmemiştir. O, bu hilafet işini cennetle müjdelenenmiş olan şu altı kişi arasında şura'ya bırakmıştır: “Hz. Osman, Hz. Ali, Abdurrahman b.

²⁸⁸ Buhari “Ezan”, Müslim “Salat

²⁸⁹ İmam Ahmed “Fedailu’s Sahabe”, Taberani “Evsat”

²⁹⁰ Hakim, Tirmizi “Menakib”, İmam Ahmed

Avf, Hz. Talha, Hz. Zubeyr ve Said b. Ebi Vakkas. Abdurrahman b. Avf, Hz. Osman'a beyat etti ve şura ehlinde kalanlar ve Sahabilerden diğerkleri de ondan razı oldu ve Hz. Osman'ın da hilafeti Sahabenin icması ile sabit olmuş oldu.

414

Sonra Hz. Osman şehid edildi ve yerine kimseyi halife olarak bırakmadı. Bunun akabinde Şura ehli'nden geride kalanlar ve diğerkleri Hz. Ali'nin hilafeti üzerine ittifak ettiler ve ona beyat ederek onun hilafetini karara bağladılar.

415

Hz. Ali'den sonra da hilafet işi sona ermiştir. Zira Allah Resulü (sav) şöyle buyurmuştur: **“Hilafet benden sonra otuz yıldır. Ondan sonra hükümranlılık ve zorbacılık olur, sonra da galip olan onu alır...”**²⁹¹ Nebi (sav) vahiy ile bilmiştir -ki bu üstün bir mucizedir- Hilafet otuz sene sürecektir. O'nun dediğı gibi olmuştur. Zira Hz. Ebubekir'in hilafet müddeti iki sene, Hz. Ömer'in on sene, Hz. Osman'ın on iki sene ve Hz. Ali'nin 6 sene sürmüştür. Toplam 30 sene olmuştur. Onlar Raşit halifeler, hidayet bulmuş imamlardır, Allah Resul'ünün yolu üzere yürüdüler ve hiçbir hususta onun yolundan çıkmadılar. Onlar o kimselerdir ki Allah Resulü (sav) şu hadisiyle onlara işaret etmektedir: **“Benim ve benden sonra hidayet üzere olan Raşit halifelerimin sünnetine uyunuz ve ona sımsıkı tutununuz.”**²⁹²

²⁹¹Tirmizi “Fiten”, Ebu Davud “Sünnet”

²⁹²Ebu Davud “Sünen”

METİN

Rasûlullah (sav)'in isimlerini saydığı ve Cennet ile müjdelediği on kişinin Rasûlullah (sav)'in onlar hakkındaki şahitliğine binaen, Cennetlik olduklarına şahitlik ederiz. Çünkü onun sözü haktır. Bunlar: Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Hz. Talha, Hz. Zübeyr, Sad b. Ebi Vakkas, Said b. Zeyd, Abdurrahman b. Avf ve bu Ebu Ubeyde b. Cerrah'tır. Onlar bu ümmetin eminleridirler. Allah hepsinden razı olsun

ŞERH**AŞERE'İ MÜBEŞŞERE****416**

Bu ifadenin manası açıktır.

METİN

Allah Resul'ünün ashabı, zevceleri ve her türlü pislikten mukaddes zürriyeti hakkında güzel sözler söyleyen kimse münafıklıktan beri olur

ŞERH

417

Zira Allah'ı Teâlâ birçok yerde Rasûlullah (sav)'in ashabını övmüştür. Allah'ın şu ayeti onlardan biridir: **“Öne geçen Muhacirler ve Ensar ile...”**²⁹³ ve **“O gün Allah, Peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri küçük düşürmeyecektir”**²⁹⁴ ve **“Muhammed, Allah'ın Peygamberidir. Onun beraberindekiler ise, kâfirlere karşı çok çetin, kendi aralarında son derece merhametlidirler. Onları cemaatle rükû ve secde ederek, Allah'ın lütfunu ve hoşnutluğunu dilerken görürsün.”**²⁹⁵ Bundan dolayı onları yüceltmek vaciptir. Kim onlar hakkında güzel söz söylese, münafıklıktan beri olmuş olur.

418

Peygamberin (sav) zevceleri de öyledir. Onlar mü'minlerin anneleridir ve Nebi'lerin sonuncusu olan Muhammed (sav) ile bereketli birliktelikleri vardır.

419

Allah Resul'ünün temiz soy, zürriyeti de böyledir. Şüphe yok ki Allah onlardan kiri gidermiş ve onları tertemiz kılmıştır. Bu bakımdan onları sevmek imanın alameti, onlardan teberri etmek ise nifak alametidir. Onlar hakkında kötü söz söylemek ancak kalpteki bir pislikten ve kötü bir inançtan kaynaklanır.

METİN

²⁹³ Tevbe, 100

²⁹⁴ Tahrim, 8

²⁹⁵ Fetih, 29

Önceki selef âlimleri ile ve peşlerinden gelen tabiinden olan hayır ve eser ehli ile fıkıh ve nazar ehli ancak güzellikle anılırlar. Onlardan kötülükle söz edenler, hak yolun dışındadırlar

ŞERH

SELEF ULEMASI'NA KARŞI TUTUM

420

Çünkü onları ta'zim etmek, dine olan ta'zimdendir. Zira onlar Peygamberlerin varisleri ve şariat'ın nakilcileridirler. Bu sebeple onlara tabi olmak, onları övmek ve onlar hakkında kötü söz söylemekten dili tutmak gerekir. Her kim onları kötü bir şekilde zikreder ve onları yererse, din hakkında kötü konuşmuş ve Peygamberler'in sünnetinden dönmüş olur. Bu da nifakın ve tefrikanın alametidir.

METİN

Veli kullardan hiçbirini, Peygamberlerden hiçbirine üstün tutmayız. Bir tek Peygamber dahi bütün velilerden faziletlidir deriz. Velilerin bize ulaşan kerametlerine, güvenilir ravilerden gelenlere iman ederiz

ŞERH

EVLIYA'NIN KERAMETİ HAKTIR

421

Hiçbir veli asla bir Nebi'nin derecesine ulaşamaz. Çünkü veli Nebi'ye tabidir. Tabi olanın derecesi ise tabi olunanın derecesinin altındadır. Zira her bir Nebi, velidir. Ama hiçbir veli Nebi değildir. Dolayısıyla Nebi'de, nübüvvet ve velayet bir arada toplanmıştır. Bundan dolayı Nebi, veli'den daha üstündür.

422

İmam Tahavi'nin bu sözünde, velayeti nübüvvetten daha üstün tutan bazı cahil sufilerin iddialarına reddiye vardır. Zira Peygamber (sav): **“Vallahî güneş, Nebilerden sonra Ebubekir'den daha faziletli birisinin üstüne doğup batmamıştır”**²⁹⁶ buyurmuştur. Bu hadis, Hz. Ebubekir Sıddık'ın Peygamber olmayan tüm velilerden daha üstün olmasını gerektirmektedir. Hz. Ebubekir Sıddık velilerden üstün olduğuna göre, Peygamberlerin onlardan üstün olması daha evladır.

423

Velilerin kerameti hakkında gelen rivayetlere inanırız. Çünkü Kur'an'ı Kerim'de Belkıs'ın tahtının kıssası ve o velinin sözü varid olmuştur. O veli zat “Asaf b. Berhiya'dır ve o Hz. Süleyman'ın ashabından biri idi. Allah'ü Teâlâ'nın şu ayetiyle hikâye ettiği üzere o Nebi değildi: **“Nezdinde kitaptan bir ilim bulunan zat ise: ben ise onu sana gözünü kırpmadan evvel getiririm, derken onu yanında görünce: Bu Rabb'im'in fazlındandır dedi.”**²⁹⁷

²⁹⁶ İmam Ahmed “Fedailu's Sahabe”

²⁹⁷ Neml, 40

424

Hız. Meryem kıssa'sı da Kur'an'ı Kerim'de geçmektedir. Olağan-üstü hallerden olan yaz mevsiminde kış mevsimindeki rızıkların, kış mevsiminde yaz mevsimindeki rızıkların ona zahir olması, çölde hurma ağacının ona zahir olması ve o hurma ağacından hurmaların taze olarak düşmesi gibi, Hız. Meryem için vuku bulan en büyük kerametlerdendir. Allah'ı Teâla'nın şu kavliyle hikâye ettiğı gibi: **"Zekerıyya her ne zaman mihraba girdiyse (Meryem'in) yanında yiyecek buldu."**²⁹⁸ Ve şu kavliyle: **"Hurma dalını kendine doğru salla, üzerine henüz oluşmuş taze hurma dökülüversin."**²⁹⁹ Hayırlı insanların kerametlerine dair haber ve eserler oldukça meşhurdur.

425

Velinin eli üzerine meydana gelen her bir keramet, Nebi için bir mucizesidir. Çünkü Allah bu kerametleri o veliye ancak Peygamberine tabi olması sebebiyle ikram etmiştir. Dolayısıyla veli kulun eli üzere meydana gelen her bir keramet Nebi'nin doğruluğına dair bir delil olur. Mutezili'lerin: **"Şayet biz mucizenin veli'nin eli üzere gerçekleşeceğine cevaz versek, Nebi ile veli arasında bir fark kalmaz"** şeklindeki iddialarının hilafına, keramet hiçbir zaman mucizenin değerini düşürmez. Aksine keramet onu teyit ve ona delalet eder

426

Biz deriz ki: "Mucize, nübüvvet iddiası ile beraberdir. Eğer bir veli nübüvvet iddiasında bulunsa o anda kâfir olur. Çünkü Nebi'nin hila-fına velinin, veli olduğunu bilmesi de, bilmemesi de caizdir.

²⁹⁸ Ali İmran, 37

²⁹⁹ Meryem, 25

Velinin, doğru yolu talep eden kişiyi rağbet ettirmek için övünme ve kendini beğenme olmadan kerametini açığa çıkarması da caizdir.

METİN

Deccal'in hurucu, Meryem oğlu İsa (as)'ın semadan inmesine iman ederiz. Güneşin batıdan doğacağına ve Dabbetü'l-arz'ın bulunduğu yerden çıkacağına da iman ederiz

ŞERH

KİYAMET ALAMETLERİ

427

Çünkü Peygamber (sav) bu şeylerin hepsini haber vermiştir ve O doğru sözlüdür. Bu sebeple O'nun haber verdiği şeylere iman etmek vaciptir. Ve bu husustaki hadisler meşhurdur.

METİN

Kâhinleri, falcıları ve Kitap, Sünnet ve icma-i ümmete muhalif bir şey iddia eden kimseyi tasdik etmeyiz

ŞERH

KÂHİN ve ARRAF'IN HÜKMÜ

428

Kâhin ve arraf'ı tekzib etmeye gelince: Çünkü gayba dair bilgi sahibi olmak Allah'ın yalnızca kendine sakladığı bilgiler kabilindendir. Gaybi haberlere ancak, Allah'ın kendilerine vahyetmekle hoşnut olduğu Peygamberleri hariç hiç kimse muttali olamaz. Bu hususta Allah şöyle buyurmaktadır: **“Allah, gaybına kimseyi muttali kılmaz. Ancak seçtiği elçiye açar.”**³⁰⁰ Kâhin ve falcı Peygamberler'den değildir. Bundan dolayı onları asla tasdik etmeyiz.

429

Allah Resul'ünden sahih olarak gelen bir hadiste O (sav): **“Kim bir arrafa veya kâhine gider ve onun söylediğini tasdik ederse, o kimse Muhammed'e indirileni inkâr etmiş olur”**³⁰¹ buyurmuştur.

430

Aynı şekilde her kim Kur'an'a, Resul'ün Sünnet'ine ve icma'i ümmete muhalif bir iddia da bulunursa, onu da tasdik etmeyiz. Çünkü bu deliller, şer'i usullerdir. Dolayısıyla her kim edille-i şeriyye'ye aykırı bir şeye itikad ederse, bu bir bidat olur. Her bidat ise dalalettir.

³⁰⁰ Cin, 26-27

³⁰¹ İmam Ahmed “Müsned”, Beyhaki “Sünenü'l Kübra, Hakim “Müstedrek”

METİN

Cemaati hak ve doğru, tefrikayı sapkınlık ve azap olarak görürüz

ŞERH

CEMAAT'İN LÜZUMU

431

İmam Tahavi “cemaat lafzından; Sahabe, Tabiin ve her asırdaki ehli hal ve-l akd'in üzerinde olduğu görüşü kastetmiştir. Çünkü o icma'dan ibarettir. Allah Resülü (sav) şöyle buyurmuştur: “Ümmetim dalalet üzerine birleşmez”³⁰² ve “Müslümanların güzel gördüğü şey, Allah cc nezdinde de güzeldir.”³⁰³

432

İmam Tahavi Tefrika lafzından ise: İcma'ya ve ehli hal ve-l akd'in üzerinde ittifak ettiği hususlara muhalefeti kastetmiştir. Zira İcma'ya muhalefet etmek sapkınlıktır. Yani: Dosdoğru yoldan sapmadır ve azaptır. Çünkü bu elim bir azaba ulaştırır. Allah'ı Teâla bundan nehyetmiş ve şöyle buyurmuştur: “Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın.”³⁰⁴ Se-

³⁰² Ebu Davud “Fiten ve Melahim”, Tirmizi “Fiten”, İbni Mace “Fiten”, İmam Ahmed “Müsned”

³⁰³ Bunun İbni Mes'ud'un sözü olduğu daha önce geçmişti.

³⁰⁴ Ali İmran, 105

çilmiş Nebi'den rivayet edilen hadislerle de sabit olmuştur ki O (sav) şöyle buyurmuştur: “Cemaatten bir karış ayrılan, İslam'ın ipini boy-nundan çıkarmıştır”³⁰⁵ ve “Allah yardımı cemaatin üzerindedir. Kim cemaatten ayrılırsa, cehenneme ayrılmış olur.”³⁰⁶

METİN

Allah'ın yeryüzündeki dini de, semadaki dini de birdir. Allah'u Teâla şöyle buyurmaktadır: “Şüphesiz Allah nezdinde din İslam'dır. Yine Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Ve size din olarak İslam'ı beğenip seçtim”

ŞERH

TEK DİN İSLAM'DIR

433

Çünkü yeryüzü ve sema ehli olan Melekler, cin ve insanların hepsi onu birlemekle Allah'a, isim ve sıfatlarına iman etmekle ve Peygam-ber'lerin getirdikleri her şeyi, mebde ve mead'ı da tasdik etmekle mükelleftirler. Ve bütün bunlar tektir ve mükelleflerden olan hiç kimse bu hususta ihtilafa düşmez ve hiç kimseden İslam harici bir din kabul edilmez. Allah'u Teâlâ'nın buyurduğu gibi: “**Kim İslam'dan başka bir din ararsa ondan asla kabul edilmeyecek.**” (Al-i İmran Suresi: 85) Bu ayet, Allah'u Teâlâ'nın şu ayetinde buyurduğu gibi

³⁰⁵Tirmizi “Fiten”

³⁰⁶Tirmizi “Sünen”

dinin tek (İslam) oldu-ğuna delalet ediyor: “Allah katında tek din İslam’dır.” (Al-i İmran Suresi: 19) ve “Sizin için din olarak İslam’dan razı oldum.” (Maide Suresi: 3) Bu ayetlerle hitap bütün yeryüzü ve sema ehli olan mükellefler içindir ve onlar dinin aslında ihtilafa düşmezler.

METİN

O (İslam), ifrat ve tefrit arasında bulunur

ŞERH

434

Yani; İslam, ifrat ve tefrit arasında orta bir yerdedir. Zira iki taraftan birine (ifrat ve tefrit) meyletmek, doğru yoldan çıkmaktır. İfrat, sınırı aşmak demektir. Tefrit ise, sınırdan aşağıda olmaktır. Bunların tümü de yerilmiştir. Zira kulun, Allah’ın kendisi için çizmiş olduğu sınırı aşma ve Allah’ın emrettiği hususları eksiltme hakkı yoktur. Allah’ın dini de böyledir.

METİN

İslam, teşbih ile ta’til arasında bulunur

ŞERH

435

O (teşbih ile ta'til arasında bulunmak), bizim Allah için, Kitabu-l-Aziz'in buyurduğu ve Nebi (sav)'den rivayet edilen haberler üzere Celal ve Kemal sıfatlarını, teşbihe kaçmaksızın ispat etmemizdir. Ki o Müşebbihe ve Mücessime'nin görüşüdür. Şöyle ki, Müşebbihe ve Mücessime fırkaları; Yaratıcı yaratılanla benzetmişlerdir. Oysa Allah, onun benzeri hiç bir şey yoktur.

436

Ve Allah'ın Celal ve Kemal sıfatlarını ta'til etmeksizin ispat etmemizdir. Ki o, Mutezile fırkasının görüşüdür. Öyle ki Mutezile fırkası, Allah'ın cc sıfatlarını hakiki olarak nefyetteler ve Allah'ı o sıfatlardan boşa çıkardılar.

METİN

Aynı şekilde din: Cebr ve kader (Cebriye ve Kaderiye) arasında orta yoldur

ŞERH

437

Cebr ve kader arasında olmak, hak ehlinin yoludur. Çünkü onlar: “Kulların hayır ve şerr namına olan fiilleri, Allah'ın yaratması ve

kulların da kesbi ileidir” derler. Bu husus Cebriye fırkasının görüşü gibi değildir. Zira onlar: “Kulların fiillerinde bir tesiri yoktur, aksine onlar bu fiiller üzerine zorlanmışlardır” derler.

438

Ve bu husus Kaderiye fırkasının görüşü gibi de değildir. Çünkü onlar da: “Kulların fiilleri kendi yaratmaları ileidir, Allah’ın yaratmasıyla değildir” derler. Allah’u Teâla tüm bunlardan üstün bir yücelikle yücedir.

METİN

Aynı şekilde din: Güven duymak ile ümit kesmek arasındadır

ŞERH

439

Yani; Havf ve reca arasındadır. Çünkü ikap’tan emin olmak, Allah’ın o kimseye azap etmekten aciz olduğu zannı ve Mürci’e fırkasının görüşlerinde olduğu gibi, facirler ve kötü insanlar için vaid’i (tehdit) ve şiddetli azabı ifade eden ayet ve hadislerle muhalefet vardır. Onlar (Mürcie) şöyle derler: “İmanla beraber günah zarar vermez ve mü’minlerden hiç kimse cehenneme girmez.”

440

Keza, ümit kesmekte de Allah'ın affetmekten aciz olduğu zannı ve Mutezile ve Harici fırkalarının görüşlerinde olduğu gibi mü'minler için afvı, şefaati ve va'd'i ifade eden ayet ve hadislere muhalefet vardır. Onlar (Mutezile ve Hariciler) şöyle derler: "Amel olmadan iman fayda vermez. Bu bakımdan büyük günah sahibi birisi tevbe etmeden ölürse, ebedi olarak cehennemde kalır."

441

Bu iki mezhebin de görüşleri Kitap ve Sünnet'e aykırıdır. Emin olma meselesine gelince: Allah'ı Teâla şöyle buyurmaktadır: "**Hüs-rana uğrayan topluluktan başkası, Allah'ın tuzağından emin olmaz.**"³⁰⁷ Ümit kesme meselesine gelince: Allah'ı Teâla şöyle buyurmaktadır: "**Zira kâfir kavimden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez.**"³⁰⁸ Ve bu husustaki hadisler pek çoktur.

³⁰⁷A'raf, 99

³⁰⁸Yusuf, 87

HATİME

METİN

İşte bu bizim dinimiz, zahiri ve batini inancımızdır

ŞERH

442

İşte bu, yani: Kitabın başından beri buraya kadar zikrettiklerimiz; dinimizdir, zahiri ve batini inancımızdır. Çünkü şimdiye kadar anlatıklarımızın sahih olduğuna akli ve nakli deliller de tanıklık etmiştir. Bu bakımdan bu zikrettiklerimize hem zahiren hem de batinen itikad etmemiz gerekmektedir. Zira zahir ve batın arasındaki çelişki, münafıkların sıfatlarındandır ve onlar cehennemin en alt tabakasındadırlar.

METİN

Biz, ifade ettiğimiz ve açıkladığımız hususlara muhalefet eden herkesten uzak olduğumuzu Allah'a bildiririz. Allah'ı Teâlâ'dan bizi iman üzere sabit kılmasını, hayatımızı imanla sonlandırmasını, cemaate muhalefet eden, dalalet ile antlaşmış olan, Müşebbihe, Cehmiyye, Cebriyye, Kaderiyye ve diğer çeşitli hevalardan, farklı

görüşlerden ve aşâğılık mezheplerden muhafaza etmesini dileriz. Biz onlardan uzağız, bize göre onlar sapık ve adidirler.

ŞERH

443

İmam Tahavi “Biz, ifade ettiğimiz hususlara muhalefet eden herkesten uzak olduğumuzu Allah’a bildiririz” demiştir. Çünkü İmam Tahavi’nin kitabın başından sonuna kadar usuli-d-din sade-dinde zikretmiş olduğu hususlar, akli ve nakli delillerle sabit olup, sahabe ve tabiinden olan Ehli Sünnet Ve-l Cemaat mezhebidir ve Nebi (sav)’in ve ashabının üzerinde bulunduğu yoldur. Bu bakımdan buna muhalif olan kimse, ehli heva ve ehli bid’at mezhebi üzere olur. Bundan dolayı onlardan teberri etmek vacip olur.

444

İmam Tahavi “Allah’tan İslam dini üzere sabit kılmayı dilemiştir.” Çünkü bu, din ve dünya işlerinin en önemli hususlarından. O ise Enbiya ve Evliya’nın âdetidir. Ve güzel sona itibar etmektir. Hiç kuşkusuz Allah’tan iman üzere ölmeyi talep etmek, zafer, kurtuluş ve yüksek derecelere erişmek içindir.

445

İmam Tahavi “Allah’tan muhtelif heva ehlinden korunmayı talep etmiştir.” Çünkü heva ehli, açık olan akli ve nakli hüccetlere ve zahir delillere muhalefet ettiler ve batıla meyilleri ve nefislerinin hevası ile

delil olmaya elverişli olmayan delillere tutundular. Bu sebeple hakka düşmanlığı gerektiren görüşlerden teberri etmek vaciptir. Bir kimse İbn-i Ömer'e "yanımızda kaderi kabul etmeyen bir takım insanlar var" deyince, söylediği şu söze bakmaz mısın: "Benim onlardan beri olduğumu onlara haber verin."³⁰⁹

446

Daha sonra İmam Tahavi "Müşebbihe, Cehmiyye, Kaderiyye, Cebriyye ve onların dışındakiler gibi" (Şia'ın farklı kolları ve Keramiyye, Havariç, Mürcie ve benzerleri) sözü ile farklı farklı görüşleri ve bayağı mezhepleri beyan etmiştir.

447

İmam Tahavi söze ilk olarak Müşebbihe'den başlamıştır. Çünkü Mücessime'nin, her şeye gücü yeten Sani' Teâla'nın cisim olduğu görüşü üzere ittifak ettikleri ve Allah'ı insana benzettikleri için akidelerinin en bozuk akide olmasındandır. İmam Fahreddin Er-Razi bu hususta şöyle der: "Mücessime fırkası hiçbir zaman Allah'a ibadet etmemiştir. Zira onlar, kendi vehimlerinde tasavvur ettikleri bir surete ibadet etmişlerdir." Allah'ı Teâla bundan münezzehtir.

448

Sonra ikinci olarak Cehmiyye fırkasından söz etmiştir. Çünkü bu, ismi yüce olan Sani' Teâlâ'nın sıfatlarını iptal etmek üzere olan çirkin itikadlarından ve onların cennet ve ehlinin, cehennem ve ehlinin ba-

³⁰⁹ Müslim "İman"

kiliğini ve onların cennet ve cehennemde ebedi olarak kalmalarını reddetmelerinden dolayıdır.

449

Sonra Kaderiyye fırkasından söz etmiştir. Çünkü bu, onların Allah'tan zati ve fiili sıfatlarını hakiki olarak nefyetmelerinden dolayıdır.

450

Daha sonra İmam Tahavi şöyle demiştir: “Biz onlardan uzağız. Onlar açık delillere, apaçık ayetlere ve mütevatir haberlere muhalif oldukları için, bize göre sapkıncılar ve bayağıdırlar.

451

Bu da kitabın sonu olsun... Elhamdulillahi Rabb'il âlemin, Sallallahu ala Seyyidine Muhammedin ve Alihi ve Sahbihi ecmain.

Allah (cc) doğruya ulaştırandır ve dönüş ancak O'nadır.

متن

العقيدة الطحاوية

قال العلامة حجة الإسلام أبو جعفر الوراق الطحاوي بمصر رحمه الله:

هذا ذكر بيان عقيدة أهل السنة والجماعة على مذهب فقهاء الملة: أبي حنيفة النعمان ابن ثابت الكوفي، وأبي يوسف يعقوب بن إبراهيم الأنصاري، وأبي عبد الله محمد ابن الحسن الشيباني، رضوان الله عليهم أجمعين، وما يعتقدون من أصول الدين، ويدينون به لرب العالمين. نقول في توحيد الله معتقدين بتوفيق الله: إنَّ الله واحد لا شريك له. ولا شيء مثله، ولا شيء يعجزه، ولا إله غيره. قدّم بلا ابتداء، دائم بلا انتهاء، لا يفنى ولا يبيد، ولا يكون [شيء من العالم] إلا ما يريد. لا تبلغه الأوهام ولا تدرّكه الأفهام، ولا يشبهه الأنام، حي لا يموت، قيوم لا ينام، خالق بلا حاجة، رازق بلا مؤنة، مُميت بلا مخافة، باعث بلا مشقة. ما زال بصفاته قديماً قبل خلقه، لم يزدد بكونهم شيئاً لم يكن قبلهم من صفته. وكما كان بصفاته أزليّاً، كذلك لا يزال عليها أبدئاً، ليس بعد خلق الخلق استفاد اسم الخالق، ولا بإحداثه البرية استفاد اسم الباري. له معنى الربوبية ولا مربوب، ومعنى الخالق ولا مخلوق. وكما أنه مُحيي الموتى بعدما أحياء، استحقّ هذا الاسم قبل إحيائهم كذلك استحقّ اسم الخالق قبل إنشائهم. ذلك بأنه على كل شيء قدير، وكل شيء إليه فقير، وكل أمر عليه يسير، لا يحتاج إلى شيء، {لَيْسَ

كَمَثَلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ} [الشورى: ١١]. خَلَقَ الْخَلْقَ بِعِلْمِهِ، وَقَدَّرَ لَهُمْ
 أَقْدَارًا، وَضَرَبَ لَهُمْ أَجَالًا، وَلَمْ يَخَفْ عَلَيْهِ شَيْءٌ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَهُمْ، وَعَلِمَ مَا هُمْ
 عَامِلُونَ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَهُمْ، وَأَمَرَهُمْ بِطَاعَتِهِ وَنَهَاهُمْ عَنْ مَعْصِيَتِهِ. وَكُلُّ شَيْءٍ يَجْرِي
 بِتَقْدِيرِهِ، وَمَشِئَتِهِ، وَمَشِئَتُهُ تَنْفُذُ لَا مَشِئَةٌ لِلْعِبَادِ إِلَّا مَا شَاءَ لَهُمْ، فَمَا شَاءَ لَهُمْ
 كَانَ، وَمَا لَمْ يَشَأْ لَمْ يَكُنْ. يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ، وَيَعْصِمُ وَيُعَافِي فَضْلًا، وَيُضِلُّ مَنْ
 يَشَاءُ، وَيَخْذُلُ وَيَتْلِي عَدْلًا. وَكُلُّهُمْ يَتَقَلَّبُونَ فِي مَشِئَتِهِ بَيْنَ فَضْلِهِ وَعَدْلِهِ، وَهُوَ
 مُتَعَالٍ عَنِ الْأَضْدَادِ وَالْأَنْدَادِ، لَا رَادَّ لِقَضَائِهِ، وَلَا مَعْقَبَ لِحُكْمِهِ، وَلَا غَالِبَ
 لَأَمْرِهِ. آمَنَّا بِذَلِكَ كُلِّهِ، وَأَيَقِنَّا أَنَّ كَلَامًا مِنْ عِنْدِهِ. وَأَنَّ مُحَمَّدًا ﷺ عَبْدُهُ الْمُسْطَفَى،
 وَنَبِيُّهِ الْمُجْتَبَى، وَرَسُولُهُ الْمُرْتَضَى، وَإِنَّهُ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ، وَإِمَامُ الْأَتْقِيَاءِ، وَسَيِّدُ الْمُرْسَلِينَ،
 وَحَبِيبُ رَبِّ الْعَالَمِينَ، وَكُلُّ دَعْوَةِ نُبُوَّةٍ بَعْدَ نُبُوَّتِهِ فُغِيَّ وَهُوِيَ. وَهُوَ الْمَبْعُوثُ إِلَى
 عَامَةِ الْجَنِّ وَكَافَةِ الْوَرَى بِالْحَقِّ وَالْهُدَى وَالنُّورِ وَالضِّيَاءِ. وَإِنَّ الْقِرَاءَانَ كَلَامُ اللَّهِ، مِنْهُ
 بَدَأَ بِلَا كَيْفِيَّةٍ قَوْلًا، وَأَنْزَلَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَحِيًّا، وَصَدَّقَهُ الْمُؤْمِنُونَ عَلَى ذَلِكَ حَقًّا،
 وَأَيَقِنُوا أَنَّهُ كَلَامُ اللَّهِ تَعَالَى بِالْحَقِيقَةِ لَيْسَ بِمَخْلُوقٍ كَكَلَامِ الْبَرِّيَّةِ، فَمَنْ سَمِعَهُ فزعم
 أَنَّهُ كَلَامُ الْبَشَرِ فَقَدْ كَفَرَ، وَقَدْ ذَمَّهُ اللَّهُ وَعَابَهُ وَأَوَعَدَهُ بِسَقَرٍ حَيْثُ قَالَ تَعَالَى :
 {سَأُصْلِيهِ سَقَرَ} [المدثر: ٢٦]، فَلَمَّا أَوَعَدَ اللَّهُ بِسَقَرٍ لِمَنْ قَالَ: {إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ
 الْبَشَرِ} [المدثر: ٢٥]، عَلِمْنَا وَأَيَقِنَا أَنَّهُ قَوْلُ خَالِقِ الْبَشَرِ، وَلَا يُشَبِّهُ قَوْلَ الْبَشَرِ،
 وَمَنْ وَصَفَ اللَّهَ بِمَعْنَى مِنْ مَعَانِي الْبَشَرِ فَقَدْ كَفَرَ، فَمَنْ أَبْصَرَ هَذَا اعْتَبَرَ، وَعَنْ
 مِثْلِ قَوْلِ الْكُفَّارِ انْزَجَرَ، وَعَلِمَ أَنَّهُ بِصِفَاتِهِ لَيْسَ كَالْبَشَرِ. وَالرُّؤْيَةُ حَقٌّ لِأَهْلِ الْجَنَّةِ،
 بَغَيْرِ إِحَاطَةٍ وَلَا كَيْفِيَّةٍ، كَمَا نَطَقَ بِهِ كِتَابُ رَبِّنَا: {وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ} (٢٢) إِلَى

رَبَّهَا نَاطِرَةٌ} [القيامة: ٢٣]، وتفسيره على ما أَرَادَهُ اللهُ تَعَالَى وَعَلِمَهُ، وَكُلُّ مَا
جَاءَ فِي ذَلِكَ مِنَ الْحَدِيثِ الصَّحِيحِ عَنِ الرَّسُولِ ﷺ فَهُوَ كَمَا قَالَ وَمَعْنَاهُ عَلَى مَا
أَرَادَ، لَا نَدْخُلُ فِي ذَلِكَ مُتَأَوِّلِينَ بَأْرَائِنَا وَلَا مُتَوَهِّمِينَ بِأَهْوَائِنَا، فَإِنَّهُ مَا سَلِمَ فِي دِينِهِ
إِلَّا مِنْ سَلَمَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلِرَسُولِهِ ﷺ وَرَدَّ عِلْمَ مَا اشْتَبَهَ عَلَيْهِ إِلَى عَالِمِهِ. وَلَا
تَثْبُتُ قَدَمٌ فِي الْإِسْلَامِ إِلَّا عَلَى ظَهْرِ التَّسْلِيمِ وَالِاسْتِسْلَامِ، فَمَنْ رَامَ عِلْمَ مَا حُظِرَ
عَنْهُ عِلْمُهُ، وَلَمْ يَقْنَعِ بِالتَّسْلِيمِ فَهَمُّهُ، حَجَبَهُ مَرَأُهُ عَنْ خَالِصِ التَّوْحِيدِ، وَصَافِيِ
الْمَعْرِفَةِ، وَصَحِيحِ الْإِيمَانِ، فَيَتَذَبَذُبُ بَيْنَ الْكُفْرِ وَالْإِيمَانِ وَالتَّصْدِيقِ وَالتَّكْذِيبِ،
وَالْإِقْرَارِ وَالْإِنْكَارِ، مُوسَّسًا تَائِهًا شَاكًّا، لَا مُؤْمِنًا مُصَدِّقًا، وَلَا جَاحِدًا مُكْذِبًا.
وَلَا يَصِحُّ الْإِيمَانُ بِالرُّؤْيَةِ لِأَهْلِ دَارِ السَّلَامِ لِمَنْ اعْتَبَرَهَا مِنْهُمْ بِوَهْمٍ أَوْ تَأَوَّلَهَا بِفَهْمٍ
إِذْ كَانَ تَأْوِيلُ الرُّؤْيَةِ وَتَأْوِيلُ كُلِّ مَعْنَى يُضَافُ إِلَى الرُّبُوبِيَّةِ بِتَرْكِ التَّأْوِيلِ وَلِزُومِ
التَّسْلِيمِ، وَعَلَيْهِ دِينُ الْمُسْلِمِينَ. وَمَنْ لَمْ يَتَوَقَّ النَّفْيَ وَالتَّشْبِيهَ زَلَّ وَلَمْ يَصِبِ التَّنْزِيهَ.
فَإِنَّ رَبَّنَا جَلَّ وَعَلَا مُوصُوفٌ بِصِفَاتِ الْوَحْدَانِيَّةِ، مَنْعُوتٌ بِنُعُوتِ الْفَرْدَانِيَّةِ، لَيْسَ
فِي مَعْنَاهُ أَحَدٌ مِنَ الْبَرِيَّةِ. وَتَعَالَى عَنِ الْحُدُودِ وَالْغَايَاتِ وَالْأَرْكَانِ وَالْأَعْضَاءِ
وَالْأَدَوَاتِ، لَا تَحْوِيهِ الْجِهَاتُ السَّتُّ كَسَائِرِ الْمُبْتَدَعَاتِ. وَالْمَعْرَاجُ حَقٌّ، وَقَدْ
أُسْرِيَ بِالنَّبِيِّ ﷺ وَغُرِجَ بِشَخْصِهِ فِي الْيَقِظَةِ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ إِلَى حَيْثُ شَاءَ اللهُ مِنْ
الْعُلَى، وَأَكْرَمَهُ اللهُ بِمَا شَاءَ، وَأَوْحَى إِلَيْهِ مَا أَوْحَى، {مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا
رَأَى} [النجم: ١١]، فَصَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْآخِرَةِ وَالْأُولَى. وَالْحَوْضُ الَّذِي
أَكْرَمَهُ اللهُ تَعَالَى بِهِ غِيَاثًا لِأَمَّتِهِ حَقٌّ، وَالشِّفَاعَةُ الَّتِي ادَّخَرَهَا لَهُمْ حَقٌّ، كَمَا رُويَ
فِي الْأَخْبَارِ، وَالْمِيثَاقُ الَّذِي أَخَذَهُ اللهُ تَعَالَى مِنْ آدَمَ وَذُرِّيَّتِهِ حَقٌّ. وَقَدْ عِلِمَ اللهُ

تعالى فيما لم يزل عدد من يدخل الجنة وعدد من يدخل النار جملة واحدة، فلا يُزاد في ذلك العدد ولا يُنقص منه. وكذلك أفعالهم فيما علم منهم أن يفعلوه، وكلّ ميسّر لما خُلق له، والأعمال بالخواتيم، والسعيد من سَعِدَ بقضاء الله تعالى، والشقي من شقي بقضاء الله تعالى. وأصلُ القدر سرُّ الله تعالى في خلقه، لم يطلّع على ذلك ملكٌ مقربٌ ولا نبيٌّ مرسلٌ. والتعمق والنظر في ذلك ذريعة الخذلان وسُلّم الحرمان ودرجة الطغيان، فالحذر كلَّ الحذر من ذلك نظرًا وفكرًا ووسوسةً، فإنَّ الله تعالى طوى علمَ القدر عن أنامه ونهاهم عن مرايه كما قال تعالى في كتابه: {لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ} [الأنبياء: ٢٣]، فمن سأل: لم فعل؟ فقد ردَّ حكم الكتاب، ومن ردَّ حكم الكتاب كان من الكافرين. فهذه جملة ما يحتاج إليه من هو منوّر قلبه من أولياء الله تعالى، وهي درجة الراسخين في العلم، لأنَّ العلمَ علمان: علمٌ في الخلق موجود، وعلمٌ في الخلق مفقود، فإنكار العلم الموجود كفرٌ، وادعاء العلم المفقود كفر. ولا يثبت الإيمان إلا بقبول العلم الموجود، وترك طلب العلم المفقود. ونؤمن باللوح والقلم وبجميع ما فيه قد رُقم. فلو اجتمع الخلق كلُّهم على شيء كتبه الله تعالى فيه أنه كائن ليجعلوه غير كائن لم بقدروا عليه. ولو اجتمعوا كلُّهم على شيء لم يكتبه الله تعالى فيه ليجعلوه كائنًا لم يقدروا عليه. جفَّ القلم بما هو كائن إلى يوم القيامة، وما أخطأ العبد لم يكن ليصيبه، وما أصابه لم يكن ليخطئه. وعلى العبد أن يعلم أن الله قد سبق علمه في كل كائن من خلقه، فقدّر ذلك تقديرًا محكمًا مبرمًا ليس فيه ناقصٌ ولا معقّبٌ ولا مزيلٌ ولا معيّرٌ ولا محوّلٌ ولا ناقصٌ ولا زائدٌ من خلقه في

سماواته وأرضه، وذلك من عَقْدِ الإيمانِ وأصولِ المعرفةِ والاعترافِ بتوحيدِ الله تعالى وربوبيّته، كما قال تعالى في كتابه: {وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَرَهُ تَقْدِيرًا} [الفرقان: ٢] ، وقال تعالى: {وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ قَدَرًا مَقْدُورًا} [الأحزاب: ٣٨]. فويل لمن صارَ لله تعالى في القَدَرِ خصيماً، وأحضر للنظرِ فيه قلباً سقيماً، لقد التَمَسَ بوهبه في فحَصِ الغيبِ سرّاً كتيماً، وعاد بما قالَ فيه أفاكاً أثيماً. والعرشُ والكرسيُّ حقٌّ، وهو مستغنٍ عن العرشِ وما دونه، محيطٌ بكلِّ شيءٍ وفوقه، وقد أعجزَ عن الإحاطةِ خلقه، ونقولُ: إنّ الله اتخذ إبراهيمَ خليلاً، وكلّمَ الله موسى تكليماً إيماناً وتصديقاً وتسليماً، ونؤمنُ بالملائكةِ والنبينِ، والكتبِ المنزلةِ على المرسلينِ، ونشهدُ أنهم كانوا على الحقِّ المبينِ. ونسمي أهلَ قِبَلَتِنَا مسلمينَ مؤمنينَ، ما داموا بما جاءَ به النبيُّ ﷺ معترفينَ، وله بكلِّ ما قاله وأخبرَ مصدّقينَ غيرَ منكرينَ. ولا نخوضُ في الله ولا نماري في دينِ الله. ولا نجادلُ في القرآنِ، ونشهدُ أنه كلامُ ربِّ العالمينَ، نزلَ به الروحُ الأمينُ، فعَلَّمَهُ سَيِّدُ المرسلينَ محمداً ﷺ، وهو كلامُ الله تعالى، لا يساويه شيءٌ من كلامِ المخلوقينَ، ولا نقولُ بخلقه، ولا نخالفُ جماعةَ المسلمينَ، ولا نكفُرُ أحداً من أهلِ القِبلةِ بذنبٍ ما لم يستحلّه، ولا نقولُ لا يضُرُّ مع الإيمانِ ذنبٌ لمن عملَه. نرجو للمحسنينَ من المؤمنين أن يعفو عنهم ويدخلهم الجنةَ برحمتهِ ولا نأمنُ عليهم، ولا نَشهدُ لهم بالجنةِ، ونستغفرُ لمسيئتهم ونخافُ عليهم ولا نُقنَطُهم. والأمنُ والإياسُ ينقلانِ عن ملةِ الإسلامِ، وسبيلُ الحقِّ بينهما لأهلِ القِبلةِ. ولا يخرجُ العبدُ من الإيمانِ إلا بـجُحودٍ ما أدخله فيه. والإيمانُ هو الإقرارُ باللسانِ والتصديقُ بالـجَنانِ. وجميعُ ما

صَحَّ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الشَّرِيعِ وَالْبَيَانِ كُلِّهِ حَقٌّ. وَالْإِيمَانُ وَاحِدٌ، وَأَهْلُهُ فِي
أَصْلِهِ سَوَاءٌ وَالتَّفَاضُلُ بَيْنَهُمْ بِالْحَشْيَةِ وَالتَّقَى وَمُخَالَفَةِ الْهَوَى وَمِلَازِمَةِ الْأَوَّلَى.
وَالْمُؤْمِنُونَ كُلُّهُمْ أَوْلِيَاءُ الرَّحْمَنِ، وَأَكْرَمُهُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَطْوَعُهُمْ وَأَتَّبِعُهُمُ لِلْقُرْآنِ.
وَالْإِيمَانُ هُوَ الْإِيمَانُ بِاللَّهِ، وَمِلَاتُكَتِهِ، وَكِتَابِهِ، وَرَسُولِهِ، وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، وَالْقَدَرِ خَيْرِهِ
وَشَرِّهِ وَخُلُوهِ وَمُزَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى، وَنَحْنُ مُؤْمِنُونَ بِذَلِكَ كُلِّهِ لَا نَفَرُقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ
رَسُولِهِ وَنَصَدَّقُهُمْ كُلُّهُمْ عَلَى مَا جَاءُوا بِهِ. وَأَهْلُ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ﷺ فِي النَّارِ
لَا يَخْلُدُونَ إِذَا مَاتُوا وَهُمْ مُوَحَّدُونَ وَإِنْ لَمْ يَكُونُوا تَائِبِينَ بَعْدَ أَنْ لَقُوا اللَّهَ عَارِفِينَ
مُؤْمِنِينَ، وَهُمْ فِي مَشِيئَتِهِ وَحُكْمِهِ إِنْ شَاءَ غَفَرَ لَهُمْ وَعَفَا عَنْهُمْ بِفَضْلِهِ، كَمَا ذَكَرَ
عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ: {وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ} [النساء: ٤٨]، وَإِنْ شَاءَ
عَذَّبَهُمْ فِي النَّارِ بَعْدَ ذَلِكَ ثُمَّ يَخْرِجُهُمْ مِنْهَا بِرَحْمَتِهِ وَشَفَاعَةِ الشَّافِعِينَ مِنْ أَهْلِ طَاعَتِهِ ثُمَّ
يَعْتُهُمْ إِلَى جَنَّتِهِ، وَذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ تَعَالَى تَوَلَّى أَهْلَ مَعْرِفَتِهِ وَلَمْ يَجْعَلْهُمْ فِي الدَّارَيْنِ
كَأَهْلِ نُكْرَتِهِ الَّذِينَ خَابُوا مِنْ هِدَايَتِهِ وَلَمْ يَنَالُوا مِنْ وَلايَتِهِ. اللَّهُمَّ يَا وَلِيَّ الْإِسْلَامِ
وَأَهْلِهِ ثَبِّتْنَا عَلَى الْإِسْلَامِ حَتَّى نَلْقَاكَ بِهِ. وَنَرَى الصَّلَاةَ خَلْفَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ مِنْ
أَهْلِ الْقَبْلَةِ، وَعَلَى مَنْ مَاتَ مِنْهُمْ. وَلَا نَنْزِلُ أَحَدًا مِنْهُمْ جَنَّةً وَلَا نَارًا، وَلَا نَشْهَدُ
عَلَيْهِمْ بِكُفْرٍ وَلَا بِشُرْكَ وَلَا بِنِفَاقٍ مَا لَمْ يَظْهَرْ مِنْهُمْ شَيْءٌ مِنْ ذَلِكَ، وَنَذَرُ
سَرَائِرَهُمْ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى. وَلَا نَرَى السَّيْفَ عَلَى أَحَدٍ مِنْ أُمَّةٍ مُحَمَّدٍ ﷺ إِلَّا مِنْ
وَجَبٍّ عَلَيْهِ السَّيْفُ. وَلَا نَرَى الْخُرُوجَ عَلَى أَثْمَتِنَا وَوَلَاةِ أُمُورِنَا وَإِنْ جَارُوا، وَلَا
نَدْعُو عَلَيْهِمْ، وَلَا نَنْزِعُ يَدًا مِنْ طَاعَتِهِمْ، وَنَرَى طَاعَتَهُمْ مِنْ طَاعَةِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ
فَرِيضَةً مَا لَمْ يَأْمُرُوا بِمَعْصِيَةٍ. وَنَدْعُو لَهُمُ بِالصَّلَاحِ وَالْمَعَافَةِ، وَتَتَّبِعُ السُّنَّةَ وَالْجَمَاعَةَ،

ونجتنبُ الشذوذَ والخِلافَ والفُرقةَ، ونحبُّ أهلَ العدلِ والأمانةِ ونبغضُ أهلَ الجورِ والخيانةِ. ونقولُ اللهُ أعلمُ فيمَ اشْتَبَهَ علينا علمُهُ. ونرى المسحَ على الخفينِ في السفرِ والحضرِ كما جاء في الأثر. والحجُّ والجهادُ ماضيانِ مع أولي الأمرِ من المسلمينَ برَّهم وفاجرهم إلى قيام الساعة لا يطلهما شيءٌ ولا ينقضهما. ونؤمنُ بالكرامِ الكاتبينَ، فإنَّ اللهَ قد جعلهم علينا حافظينَ، ونؤمنُ بملكِ الموتِ الموكلِ بقبضِ أرواحِ العالمينَ، وبعذابِ القبرِ لمن كان له أهلاً، وسؤالِ منكرٍ ونكيرٍ في قبره عن ربه ودينه ونبيه على ما جاءت به الأخبارُ عن رسولِ اللهِ ﷺ وعن الصحابةِ رضوانُ اللهِ عليهم، والقبرِ روضةً من رياضِ الجنةِ أو حفرةً من حفرِ النيرانِ. ونؤمنُ بالبعثِ وجزاءِ الأعمالِ يومَ القيامةِ والعرضِ والحسابِ وقراءةِ الكتابِ والثوابِ والعقابِ والصراطِ والميزانِ. والجنةُ والنارُ مخلوقتان لا تفنيانِ أبداً ولا تبدلانِ، وأن اللهَ تعالى خلقَ الجنةَ والنارَ قبل الخلقِ وخلقَ لهما أهلاً، فمن شاء منهم إلى الجنةِ فضلاً منه، ومن شاء منهم إلى النارِ عدلاً منه، وكلٌّ يعمل لما قد قَرِغَ له وصائرٌ إلى ما خُلِقَ له. والخيرُ والشرُّ مقدرانِ على العبادِ. والاستطاعةُ التي يجبُ بها الفعلُ من نحو التوفيقِ الذي لا يجوزُ أن يوصفَ المخلوقُ به فهي معَ الفعلِ، وأما الاستطاعةُ من جهةِ الصحةِ والوسعِ والتمكُّنِ وسلامةِ الآلاتِ فهي قبلَ الفعلِ، وبها يتعلَّقُ الخطابُ، وهي كما قالَ تعالى: {لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلاَّ مَا آتَاهَا} [الطلاق: ٧]. وأفعالُ العبادِ خلقُ اللهِ وكسبُ من العبادِ. ولم يكلفهُمُ اللهُ تعالى إلا ما يطيقون، ولا يطيقونَ إلا ما كلفهُم، وهو تفسيرُ «لا حول ولا قوة إلا بالله» نقول: لا حيلةَ لأحدٍ ولا حركةَ لأحدٍ ولا تحوُّلَ لأحدٍ

عن معصية الله إلا بمعونة الله، ولا قوة لأحدٍ على إقامة طاعة الله والثبات عليها إلا بتوفيق الله. وكلُّ شيء يجري بمشيئة الله تعالى وعلمه وقضائه وقدره. غلبت مشيئته المشيئات كلها، وغلب قضاؤه الحيل كلها. يفعل ما يشاء وهو غير ظالم أبداً، تقدّس عن كلّ سوءٍ وحينٍ، وتنزّه عن كلّ عيبٍ وشينٍ {لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ} [الأنبياء: ٢٣]. وفي دعاء الأحياء وصدقائهم منفعة للأموات، والله تعالى يستحبّ الدعوات ويقضي الحاجات، ويملك كلّ شيء ولا يملكه شيء، ولا غنى عن الله تعالى طرفه عين، ومن [زعم أنه] استغنى عن الله طرفه عين فقد كفر وصار من أهل الحين. والله يغضب ويرضى لا كأحدٍ من الورى. ونحب أصحاب رسول الله ﷺ، ولا نُفِرطُ في حبّ أحدٍ منهم، ولا نتبرأ من أحدٍ منهم، ونبغض من يبغضهم وبغير الخير يذكرهم، ولا نذكرهم إلا بخير وحبهم دين وإيمان وإحسان وبغضهم كفر ونفاق وطغيان. وثبتت الخلافة بعد رسول الله ﷺ أولاً لأبي بكر الصديق رضي الله عنه، تفضيلاً له وتقديمًا على جميع الأمة. ثم لعمر بن الخطاب رضي الله عنه، ثم لعثمان بن عفان رضي الله عنه، ثم لعلي بن أبي طالب رضي الله عنه وهم الخلفاء الراشدون والأئمة المهتدون. وإن العشرة الذين سماهم رسول الله ﷺ وبشرهم بالجنة، نشهد لهم بالجنة على ما شهد لهم رسول الله ﷺ، وقوله الحق، وهم: أبو بكر، وعمر، وعثمان، وعليّ، وطلحة، والزبير، وسعد، وسعيد، وعبد الرحمن بن عوف، وأبو عبيدة بن الجراح، وهو أمين هذه الأمة رضي الله عنهم أجمعين. ومن أحسن القول في أصحاب رسول الله ﷺ وأزواجه الطاهرات من كل دنس وذرياته

المقدسِينَ من كلِّ رجسٍ فقد برئَ منَ النفاقِ. وعلماءُ السلف من السابقينَ ومنَ بعدهم من التابعينَ أهلُ الخير والأثر، وأهلُ الفقه والنظر، لا يُذكرونَ إلا بالجميلِ ومن ذكرهم بسوءٍ فهو على غيرِ السبيل. ولا نفضِّل أحدًا من الأولياءِ على أحدٍ من الأنبياءِ عليهم السلام، ونقول نبيًّا واحدًا أفضلُ من جميع الأولياءِ. نؤمنُ بما جاء من كراماتهم، وصحَّح عن الثقات من رواياتهم، ونؤمنُ بأشراطِ الساعة من خروجِ الدجالِ، ونزولِ عيسى ابنِ مريمَ عليه السلام من السماء، ونؤمنُ بطلوعِ الشمسِ من مغربها، وخروجِ دابةِ الأرض من موضعها. ولا نصدِّق كاهنًا ولا عرافًا ولا من يدعي شيئًا يخالفُ الكتابَ والسنةَ وإجماعَ الأمة. ونرى الجماعةَ حقًّا وصوابًا، والفرقةَ زيغًا وعذابًا. ودينُ الله في الأرضِ والسماءِ واحدٌ وهو دينُ الإسلام، قال الله تعالى: {إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ} [آل عمران: ١٩]. وقال تعالى: {وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا} [المائدة: ٣]. وهو بين الغلوِّ والتقصيرِ، وبين التشبيهِ والتعطيلِ، وبين الجبرِ والقدرِ، وبين الأمنِ والإياسِ. فهذا ديننا واعتقادنا ظاهرًا وباطنًا، ونحن براءٌ إلى الله من كلِّ من خالف الذي ذكرناه وبيناه. ونسألُ الله تعالى أن يثبتنا على الإيمانِ ويختَمَ لنا به، ويعصمنا من الأهواءِ المختلفة والآراءِ المتفرقة والمذاهبِ الرديئةِ مثل المشبهة والمعتزلة والجهمية والجبرية والقدرية، وغيرهم من الذين خالفوا السنةَ والجماعةَ، وحالفوا الضلالةَ، ونحن منهم براءٌ وهم عندنا ضالُّونَ وأردياء. وبالله العصمةُ والتوفيق. انتهى.

العقيدة الطحاوية

El-Akidetu't Tahaviyye, Hanefi mezhebinin Fıkıh, Hadis ve Akaid âlimlerinden olan imam Ebu Ca'fer et-Tahavi'nin, İmam Ebu Hanife, İmam Yusuf ve İmam Muhammed'in görüşleri üzere kaleme aldığı nadide eserlerinden birisidir. Hatta akaid alanında kendisinden sonra yazılan bütün eserler için referans eser olarak kabul edilmiştir.

Eser üzerinde tarih boyunca birçok şerh yapılmıştır. Bunlardan birisi de İmam Baberti (rh.a)'ndir. Elinizdeki bu şerh, İmam Tahavi'nin akidesini metnin ruhuna uygun olarak en berrak bir şekilde tavih eden şerhlerden kabul edilmiştir. İmam Baberti bu eser üzerine yapmış olduğu şerhte, Hanefi ulemasının görüşlerini nakli ve akli delillerle destekleyerek ilmi vukufiyetini göstermiş ve kitabın hiçbir yerinde İmam Tahavi'ye muhalif bir görüş serdetmemiştir. Kısa ve öz anlatımıyla beraber her meseleyle ilgili doyurucu bilgiler sunan İmam Baberti, birçok meselede Bid'at ehli fırkaların görüşlerine değinerek de bu görüşlerin İslam anlayışına ne denli aykırı olduğunu akli ne nakli delillerle ortaya koymuştur. Bu sebeple bidat ehlinin adeta korkulu rüyası olmuştur. Gerçi İmam Baberti, Ehl-i Sünnet mezheplerden Eş'ari'yi de eleştirmişse de bunu ilmi asabiye bağlamakta fayda vardır. Esasen muhakkik ulema Eş'ari ve Maturidi mezhebi arasında özde değil lafızda ihtilaf olduğunu hassaten belirtmişlerdir.

ISBN 978-6-0597275-0-1

9

786059

727501